ΠΑΝΔΩΡΑ.

15. ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ. 1854. ΤΟΜΟΣ Δ'. ΦΥΛΛ. 92.

ΜΑΡΙΝΑ.

(Ἴδε Φυλλάδ. 91. Τέλος).

— ❀ —

Τὴν ἐπιοῦσαν περὶ τὴν αὐγὴν (17 Μαΐου 1607), ὁ κρότος τῶν κωδώνων καὶ οἱ ἀλαλαγμοὶ πλήθους ἀπείρου λυσσῶντος, ἐξύπνισαν τοὺς κατοίκους τοῦ Κρεμλίνου, κοιμωμένους εἰς τὴν γηραιὰν καὶ αὐτοκρατορικὴν ἐκείνην πόλιν μετὰ τὰς πανηγύρεις καὶ τοὺς χορούς. Ῥωμανὸφ, ὁ πρῶτος θαλαμηπάλος τοῦ Κζάρου, ἤκουσε φωνὴν λέγουσαν· πῦρ· καὶ ἴδε συγχρόνως ἐνώπιόν του τὸν Τατισέφ ὁδηγοῦντα λαὸν φρυάσσοντα καὶ διψῶντα αἷμα. Ὁ Ῥωμανὸφ εἶχε σώσει ἄλλοτε τὴν ζωὴν τοῦ Τατισέφ· ἀλλ' ἡ εὐγνωμοσύνη ἐξαλείφεται ὅταν τὸ φατριαστικὸν πνεῦμα διεγείρῃ τὰ φρικτότερα πάθη τοῦ ἀνθρώπου. Ὅθεν, ἐνῷ διευθύνετο ἡμίγυμνος πρὸς τὸν ἀποστάτην, ἔλαβε δύο πληγὰς διὰ ξίφους, καὶ ἐπιστρέψας ἔπεσε καθημαγμένος εἰς τὸν πρὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θαλάμου πρόδομον, κράζων·

— Ἐπιβουλή!... φύγε, Δημήτριε υἱὲ τὸν Ἰβάν... Ἐπιβουλή!

Καὶ ἐξέψυξεν.

Ὁ Δημήτριος ἔδραξε τότε τὰ ὅπλα του, περιεστοιχίσθη ὑπό τινων στρατιωτῶν, καὶ ἀντεστάθη εἰς τὸν λαόν· ἀλλὰ τὸ πλῆθος ἐσυμπυκνοῦτο ἀδιακόπως. Ὅλοι οἱ περὶ τὸν Κζάρον ἐφονεύθησαν, καὶ αὐτὸς ἔπεσεν ἐπὶ τέλους τραυματίας. Ὁ ὄχλος ὥρμησε τότε κατ' αὐτοῦ διὰ νὰ τὸν κατακερματίσῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος, ἀνεγερθεὶς ὀλίγον, καὶ στρέψας βλέμμα μεγαλοπρεπὲς,

— Ἄθλιοι! ἀνέκραξε, τολμᾶτε νὰ φονεύσετε τὸν Κζάρον σας; Εἶμαι ὁ Δημήτριος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰβάν!

Οἱ φονεῖς ἀπεχώρησαν, καὶ ἴσως θὰ ἐσώζετο ὁ αὐτοκράτωρ· ἀλλὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἔφθασεν ὁ Σουΐσκης καὶ ἴδε τὸν λαὸν διστάζοντα.

— Ἂν εἶναι τῷόντι ὁ υἱὸς τοῦ Κζάρου! ἔλεγον ψιθυρίζοντες καὶ ἀτενίζοντες μὲ τύψιν συνειδήσεως τὸν αἱματοκυλισμένον ἡγεμόνα.

— Φίλοι μου, ἀνεφώνησεν ὁ Σουΐσκης· εἶχα καὶ ἐγὼ δισταγμούς· ὑπῆγα μόνος μου εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ παρεκάλεσα κλαίων καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ τὴν Κζαρίναν νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν· αὐτὴ

δὲ ὁλοφυρομένη ὡμολόγησεν ὅτι συνέδραμε τὰ σχέδια τοῦ ἀπατεῶνος. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν εἶναι υἱός του, εἶναι πλάνος καὶ ψεύστης.

Καὶ ἐν ἀκαρεῖ, χίλιοι βραχίονες ἀνυψωθέντες κατέπεσον κατὰ τοῦ ταλαιπώρου αὐτοκράτορος. Καὶ διψῶν αἷμα, τὸ ἀκάθεκτον ἐκεῖνο πλῆθος, ἔτρεξε φουάσσον πρὸς τὸν κοιτῶνα τῆς Μαρίνης. Νέος τις Πολωνὸς, οὗτινος τὸ ὄνομα πρέπει νὰ διατηρηθῇ διὰ νὰ τιμήσωσιν αὐτὸ αἱ ἐπερχόμεναι γενεαί, Ὀμέλσκης, ἀνθίσταται πρὸ τῆς θύρας τῆς Κζαρίνης κατὰ τοῦ μαινομένου πλήθους· ἀλλ' ἐπὶ τέλους πίπτει καὶ αὐτὸς νεκρός.

Ἡ Μαρίνα, ἡμίγυμνος, ὠχρὰ καὶ τρέμουσα, προχωρεῖ πρὸς τοὺς φονεῖς, καὶ θέλει νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς· διότι, εἰ καὶ τεταραγμένη, δὲν γνωρίζει εἰσέτι τὸν θάνατον τοῦ συζύγου της. Ἡ καρδία της τρέφει ἐλπίδας· ἀλλὰ μυκηθμοὶ λυσσώντων ἀπαντῶσιν εἰς τὴν φωνή της. Κρότος πυροβόλου ἐβρόντησε, καὶ σφαῖρα μολυβδίνη ἐπλήγωσεν ἀμφίπολόν τινα τῆς Μαρίνης ταχθεῖσαν πρὸ αὐτῆς· ἦτο δὲ αὕτη νέα τις Ἰουδαία τὴν ὁποίαν ἡ αὐτοκράτειρα εἶχεν εὐεργετήσει, διαλύσασα τὸν προκείμενον γάμον της μετ' ἀχρείου τινος, καὶ ὑπανδρεύσασα αὐτὴν μετὰ Πολωνοῦ εὐγενοῦς καλουμένου Χριελνίκη. Ἐντὸς ὀλίγου ὁ ἐκ γυναικῶν ἀσθενὴς φραγμὸς τῆς Κζαρίνης κατεβλήθη, τὸ δὲ πλῆθος ἡτοιμάζετο νὰ κατασπαράξῃ καὶ αὐτὴν, ὅταν οἱ βογιάροι, φθάντες ἥρπασαν τὸ θῦμα, διὰ νὰ παραδώσωσιν αὐτὸ εἰς βασανιστήρια δεινότερα καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου. Κατὰ τὴν φρικώδη ἐκείνην ἡμέραν, τὸ αἷμα ἔῤῥευσε ποταμηδὸν εἰς Μόσχαν· διότι ἡ κτηνώδης ἰσχὺς μετεχειρίσθη πᾶν μέτον διὰ νὰ κορέσῃ τὰ πάθη της. Ὅλοι οἱ Πολωνοὶ ἐσφάγησαν. Μόνος ὁ παλατῖνος Μνισζὲχ καὶ οἱ Οὐίσνοβιέκιοι ἀντέστησαν μετὰ τοσαύτης καρτερίας, ὥστε οἱ Ῥῶσοι ἐσυνθηκολόγησαν μετ' αὐτῶν. Καὶ οὕτως ἐσώθη ὁ πατὴρ τῆς Μαρίνης διὰ νὰ κλαύσῃ τὸν θανατον τοῦ φιλτάτου συζύγου της, καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ τέκνου της.

Ὁ Βασίλειος Σουΐσκης ἔδρεψε τὸν καρπὸν τοῦ κακουργήματός του. Μετὰ τὸν φόνον τοῦ Δημητρίου ὑπῆρχεν ἀνάγκη ἡγεμόνος. Καὶ ὁ μὲν Βασίλειος οὔτε εἶπεν, οὔτε ὑπέδειξεν οὐδένα· ἀλλὰ τὸ μὲν γένος του ἦτο περίβλεπτον, αὐτὸς δὲ δημοτικὸς, ἐπιτήδειος, καὶ ἐθώπευε τὸν λαὸν, καὶ μάλιστα τοὺς ἐμπόρους.

« Διὰ τί νὰ παλαίσωμεν πρὸς αὐτόν; » εἶπον οἱ βογιάροι.

Καὶ ὁδηγήσαντες αὐτὸν εἰς Κρεμλῖνον, εἰς τὴν μεγάλην πλατεῖαν, τὸν ἐχαιρέτισαν ὡς πατέρα τῆς *Ῥωσίας*· οὗτος δὲ ἀνέβη ἄνευ τύφους συνειδότος εἰς θρόνον τὸν ὁποῖον κατέκτησε πρὸ μικροῦ δι' αἵματος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παρουσία τῆς Μαρίνης καὶ τοῦ πατρός της ἀνεκάλουν εἰς αὐτὸν ἀναμνήσεις ὀδυνηρὰς, τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τῆς Μόσχας, ἐξορίσας αὐτοὺς εἰς Ἱεροσλῶ, ἐπὶ τοῦ Βόλγα.

Δὲν εἶχον δίκαιον ὅτε εἶπον πρὸ μικροῦ ὅτι ἡ ταλαίπωρος Μαρίνα ἐσώθη διὰ νὰ παραδοθῇ εἰς δεινότερα βασανιστήρια; Ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου εἶναι ἀκαριαία· ἀλλ' ἡ ἐξορία! ὅτε ἀγωνιᾷ τις ἀδικούμενος, καὶ μάλιστα ὅτε, ὡς ἡ Μαρίνα, εἶναι μόνον εἰκοσαετής!

Ἀλλὰ πολὺς χρόνος δὲν παρῆλθε, καὶ ὁ Σουΐσκης ἐτράμαζε μαθὼν τὴν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἐπροξένησαν εἰς Πολωνίαν αἱ σφαγαὶ τῆς Μόσχας. Τὸ αἷμα τῶν Πολωνῶν ἦτο εἰσέτι θερμὸν καὶ ἐπεκαλεῖτο ἐκδίκησιν· ἡ δὲ πατρὶς αὐτῶν ἠσθάνετο τὸ χρέος της, καὶ κατεφλέγετο ὑπὸ ἀνυπομονησίας διὰ νὰ τὸ ἐκπληρώσῃ. Ὁ Σουΐσκης ἠθέλησε νὰ προλάβῃ τὰς ἐχθροπραξίας· ἀπέλυσε τοὺς ἐν φυλακῇ Πολωνοὺς, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Μαρίναν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πολωνίαν. Καὶ διευθύνθη μὲν αὕτη εἰς τὴν πατρίδα της, ἀλλὰ μὲ ὁποίαν θλίψιν! Διέβαινεν αἰχμάλωτος τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους τόπους ὅπου ἄλλοτε οἱ λαοὶ ἔπιπτον γονυκλινεῖς πρὸ αὐτῆς. Οἱ ὀφθαλμοί της ἔχεον δάκρυα πικρὰ, ὁσάκις ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην ὅτι ἐγένετο χήρα εἰκοσαετὴς μόλις οὖσα! Φωνὴ ἀγωνίας ἐξήρχετο ἀπὸ καρδίας ἀπηλπισμένης, ὁσάκις ἐνθυμεῖτο ὅτι τὸ χρυσοῦν στέμμα της ἐκαλύπτετο ὑπὸ σινδόνος νεκρικῆς, καὶ ἔκειτο ἐντὸς τάφου.

« Ὦ Δημήτριε! » ἀνέκραζε συχνάκις κοπτομένη.

Καὶ ἔκλαιεν ἡ ταλαίπωρος! ἔκλαιε καταλύζουσα τὸ πρόσωπόν της μὲ δάκρυα πύρινα, καταφλέγοντα τὴν καρδίαν της!

Ἐσπέραν τινὰ, ἐνῷ διέβαινε διὰ πεδιάδος ἐξ ἐκείνων αἵτινες ὀνομάζονται *στέππαι*, ἤκουσε φωνὰς, καὶ μετ' αὐτὰς ἶδεν ἱππεῖς ὁρμήσαντας κατὰ τῆς συνοδίας της καὶ διασκορπίσαντας αὐτήν. Ἡ Μαρίνα καὶ ὁ πατήρ της, ἵσταντο ἄπλοι θεαταί· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἶδον τὸν Σταδνίκην, συγγενῆ ὄντα αὐτῶν, καὶ ὑπηρετήσαντα ἄλλοτε ὑπὸ τὸν Δημήτριον.

— Κυρία, εἶπε πρὸς τὴν Κζαρίναν, χαίρω διότι πρῶτος ἀναγγέλλω πρὸς ὑμᾶς τὴν εὐτυχίαν σας. Ἐδῶ πλησίον, ὁδηγοῦντα στρατὸν πολυάριθμον, θὰ εὕρετε τὸν υἱὸν τοῦ Ἰβὰν τὸν Κζάρον τῆς Μοσκοβίας.

— Τὸν Δημήτριον! ἀνέκραξεν ἔξω φρενῶν ἡ Μαρίνα.

— Τὸν ἴδιον, κυρία! ἔλθετε καὶ σᾶς περιμένει. Σωθεὶς ἐκ θανάτου, θὰ γίνῃ μετ' ὀλίγον κύριος ὅλης τῆς Ῥωσίας. Μαθὼν τὴν ὁδοιπορίαν σας, ἀφῆκε τὸν δρόμον τῆς Ἱεροσλῶ, καὶ μ' ἔστειλε διὰ νὰ σᾶς ἐλευθερώσω. Σπεύσατε, διότι εἶναι ἀνήσυχος.

Καὶ ἡ μὲν Μαρίνα ἐβυθίσθη εἰς λογισμούς· πῶς ἄρα ἔλεγε καθ' ἑαυτὴν κατώρθωσεν ὁ Δημήτριος νὰ διαφύγῃ καὶ δεύτερον τὰς χεῖρας τῶν δολοφόνων του; ἡ καρδία της δὲν ἐδέχετο τὴν ἀγγελίαν ταύτην.

Ὁ δὲ παλατῖνος, ἀκούσας τὴν εἴδησιν, δὲν ἠθέλησε νὰ προβῇ εἰς ἐξετάσεις· ῥαδιουργος εἰς ἄκρον, ἠδιαφόρει τίς θὰ ἦτο γαμβρός του· ἤθελε μόνον νὰ εἶναι ἡγεμών. Ἐπανέλαβον λοιπὸν τὴν ἄγουσαν εἰς Μόσχαν, αὐτὸς μὲν πλήρης ἐλπίδων, ἡ δὲ θυγάτηρ του ἔμπλεως ἀπαισίων προαισθημάτων.

Καὶ ὅμως αἱ ἀθλιεσαι ὑπὸ τοῦ Σταδνίκη πληροφορίαι πρὸς τὸν παλατῖνον, ἐνέπνευσαν ὀπωσοῦν θάῤῥος εἰς τὴν Κζαρίναν. Ὁ Δημήτριος, εἶπεν οὗτος, ἐβραπέτευσεν ἀπὸ τὸ Κρεμλῖνον καὶ τὴν Μόσχαν διὰ τῶν ὑπογείων τοῦ φρουρίου. Μετὰ μακρὰν ἀσθένειαν καὶ μετὰ πολλὰ παθήματα, ἐδυνήθη τέλος πάντων νὰ ἱππεύσῃ καὶ νὰ ὁδηγήσῃ στρατόν. Τότε ἐπανῆλθεν

εἰς τὴν Ῥωσίαν ἐπὶ κεφαλῆς στρατευμάτων πολυαρίθμων καθ' ἡμέραν αὐξανομένων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διεκρίνοντο οἱ πρίγκηπες Ῥοζίνσκης καὶ Ἰωάννης Σαπιέχας· ἦσαν δὲ ἐστρατοπεδευμένοι εἰς Τουχίνον, δώδεκα στάδια μακρὰν τῆς Μόσχας.

Τέλος πάντων ἡ Μαρίνα ἐπλησίασεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὅπου ἔμελλε νὰ ἴδῃ τὸν Δημήτριον. Μόλις ἠκούσθη τὸ ὄνομά της, καὶ περιεστοιχίσθη ἀπὸ πλῆθος ἄπειρον ἀναγορεῦον αὐτὴν ἐνθουσιωδῶς αὐτοκράτειραν. Καὶ αὐτὴ δὲ, καταπληχθεῖσα, κατελήφθη ὑπὸ ζάλης· ὁ ἦχος τῆς στρατιωτικῆς μουσικῆς, αἱ στίλβουσαι στολαὶ, τὰ ἀστραποβολοῦντα ὅπλα, οἱ ἀλαλαγμοὶ, αἱ φωναί· « *Ζήτω ἡ Κζαρίνα! ζήτω ἡ μήτηρ μας!* » ταῦτα πάντα ἐτάραξαν αὐτὴν, ἐκίνησαν τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας καὶ ἐσκότισαν τοὺς ὀφθαλμούς της. Καταβᾶσα δὲ ἀπὸ τοῦ ἵππου, καὶ ὁδηγουμένη ὑπὸ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ Σταδνίκη, ἐπροχώρησε πρὸς τὸ στρατόπεδον, ὅπου παρετήρησε μακρόθεν σωρὸν ἀνθρώπων ἐνδεδυμένων μεγαλοπρεπῶς, ὧν εἷς ἦλθε πρὸς αὐτήν.

Ἡ Μαρίνα δὲν ἐπίστευσέ ποτε ὅτι ἐσώθη ὁ Δημήτριος. Βεβαίως θὰ ἔδιδε τὸ αἷμά της διὰ νὰ ἀνακτήσῃ ἐκεῖνον οὗ τινος ἐστερήθη· ἀλλ' ἦτο δυνατὸν, ἀφοῦ ἶδε τὸν λαὸν τῆς Μόσχας, λυσσῶντα καὶ μαινόμενον, καὶ κατασπαράξαντα τὸ πτῶμά του; Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκτίς τις τοιαύτης ἀπατηλῆς ἐλπίδος ἦτο δυνατὸν νὰ διασχίσῃ τὸ καλύπτον τὴν δυστυχῆ Μαρίναν μαῦρον νέφος, τὴν ἐλπίδα ταύτην θὰ διεσκέδαζεν ἡ ὄψις μόνη ἐκείνου ὅστις ἤρχετο πρὸς αὐτήν. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος εἶχεν ἐξωτερικὸν ἀποτρόπαιον· τὸ πρόσωπόν του ἐξέφραζεν αἰσθήματα εὐτελῆ, τὸ λοξὸν βλέμμα του ἦτο ἐστραμμένον πρὸς τὴν γῆν, καὶ τὸ ψευδὲς καὶ πονηρὸν μειδίαμά του ἀνήγγελλε πάθη αἰσχρά. Ἡ Μαρίνα ἠσθάνθη ἐκλείπουσαν τὴν ψυχήν της ὅτε ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἔῤῥιψεν ἐπ' αὐτὴν βλέμμα μίσους θριαμβεύσαντος. Τίς ἄρα ἦτο; Ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος δὲν ἦτο ἄγνωστος πρὸς αὐτήν· ἀλλὰ ποῦ τὸν ἴδε; Νομίζει ὅτι ὀνειρεύεται· φρίσσει ὁλόκληρος. Αἴφνης δύο βραχίονες περιπτύσσονται αὐτήν, τὴν σφίγγουσιν ἰσχυρῶς, καὶ φωνή τις ψιθυρίζει εἰς τὴν ἀκοήν της·

— Μαρίνα, ἐνθυμήθητι τὸ μεμονωμένον ξενοδοχεῖον τοῦ δάσους τῆς Ζουλόσζ. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην μὲ ἀφῆρεσες ὡραίαν ἐρωμένην· ἀλλὰ σήμερον εὑρίσκω γυναῖκα ὡραιοτέραν, καὶ σύζυγον εὐγενεστέραν. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἀλλαγήν.

Ἡ Μαρίνα δὲν ἤκουσε τὸ τέλος τῆς διακοινώσεως ταύτης· συντριβεῖσα τὴν καρδίαν, ἔπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ πατρός της λέγουσα·

— Ἀπομάκρυνέ με ἀπ' ἐδῶ, ἢ θ' ἀποθάνω.

Ὅτ' ἔμεινε μόνη μετὰ τοῦ παλατίνου, ἐπεδόθη εἰς ὀδυρμοὺς τοιούτους, ὥστε δὲν ἐδύνατο νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν πατέρα της τίς ἦτο ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος.

— Μαρίνα, εἶπε πρὸς αὐτὴν ὁ πατήρ της, μήπως ἐν μέσῳ τοιούτων ἐκτάκτων συμβεβηκότων, ἐπίστευσες νεκρανάστασιν; Τὸ κατ' ἐμὲ, δὲν ἤλπισα πώποτε ὅτι θὰ εὕρω τὸν Δημήτριον.

— Ἀ! κατώρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ εἴπῃ ἡ Μαρίνα, δὲν ἠξεύρεις ποῖος εἶναι ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος ὅστις ἐτόλμησε νὰ σφετερισθῇ τὸ σεπτὸν ὄνομα τοῦ Δημητρίου μου, τοῦ εὐγενοῦς μου συζύγου καὶ κυρίου! Εἶναι ἐλεεινός τις Ἰουδαῖος, ἔνειδος τῆς ἀνθρωπότητος· εἶναι ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὰς χεῖρας ἔσωσα τὴν νέαν κόρην ἥτις ἐνυμφεύθη τὸν Χριελνίκην. Ὦ Θεέ μου, ἐλέησέ με!

Ὁ Παλατῖνος κατεταράχθη.

— Εἶσαι βεβαία; ἠρώτησε τὴν Μαρίναν· εἶναι τάχα ὁ ἴδιος ἄνθρωπος;

— Δὲν ἀμφιβάλλω, ἀπεκρίθη ἡ Μαρίνα.

— Καὶ κάμνεις καλὰ, εἶπε φωνή τις.

Καὶ συγχρόνως ὁ ἀπατεὼν εἰσῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν.

— Ναὶ, εἶμαι αὐτὸς ὁ Ἰουδαῖος Γιαγκέλης. Πιστεύω, Μαρίνα, ὅτι μὲ ἀνεγνώρισες· δὲν λησμονεῖ τις ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἠδίκησεν. ἀ; εἶναι καὶ ὁ ἔσχατος τῶν ἀνθρώπων. Εἰς ὑμᾶς ὅμως, κόμη, εἶμαι ἄγνωστος· ἀλλ' ὁ θεῖός μου Ἐγίδης, ὁ σοφὸς ῥαββῖνος, σᾶς εἶναι γνωστός.

Ταῦτα ἔλεγεν ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος καὶ ἐμειδίαμε μειδίαμα σατανικόν.

— Μίαν τῶν ἡμερῶν ἔβαλεν εἰς τὸν λαιμόν μου τὸ περίαπτον τοῦτο, καὶ μὲ εἶπε νὰ ἔλθω εἰς Ῥωσίαν καὶ νὰ κηρύξω ὅτι ἤμην ὁ υἱὸς Ἰβὰν τοῦ Τραμεροῦ. Ἦλθα λοιπὸν εἰς Σταροδοὺπ καὶ εἶπα· « Εἶμαι ὁ Δημήτριος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰβὰν. Ἔρχομαι νὰ ζητήσω ἀπὸ τὸν Σουΐσκην τὸν θρόνον τοῦ πατρός μου. » Μ' ἐπίστευσαν· ὅλαι αἱ πέριξ πόλεις ὑπετάχθησαν· οἱ βογιάροι ἐλθόντες ὡρκίσθησαν, καὶ ὁ στρατός μου ηὔξησε. Τότε ἦλθαν εἰς τὸ στρατόπεδόν μου καὶ οἱ πρίγκηπες Σαπιέχας καὶ Ῥοζίνσκης, ὁ δὲ στρατός μου, διπλασιασθεὶς, ἐγένετο τρομερώτατος· παντοῦ ἐθριάμβευσα. Εἶμαι τώρα εἰς τὰς πύλας τῆς Μόσχας, καὶ μετ' ὀλίγον θὰ ἐμβῶ. Ἄρα, Μαρίνα, δὲν εἶμαι πλέον ὁ *ἐλεεινὸς Ἰουδαῖος, τὸ ὄνειδος τῆς ἀνθρωπότητος*! ἔχω στέμμα νὰ σὲ προσφέρω, δῶρον μεγαλοπρεπέστατον. Ἰδοὺ αὐτὸ πρὸ τῶν ποδῶν σου.

— Ποτέ! ἀνέκραξεν ἐκείνη μετ' ἀγανακτήσεως.

— Καὶ διὰ τί; ἐπανέλαβεν ὁ ἀπατεὼν ἡσύχως καὶ ἀτενίζων ἀσελγῶς τὴν Μαρίναν· ὁ πρῶτός σου σύζυγος ἦτον ἀπατεών, ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀληθὴς Δημήτριος.

— Ὅταν ἐνυμφεύθην τὸν Δημήτριον, ἀπεκρίθη ἡ Μαρίνα, οἱ συγγενεῖς, οἱ φίλοι μου, ὁλόκληρος λαὸς τὸν ἀνεκήρυττον διάδοχον τῶν Κζάρων τῆς Μοσκοβίας. Πλὴν τούτου . . .

— Τὸν ἠγάπας; δὲν εἶναι ἀληθές; αὐτὸ ἤθελες νὰ εἰπῇς. Εἰς ἐμὲ ὅμως καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ φιλοδοξία σου μὲ εἶναι ἐπίσης ἀδιάφοροι. Δός με πολλὰ χρήματα, ἐπειδὴ θέλω πολλὰ, καὶ θὰ σ' ἀφήσω νὰ βασιλεύσῃς ὅπῳ θέλεις, καὶ ν' ἀγαπήσῃς ὁποιον θέλεις.

Αἴσθημα ἀηδίας κατέλαβε τὴν Μαρίναν, ὁ δὲ Γιαγκέλης μειδιάσας ἐξηκολούθησε·

— Θὰ σὲ βιάσω διὰ νὰ μὲ ἀναγνωρίσῃς δημοσίᾳ. Ὁ φόβος σου ὅταν μὲ ἴδες, ἐτάραξε τὸν στρατόν· πρέπει νὰ τὸν καθησυχάσωμεν. Βεβαιώθητι ὅτι ἡ ὠφέλεια θὰ εἶναι καὶ διὰ σὲ καὶ δι' ἐμέ· ἐγὼ μὲν

θέλω χρήματα, πολλὰ χρήματα, οὐ δὲ ἐξουσίαν καὶ ἐκδίκησιν.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ παλατῖνος, ἔσυρε τὴν Μαρίναν ἐκτὸς τῆς σκηνῆς, καὶ ἔδειξε πρὸς αὐτὴν τὴν Μόσχαν, καὶ τοὺς τεσσαρακοντάκις τεσσαράκοντα θόλους της.

— Μαρίνα, εἶπεν ὁ γέρων Πολωνὸς, ἐκεῖ εἶναι καὶ στέμμα, καὶ ἐχθροὶ τοὺς ὁποίους δύνασαι νὰ συντρίψῃς.

Ἡ Κζαρίνα σκοτοδινιᾷ· ἡ καρδία της πάλλει ἀκούουσα τὰς λέξεις « ἐκδίκησις καὶ φιλοδοξία· » οἱ ὀφθαλμοί της ἀστράπτουσι.

— Τί πρέπει, εἶπε, νὰ κάμω ;

— Νὰ ἐνεγκαλισθῇς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον.

Εἶπε καὶ ὤθησε τὴν θυγατέρα του εἰς τοὺς βραχίονας τοῦ ἐλεεινοῦ καὶ πλεονέκτου Ἑβραίου.

Ὁ δὲ στρατὸς, ὅστις ἔβλεπεν αὐτοὺς, ἀφῆκε φωνὰς ἀγαλλιάσεως, τῶν ὁποίων ἡ ἠχὼ ἔφθασε μέχρι τοῦ γηραιοῦ Κρεμλίνου.

Ἐν τοσούτῳ συνέβαινον ἄλλα πολὺ σπουδαιότερα. Σιγισμόνδος ὁ Γ'. ἀποφασίσας νὰ ἐπεμβῇ εἰς τὰ ὑποθέσεις τῆς Ρωσίας, εἰσῆλθεν αὐτοπροσώπως εἰς αὐτὴν, σκοπὸν ἔχων νὰ τὴν ἑνώσῃ μετὰ τῆς Πολωνίας, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἀναγορεύσῃ Κζάρον τὸν υἱόν του Βλαδίσλαον. Ἐπολιόρκησε τὴν Σμολένσκην, καὶ ἐνῷ ἔμενεν ἄπρακτος ἐπὶ πολλοὺς μῆνας πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως ταύτης, ὁ Ἑτμάνος Ζολκιέφσκης διευθύνθη εἰς Μόσχαν, καὶ ἀπαντήσας τὸν Σουΐσκην, τὸν μὲν στρατὸν του κατεστρεψεν ἐξ ὁλοκλήρου, αὐτὸν δὲ ζωγρήσας μεθ' ὅλης του τῆς οἰκογενείας, εἰσῆλθεν εἰς Μόσχαν, καὶ ἀνηγόρευσε Κζάρον τὸν Βλαδίσλαον· πρὸς δὲ τὸν Ψευδοδημήτριον, διὰ νὰ παύσωσιν αἱ ταραχαὶ, ἐπροσφερε μικράν τινα ἡγεμονίαν, ἐν ὀνόματι Σιγισμόνδου τοῦ Γ'. καὶ πολὺν χρυσόν. Ὁ Ζολκιέφσκης τὸν ἐγνώριζεν· ἐδέχθη δὲ ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος ἀμέσως τὴν προσφοράν, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ὑπογράψῃ τὴν συνθήκην ὅτ' ἔφθασεν ἡ Μαρίνα, πνέουσα ὀργὴν, ὀργὴν γυναικὸς φιλοδόξου.

— Ἄθλιε! ἀνέκραξεν ἄθος ἔχουσα περιφρονήσεως, ἄθλιε! νομίζεις λοιπὸν ὅτι θὰ μείνω πλησίον σου ἐὰν δὲν ἔχῃς θρόνον ; Πρέπει ἢ νὰ βασιλεύσῃς ἢ ν' ἀποθάνῃς.

Τοὺς εὐγενεῖς τούτους λόγους ὑπεστήριζεν ὁ πρίγκηψ Σαπιέχας καὶ οἱ στρατιῶταί του, ὁ δὲ Ῥοζίνσκης εἶχεν ἐναγκαλισθῇ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Σιγισμόνδου. Συγκροτεῖται λοιπὸν μάχη, ῥέει αἷμα ἄφθονον, καὶ μεταξὺ τῆς τόσης ταραχῆς, ὁ ἀπατεὼν φεύγει καὶ ἀποσύρεται εἰς Καλούγαν. Μείνασα μόνη μεταξὺ ἀνθρώπων εἰς μηδένα ὑπακουόντων πλέον χαλινὸν, ἡ Μαρινα ἀπεφάσισε νὰ παραταχθῇ αὐτὴ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Διέτρεξε τὰς τάξεις, ὑπεσχέθη, ἠπείλησε, παρεκάλεσεν, ἐξώρκισε, διέταξε, καὶ ἐπὶ τέλους κατώρθωσε νὰ ἐξάψῃ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ἀτάκτων ἐκείνων στρατευμάτων. Ὅλοι ὁρκίζονται νὰ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὸν θρόνον, ὄχι τὸν Δημήτριον, τοῦτο ἦτο ἀδιάφορον, ἀλλὰ τὸν σύζυγον τῆς Μαρίνης Μνισζέχ. Τότε, ἐγκαταλείψασα τὴν γυναικείαν ἐσθῆτα, ἐρόδεσεν ἔνδυμα στρατιώτου, καὶ ῥίψασα φαρέτραν ἐπὶ τῶν ὤμων της, ἀνέβη ἵππον, καὶ ἔδραμεν εἰς Καλούγαν. Ἐκεῖ εὑροῦσα τὸν ἀπατεῶνα, ἐπέβαλεν ἐκ νέου εἰς αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Δημητρίου, καὶ τὸν ἐπανέφερεν εἰς τὸ στρατόπεδον λέγουσα·

— Ἀνανδρε! δὸς λοιπὸν τὴν ζωήν σου δι' ἕνα θρόνον !

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Βλαδίσλαος ἐστέφθη εἰς Μόσχαν διὰ τῶν φροντίδων τοῦ Ζολκιέφσκης. Ἡ Μαρίνα, μεταβληθεῖσα εἰς ἥρωα, μάχεται ὡς λέαινα καθ' ὁλοκλήρου στρατοῦ ἐντὸς μονῆς. Ὁ δὲ Ζολκιέφσκης αἰσχυνόμενος ὅτι γυνὴ διετάρασσε τὸν θρίαμβόν του, ἡτοιμάζετο νὰ ἐφορμήσῃ εἰς τὴν μονὴν, καὶ νὰ καύσῃ ὅλους τοὺς ἐν αὐτῇ. Ἡ Μαρίνα δὲν ἤθελε νὰ ζήσῃ ἁπλῶς, ἀλλὰ νὰ ζήσῃ βασιλεύουσα καὶ ἐκδικουμένη. Ἡ δὲ θέλησις αὕτη ἐγέννησε τοσαύτην δύναμιν ἐν αὐτῇ, ὥστε κατώρθωσε θαύματα. Ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν μονὴν ἀφοῦ τὴν ἐνέπρησεν αὐτὴ μόνη, καὶ σύρουσα πάντοτε μεθ' ἑαυτῆς τὸν ἀπατεῶνα, ὡς φάσμα ἡγεμόνος, ἐπανῆλθεν εἰς Καλούγαν, καὶ κλεισθεῖσα ὠχυρώθη.

Ἡ ἀκάθεκτος αὕτη ἐπιθυμία τοῦ νὰ βασιλεύσῃ, ἡ πολεμικὴ αὕτη φιλοδοξία της, μετεβλήθησαν εἰς ἀχαλίνωτον μανίαν, ἀλλοιώσασαν, οὕτως εἰπεῖν, τὴν φύσιν της. Καὶ ἐμίσει μὲν καὶ κατεφρόνει τὸν Ἰσραηλίτην ἐκεῖνον, ἐθεώρει ὅμως πολύτιμον τὴν ὑπαρξίν του, καὶ ἔτρεμε δι' αὐτόν· ἤθελε νὰ ἀναβῇ εἰς τὸν θρόνον τὸ ἀποτρόπαιον τοῦτο ὄν, διότι θὰ συνανέβαινε καὶ αὐτὴ μετ' ἐκείνου.

Ἡ σταθερὰ καὶ ἀκατάδαμαστος θέλησίς της εἵλκυσε πρὸς αὐτὴν πολλοὺς ὁπαδοὺς, πανταχόθεν συρρεύσαντας. Συνεκρότησεν ἄρα ἐκ νέου στρατὸν ἀξιόμαχον.

Πρὸς τούτοις εἶχε κατορθώσει νὰ προσλάβῃ συμμάχους καὶ πολλοὺς ἀρχηγοὺς Ταρτάρων, καὶ οὐκ ὀλίγους Κοζάκους· ἀλλ' ὁ Ψευδοδημήτριος, δύσπιστος πάντοτε, διότι ἦτο αὐτὸς ποταπὸς καὶ ἀπατεὼν, ὑπώπτευε τὴν πίστιν τοῦ Οὐρμανοὺδ, Χάνου τῆς Καζιμόφ. Χωρὶς δὲ νὰ κοινοποιήσῃ τὸ σχέδιόν του εἰς τὴν Μαρίναν, ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐξοντώσῃ. Τὸν προσεκάλεσε λοιπὸν νὰ συνεξέλθωσιν εἰς θήραν, τὸν παρέσυρεν εἰς ὑψηλὸν μεμονωμένον καὶ σύδενδρον, τὸν ὑπεχρέωσε νὰ πεζεύσῃ, ἐπὶ λόγῳ ἰδιαιτέρας συνδιαλέξεως, καὶ ἐνῷ ὁ Τάρταρος ἤκουεν ἀνύποπτος, ἐτραυματίσθη δι', ὁ ἀνδρεῖος αὐτὸς, διὰ ξίφους, ὑπὸ τοῦ ἀνάνδρου ἐκείνου δολοφόνου.

Μετὰ τὸν φόνον ὁ Γιαγκέλης ἔσπευσε νὰ σκάψῃ τάφον ἐντὸς τοῦ δάσους, καὶ νὰ κρύψῃ τὸ πτῶμα τοῦ θύματός του· ἐπιστρέψας δὲ εἰς Καλούγαν εἶπεν ὅτι ὁ Οὐρμανοὺδ ἠθέλησε νὰ ἐπιβουλευθῇ τὴν ζωήν του, ὅτι ὅμως αὐτὸς τὸ ἐνόησε καὶ ὑπερασπίσθη ἑαυτόν. καὶ ὅτι ὁ δολοφόνος, φοβούμενος, κατέφυγεν εἰς Μόσχαν μεταξὺ τῶν ἐχθρῶν.

Ἡ Μαρίνα ἐγνώριζε τὸν ἄτιμον ἢ ὠχρότης τοῦ προσώπου του, τὸ τρέμον σῶμά του ἐπρόδιδον τὸ ἔγκλημά. Ἀπέστιψε λοιπὸν μὲ φρίκην τὰ βλέμματα ἀπὸ τοῦ τέρατος ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἔβαψε τὰς χεῖρας εἰς αἷμα ἄθῶον. Ἀλλὰ καὶ ἄλλος ἐνόησε τὸ ἔγκλημα τοῦτο. Ὁ πρίγκηψ Οὐρουζόφ, συγγενὴς τοῦ

Οὐρμανοὺδ, ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ συγγενοῦς του· καὶ ἐνῷ μίαν τῶν ἡμερῶν ἐμέθυεν ὁ πλάνος, ἔσφαξε καὶ αὐτὸν καὶ ὅλους τοὺς περὶ αὐτὸν, καὶ ἀνεχώρησε μετὰ τῶν Ταρτάρων του.

Ἡ Μαρίνα, στερηθεῖσα αἴφνης τῶν γενναιοτέρων στρατευμάτων της, ἔμεινε μόνη· συλληφθεῖσα δὲ ὑπὸ τῶν βογιάρων κατεκλείσθη εἰς φυλακήν.

Τοιαῦτα δὲ ἦσαν τὰ παθήματά της ἐντὸς τῆς εἱρκτῆς ἐκείνης, ὥστ' ἐβιάσθη, αὐτὴ ἡ Μαρίνα, νὰ ἐπικαλεσθῇ τὸ ἔλεος τῶν ἐχθρῶν της· ἀλλ' ὑπῆρξαν ἄκαμπτοι. Τότε ἡ ἀθλία ἠθέλησε ν' ἀποθάνῃ ! Ἐσπέραν τινὰ, ἐνῷ ἦτο ἐξηπλωμένη ἐπὶ τῆς ὑγρᾶς ψιάθου της, καὶ ἀνεπόλει τὴν παρελθοῦσαν δόξαν καὶ τὴν ἐνεστῶσαν ἀθλιότητά της, ἤκουσε κλαγγὴν ὅπλων καὶ ἀλαλαγμοὺς μαχομένων· ἡ θύρα τοῦ δεσμωτηρίου συνετρίφθη, καί τις ὁρμήσας πρὸς αὐτὴν ἔπεσε παρὰ τοὺς πόδας της, κατεφίλησε τὰς χεῖράς της, ἔβρεξεν αὐτὰς μὲ δάκρυα, καὶ τὴν παρεκάλεσε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Ἡ Μαρίνα ἀναστηκωθεῖσα ἴδε τὴν ἄνθρωπον τοῦτον, καὶ ἀνεφώνησεν· « Εὐχαριστῶ Θεέ μου, διότι μ' ἔσωσας ! »

Μικρὰ ἔτι ἡ Μαρίνα εἶχε σύντροφον νέον τινὰ Πολωνὸν Ζαρούκην τ' ὄνομα. Μετὰ δὲ ταῦτα ἠράσθη αὐτοῦ, καὶ ἠράσθη εἰλικρινῶς, διότι εἶχεν εὐγενῆ αἰσθήματα ἡ ὡραία ἐκείνη γυνή. Καὶ ἡ μὲν καρδία της ἠγάπα τὸν Ζαρούκην, ἀλλ' ἡ πρόρρησις εἶχεν εἰπεῖ πρὸς αὐτὴν ὅτι ἔμελλε νὰ βασιλεύσῃ. Ὅθεν ἀπεκρίθη πρὸς τὸν νέον·

— Διὰ νὰ δεχθῶ τὴν ὑπόκλισίν σου, πρέπει πρῶτον νὰ σὲ ἰδῶ διοικοῦντα.

Ὁ νέος ἀνεχώρησεν ἀπηλπισμένος, καὶ πολλὰ ἔτη παρῆλθον χωρὶς ποτε νὰ μάθωσι τί ἀπέγεινεν. Ἀλλὰ καὶ ἡ Μαρίνα αὐτὴ εἶχε σχεδὸν τὸν λησμονήσει, ὅτε τὸν ἴδεν ἐμφανισθέντα αἴφνης ἐνώπιον αὐτῆς. Ἔνε φανίσθη δὲ ἐνῷ οἱ δήμιοι ἔμελλον νὰ βασανίσωσι καὶ θανατώσωσιν αὐτήν. Τότε ἤκουσε φωνὴν ἀνακαλούσαν τὰς ἀναμνήσεις τῆς νεότητός της, ἀναμνήσεις γλυκείας πάντοτε, αἵτινες ἐπανελθοῦσαι εἰς τὴν καρδίαν της ἐνέπλησαν αὐτὴν χαρᾶς. Ἔπεσε λοιπὸν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Ζαρούκη, καὶ εἶπεν·

— Εἶμ' ἕτοιμος νὰ σὲ ἀκολουθήσω, ποῦ θὰ μὲ φέρῃς ;

— Εἶραι, ἀπεκρίθη ὁ νέος, ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων· ἔχω στρατὸν πολυάριθμον συγκείμενον ἐξ ἀνδρῶν ἀφωσιωμένων εἰς ἐμέ. Προστατευομένη ἀπ' αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ φοβῆσαι δόλου. Θὰ σὲ φέρω εἰς τὸν πατέρα σου. Ἔλθε νὰ ἰδῇς τὴν πατρίδα σου.

Ἡ Μαρίνα ἐν τοσούτῳ ἐσκυθρώπαζε καὶ ἀποσύρασα τὴν χεῖρά της,

— Δὲν ἔχω πλέον πατρίδα, εἶπε σείουσα τὴν κεφαλὴν· πατρίς μου εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅπου θὰ εὕρω στρατόπεδον, θρόνον ἢ τάφον.

— Τὶ θέλεις ; ἠρώτησεν ὁ νέος ἀρχηγός· θέλεις νὰ ἐκτεθῇς εἰς νέους κινδύνους ; Ἔλθε μεταξύ μας, θὰ διοικῆς ἀνθρώπους ἀπλοῦς, ἀγρίους μάλιστα, ἀλλ' ἀφωσιωμένους εἰς τὰ νεύματά σου. Ὁ αὐτοκρατορικός σου θρόνος θὰ εἶναι ὁ ὡραιότερος ὅλων τῶν θρόνων τῆς γῆς· δὲν θὰ σύγκηται μὲν ἀπὸ τέσσαρας σαγίδας σκεπασμένας μὲ βελοῦδον, ἀλλὰ οἱ πόδες σου θὰ πατοῦν τὸ δέρμα τοῦ εὐγενεστέρου θηρίου τῆς φύσεως, καὶ ἡ κεφαλή σου θὰ σκεπάζεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν οὐρανόν. Τὸ κράτος σου δὲν θὰ ἔχῃ ὅρια, διότι θὰ τὸ φέρωμεν ὅπου ὑπάγουν τὰ ἄλογά μας, καὶ ὅπου αἱ λόγχαι μας φθάνουν νὰ κτυπήσουν. Ἔλθε Μαρίνα.

Ἡ Μαρίνα τὸν ἠκολούθησε γοητευθεῖσα ἀπὸ τὴν περιγραφὴν τοῦ νέου βίου. Ἀνέβη εἰς ὡραιότατον λευκὸν ἵππον, καὶ εὑρέθη μεταξὺ ἀνθρώπων ἐχόντων τὸ ἦθος γενναῖον καὶ ὑπερήφανον, καὶ ὅπλα λαμποκοποῦντα, οἵτινες ὑπεδέχθησαν αὐτὴν ἐπευφημοῦντες ὡς βασιλισσαν. Ἡ ὡραιότης της ἔλαβε τότε χαρακτῆρα οὐράνιον. Φέρουσα ἔνδυμα ἄλλοτε μὲν λαμπρὸν, μεταβληθὲν δὲ εἰς ῥάκη ἐντὸς τοῦ δεσμωτηρίου, τὴν κόμην ἔχουσα λυτὴν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀστραπηβόλους, ἔπαλλε διὰ τῆς γυναικείας χειρός της δόρυ, καὶ ἔστρεφε τὴν ἀκωκὴν αὐτοῦ πρὸς τὴν Μόσχαν. Ἔπειτα δὲ, νεύσασα πρὸς τοὺς Κοζάκους νὰ τὴν ἀκολουθήσωσιν, ὥρμησε πρὸς τὴν πεδιάδα· ἄλοι ἔδραμον κατόπιν αὐτῆς. Ἐντὸς ὀλίγου τὰ ἀνατολικὰ μέρη τῆς Ρωσίας ἐλήφθησαν ὑπ' αὐτῶν· παντοῦ ἔβλεπες ἴχνη πυρὸς καὶ σιδήρου. Ἀλλ' ἡ Μαρίνα ἐμίσησε μετά τινα χρόνον τὴν ἀεικίνητον αὐτὴν βασιλείαν, καὶ ἠθέλησε νὰ βασιλεύσῃ, ἀλλὰ νὰ βασιλεύσῃ ἐν εἰρήνῃ. Ὁ Ζαρούκης, ὅστις ὑπετάσσετο πάντοτε εἰς τὰς θελήσεις της, διευθύνθη εἰς Ἀστραχὰν, τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει αὐτὴ νὰ ἐκπορθήσῃ. Τὸ Ἀστραχὰν ἔπεσεν εἰς τὴν ἐξουσίαν της. καὶ ὁ πρίγκηψ Δημήτριεβιτς Κζοροτίνιν, ὅστις εἶχε τολμήσει ν' ἀντισταθῇ, ἐφονεύθη ἀπὸ τὸν νικητήν. Ἡ Μαρίνα δὲν ὑπέφερεν οὐδὲ ἀντίστασιν. Ἐβασίλευσε δὲ εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην καταστρεφεῖσαν ὑπὸ τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ σιδήρου, ὅπου ὅλαι σχεδὸν αἱ γυναῖκες ἦσαν ἢ χῆραι ἢ ὀρφαναί.

Περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Κοσμᾶς Μίνιν καὶ ὁ πρίγκηψ Πογιάρσκης συνεμάχησαν διὰ νὰ ὑπερασπισθῶσι τὴν πατρίδα των καὶ νὰ τὴν λυτρώσωσιν ἀπὸ τοὺς ἐσωτερικοὺς ἐχθρούς, καὶ ὅτη σχεδὸν ἡ εὐγενὴς νεολαία ἔδραμε νὰ ὑπηρετήσῃ ὑπ' αὐτούς. Ὁ Ζαρούκης ἐπολεμήθη πρῶτος ὡς ὁ μᾶλλον τρομερός· ἡττηθεὶς δὲ ἀναγκάσθη νὰ φύγῃ εἰς τὴν ἔρημον μετὰ μικρῶν τινων λειψάνων τοῦ στρατοῦ του. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, καὶ αὐτὰ τὰ ἀσθενῆ λείψανα διεσκορπίσθησαν, καὶ ἔμεινε μόνος μὲ τὴν Μαρίναν.

Οἱ Ῥῶσοι ἐπεθύμουν νὰ ἐκδικηθῶσιν αὐτὴν διὰ τὰς τόσας συμφορὰς τῆς πατρίδος των· διὸ τὴν κατεδίωκον λυσσῶντες· ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν συλλάβωσιν ἔπρεπε νὰ κατασπαράξωσι πολλὰς ἄλλην καρδίαν ἀφωσιωμένην καὶ ἔνθερμον ἥτις ἐπροστάτευεν αὐτήν.

Περὶ τὰ μέσα τοῦ χειμῶνος τοῦ 1672 ἔτους, τοῦ ῥωσικοῦ χειμῶνος, κατὰ τὰ μέρη μάλιστα ἐκεῖνα ὅπου καὶ αὐτὰ τὰ θηρία φοβοῦνται, τὸ ψῦχος, ἡ Μαρίνα μολις ἔσυρε τοὺς κατεψυγμένους πόδας της. Ἐνίοτε, δάκρυα ἔρρεον ἀπὸ τοὺς ξηροὺς ἀλλὰ φλογεροὺς ὀφθαλμούς της, τὰ ὁποῖα ἐπήγνυεν ἀμέσως τὸ ψῦχος ἐπὶ τῶν παρειῶν της. Ἔκλαιε δὲ διότι ἡ καρδία τῆς παλαιπώρου ἔπαλλε δι' ἄλλο ὄν, διὰ τὸν υἱόν της, τὸ δροσερὸν ἐκεῖνο ἄνθος τὸ γεννηθὲν μεταξὺ

καταιγίδων, εἰς τὰ χείλη ἀδύσσου! Ὁ Ζαρούκης ἠτένιζεν ἀπηλπισμένος τὴν γυναῖκα ἐκείνην, τὸ βρέφος ἐκεῖνο, ἀποθνήσκοντας ὑπὸ κόπου, καὶ πείνης καὶ δίψης, καὶ ἔτριζεν ὡς μαινόμενος τοὺς ὀδόντας. Ἀλλὰ τότε, ἐὰν οἱ ὀφθαλμοί του ἀπήντων τοὺς τῆς Μαρίνης, ἀνεύρισκε δυνάμεις διὰ νὰ τὴν βοηθήσῃ, καὶ νὰ φέρῃ εἰς τὰς ἀγκάλας τὸ τέκνον του. Οὕτω πως ἐπλανῶντο οἱ δύο φυγάδες εἰς τὰς μεμονωμένας καὶ ἀπεράντους στέππας τὰς ὁποίας περιβρέχει ὁ Ζαΐκ, ὅπου δὲν βλέπεις οὐδὲ καλύβην. Ἡμέραι τινά, ἀπεφάσισαν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὰ Οὐράλια ὄρη, καὶ διασχίζοντες τὴν χιόνα ἥτις ἐσκέπαζε τὰς ἀγανεῖς πεδιάδας ὡς σινδόνη νεκρική, ἐβάδιζον ἐν σιωπῇ. Αἴφνης συφὼν λάβρος καταλαμβάνει αὐτούς· ἡ χιὼν, πίπτουσα κατ' αὐτῶν, σκοτίζει τὴν ὅρασίν των· δὲν βλέπουσι πλέον ποῦ νὰ διευθυνθῶσι, διότι εὑρίσκονται ἐντὸς νέφους. Μετ' ὀλίγον τὸ νέφος τοῦτο διαλύεται, καὶ πρόμος κατέλαβεν αὐτοὺς· ἄνθρωποι ἐφάνησαν ἐνώπιόν των, ἀλλ' ἐχθροί, οἵτινες ἐμυκῶντο ὡς θηρία. Ὁ Ζαρούκης ἔσυρε τὴν σπάθην του, ἀλλ' ἡ κατεψυγμένη δεξιά του δὲν δύναται οὔτε νὰ σφίξῃ τὴν λαβήν. Μυκτηρίζοντες τὴν ἀδυναμίαν του, οἱ ἀπηνεῖς ἐκεῖνοι στρατιῶται, φονεύουσιν αὐτόν, καὶ ὁ δυστυχὴς, πεσὼν καθημαγμένος πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Μαρίνης, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὴν σύζυγόν του δι' ἣν ἀπέθνησκεν.

Ὀλίγον διήρκεσεν ἡ ἀγωνία του· ἀλλὰ κατὰ τὸ μικρὸν τοῦτο διάστημα, ἴδε τὴν Μαρίναν δεθεῖσαν διὰ σχοινίων καὶ λωρῶν, καὶ περιστοιχισθεῖσαν ὑπὸ ἀγριοπροσώπων καὶ δυσειδῶν στρατιωτῶν, ἀπὸ τὰ γένεια τῶν ὁποίων ἐκρέμαντο πάγοι. Ἡ δὲ Μαρίνα, σιωπηλὴ καὶ ὑπερήφανος, δὲν ἀπεκρίνετο εἰς τὰς ἐρωτήσεις των, ἂν καὶ ἐνοεῖ τὴν ῥωσικήν.

Αἴφνης φωνή τις ῥωκώδης, ἀλλὰ γλυκεῖα, κατετάραξε τὴν καρδίαν τῆς Μαρίνης, τῆς ὁποίας τὴν θλῖψιν δὲν ἐπρόδωκεν ἕως τότε οὐδὲν ἐξωτερικὸν σημεῖον. Ἡ δὲ φωνὴ αὕτη ἦτο τοῦ υἱοῦ της, τοῦ μικροῦ Δημητρίου, ὅστις τὴν ἐκάλει.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν στρατιωτῶν συνδιελέγετο μὲ γαμηλὴν φωνὴν μετά τινων ἐξ αὐτῶν. Ἐπρόκειτο δὲ περὶ τῆς τύχης τῆς Μαρίνης.

— Νὰ τὴν φονεύσωμεν, ἔλεγεν αὐτός.

— Θὰ μᾶς ἀνταμείψουν περισσότερον, ἔλεγεν ἄλλος, ἐὰν τὴν φέρωμεν ζῶσαν εἰς Μόσχαν.

— Δὲν θὰ ζήσῃ, ἐπρόσθεσε τρίτος βλέπων αὐτὴν κειμένην ἐπὶ τῆς καθημαγμένης χιόνος.

Τὴν ὥραν ἐκείνην, ἵππος τις ἐκτύπησε διὰ τοῦ ποδὸς τὸ ἔδαφος, καὶ ἦχος ὑπάκουφος ἐβόησεν ὑπὸ τὴν γῆν. Ὁ ἀρχηγὸς ἐμειδίασεν ὡς δαίμων· ἔνευσε πρὸς τοὺς συντρόφους του, καὶ ἀμέσως κτυπήσαντες τὴν γῆν μὲ τοὺς πελέκεις οἵτινες ἐκρέμαντο ἀπὸ τοῦ ἐφιππείου των, ἔσπασαν τὸν σκληρὸν πάγον ὅστις ἐκάλυπτε τὸν Ζαΐκ· καὶ ἐν ἀκαρεῖ τὰ κύματα τοῦ ποταμοῦ ἀνεπήδησαν μυκώμενα. Οἱ Ῥῶσοι, λαβόντες τὸ πτῶμα τοῦ Ζαρούκη, τὸ ἔρριψαν εἰς τὸν ποταμόν. Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐλθόντες πρὸς τὴν Μαρίναν, ἀνήγγειλαν γελῶντες πρὸς αὐτὴν ὅτι ὁ Ζαΐκ θὰ εἶναι ἡ τελευταία κατοικία της· αὐτὴ δὲ δὲν ἀπεκρίθη, διότι ἡ ψυχή της ἦτο ἤδη μετὰ τοῦ Θεοῦ· ὁ τελευταῖός της λόγος ἦτο εὐχὴ πρὸς τὸν πλάστην της! Καὶ δράξαντες αὐτὴν, ὡς δαίμονες τοῦ ἅδου, τὴν ἐξεσφενδόνισαν χαίροντες εἰς τὸν κατεψυγμένον τάφον της.

Ἡ Θύελλα κατέστη τότε βιαιοτέρα· ἡ χιὼν περιδινουμένη περὶ τὴν ὀπὴν τοῦ ποταμοῦ, ὅστις κατέπιεν ἓν τῶν ὡραιοτέρων πλασμάτων τοῦ Θεοῦ, μετεβλήθη εἰς λίθον ἐπιτάφιον. Οἱ στρατιῶται ἔβλεπον σιωπῶντες ἐξαφανιζόμενον καὶ τὸ τελευταῖον ἴχνος τοῦ ἐγκλήματός των. Δὲν ἠλάλαζον πλέον! Τοιαῦτα δράματα καταπλήττουσι καὶ αὐτοὺς τοὺς δημίους!

— Ἐτελείωσεν! εἶπεν ὁ ἀρχηγός· ἀς ἀναχωρήσωμεν. Καὶ ἐνῷ ἀνέβαινον τοὺς ἵππους αὐτῶν, ἡ αὐτὴ γλυκεῖα καὶ γοερὰ φωνὴ διετάραξε καὶ δεύτερον τὴν σιωπὴν τῆς ἐρημίας· ἦτο δὲ ἡ φωνὴ τοῦ ὀρφανοῦ, κειμένου ἐπὶ τῆς χιόνος καὶ τρέμοντος.

— Ἀ! ἀνέκραξεν ὁ ἀρχηγὸς ἐλθὼν πρὸς αὐτό· ζῇς ἀκόμη; Τὸ βρέφος ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὰ ἡμίσβεστα βλέμματά του, καὶ ἔτεινε τοὺς βραχίονας· ὁ δὲ ἀρχηγὸς τὸ ἀνεσήκωσεν. Ὁ μικρὸς ἄγγελος ἐσιώπα! στεναγμὸς μόνον, γλυκὺς ὡς τὸ νέον του πρόσωπον, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ στῆθός του, ὅτε ἡ τραχεῖα χεὶρ τοῦ δημίου τῆς μητρός του, περιέσφιγξε μὲ λωρὸν τὸν λευκὸν ὡς κύκνον λαιμόν του. . . Μετὰ ταῦτα ἔῤῥιψε τὸ νέον πτῶμα εἰς τὴν χιόνα, καὶ ἔδραμε πρὸς τοὺς συντρόφους του.

Μετ' ὀλίγον οἱ κρότοι τῶν ἵππων ἐξηφανίσθησαν, ἡ ἐρημία ἀνέλαβε τὴν τρομερὰν σιωπήν της, καὶ μόνον ἴχνος ὑπελείπετο τοῦ φρικτοῦ δράματος τὸ πτῶμα τοῦ ἀθώου ἐκείνου βρέφους. (*)

LA DUCHESSE D' ABRANTÈS.

Περὶ τῆς κατὰ τὸ 1852 ἔτος διαχειρίσεως τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης ἐν Ἑλλάδι, καὶ περὶ τοῦ ἀστυνομικοῦ αὐτῆς δικαίου.

—o—

Τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἐδημοσίευσε πρό τινος καιροῦ πίνακα τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1852 διαχειρίσεως τῆς πολιτικῆς καὶ ποινικῆς δικαιοσύνης, τοῦ ὁποίου τὸ περὶ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης μέρος εἶναι μάλιστα πολὺ λεπτομερέστερον τοῦ περὶ τῆς πολιτικῆς, καθὸ περιλαμβάνον καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς διαχειρίσεως τοῦ κλάδου τούτου τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1835 μέχρι τοῦ 1852. Περιεργιζόμενοι ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ πίνακος τῆς διαχειρίσεως τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης, θέλομεν ἐρευνήσει τὰ ἐξ αὐτοῦ προκύπτοντα ἀποτελέσματα καὶ συμπεράσματα, ἐξ ὧν δυνάμεθα πολυειδῶς νὰ ὠφεληθῶμεν. Τὰ ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης συναγόμενα πορίσματα ἀποδεικνύουσι συγχρόνως, πόσον μεγάλη εἶναι ἡ ἐκ τῶν στατιστικῶν τούτων πληροφοριῶν προκύπτουσα ὠφέλεια, καὶ πόση προσπάθεια πρέπει νὰ καταβάλλεται εἰς τὴν ἀκριβῆ καὶ λεπτομερῆ σύνταξιν τῶν πινάκων τούτων.

Ἀρχόμεθα ἀπὸ τῶν Εἰρηνοδικείων τοῦ Κράτους. Ὁ ἡμέτερος νομοθέτης ἐρρύθμισεν, ὡς γνωστόν, τὴν ἁρμοδιότητα τῶν Εἰρηνοδικείων ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γαλλικῆς νομοθεσίας, παραδεχθεὶς ὅμως τινὰς σπουδαίας τροποποιήσεις, δικαιολογουμένας ἐκ τῶν κοινωνικῶν διαφορῶν τῶν δύο ἐθνῶν· π.χ. ἐλαττώσας τὸ ποσόν, μέχρι τοῦ ὁποίου οἱ Εἰρηνοδίκαι δικάζουσιν ἐκκλητῶς ἢ ἀνεκκλήτως, ἀφαιρέσας ἀπὸ αὐτῶν τὴν ὁριστικὴν ἐκδίκασιν τῶν περὶ νομῆς διαφορῶν, ἀπονεμὼν αὐτοῖς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δικάζειν τὰς περὶ ἐκτελέσεως διαφορὰς, ὁσάκις πρόκειται περὶ ποσοῦ ὑπαγομένου εἰς τὴν ἁρμοδιότητα αὐτῶν κλπ. Ἡ ἐξουσία ὅμως τοῦ Εἰρηνοδίκου εἶναι παρ' ἡμῖν πολὺ σπουδαιοτέρα τῆς τοῦ ἐν Γαλλίᾳ Εἰρηνοδίκου, διότι, διὰ λόγους, οὓς θέλομεν ἐκθέσει παρακατιόντες, ὑπάρχουσι πολλὰ Εἰρηνοδικεῖα, τῶν ὁποίων οὐδεμία ἀπόφασις προσβάλλεται δι' ἐφέσεως ὥστε ὁ Εἰρηνοδίκης, κατὰ τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας, εἰς πᾶσαν ἐνώπιόν του ὑποβαλλομένην ὑπόθεσιν εἶναι πράγματι, ἂν ὄχι δικαίῳ, πρώτου καὶ τελευταίου βαθμοῦ δικαστής.

Ἐκ τοῦ δημοσιευθέντος πίνακος παρατηροῦμεν, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1852 κατωρθώθησαν ἐνώπιον ὅλων τῶν Εἰρηνοδικείων τοῦ Κράτους 4753 συμβιβασμοί, ὅπερ ἐστὶν οἱ Εἰρηνοδίκαι, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ ἀποπειρῶνται τὸν συμβιβασμὸν οὐ μόνον πάσης ἐνώπιόν των εἰσαγομένης διαφορᾶς, ἀλλὰ καὶ τῶν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν Πρωτοδικείων ὑπαγομένων κυρίων καὶ συνήθων διαφορῶν, ὁσάκις δὲν πρόκειται περὶ διαδίκων ἀνικάνων πρὸς συμβιβασμόν, ἢ περὶ ἀντικειμένων, περὶ ὧν δὲν συγχωρεῖται συμβιβασμός, ἀπέτρεψαν 4753 δίκας, διὰ τῆς ἐπιτυχοῦς ἐκπληρώσεως τῆς ὑπὸ τοῦ ἄρθ. 493 τῆς πολιτικῆς ἡμῶν δικονομίας ἐπιβαλλομένης αὐτοῖς ὑποχρεώσεως. Εὐχῆς ἔργον ἤθελεν εἶσθαι ἂν οἱ πίνακες οὗτοι περιεῖχον τῶν ἀριθμῶν τῶν δικῶν, αἵτινες εἰσήχθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰς τὰ Εἰρηνοδικεῖα, διότι τότε ἀθροίζοντες αὐτὸν πρὸς τὰς ἐνώπιον τῶν Πρωτοδικείων εἰσαχθείσας δίκας, ἠθέλομεν ἐξαγάγει ποῖον λόγον ἔχουσιν, αἱ διὰ τοῦ συμβιβασμοῦ ἀποτραπεῖσαι διαφοραὶ, πρὸς τὰς ἐνώπιον τῶν Δικαστηρίων διεξαχθείσας. Διὰ τὴν ἔλλειψιν ταύτην ἀναγκαζόμεθα νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὴν ὡς ἔγγιστα ἀνεύρεσιν τῆς ἀναλογίας ταύτης. Αἱ ἐνώπιον τῶν Πρωτοδικείων εἰσαχθεῖσαι συνήθεις δίκαι ἀναβαίνουσιν εἰς 2132, αἱ δὲ ὑπὸ τῶν Εἰρηνοδικῶν ἐκδοθεῖσαι ἀποφάσεις, εἰς 13792· ἐὰν παραδεχθῶμεν κατὰ μέσον ὅρον ὅτι ἡ αὐτὴ ὑπόθεσις ἐπροκάλεσε δύο ἀποφάσεις, ὧν ἡ μὲν προδικαστικὴ ἢ ἐρήμην, ἡ δὲ ὁριστικὴ ἢ κατ' ἀνακοπὴν, ἔχομεν, ὡς ἔγγιστα, 6896 ὑποθέσεις διεξαχθείσας ἐνώπιον τῶν Εἰρηνοδικῶν· ὥστε τὸ ὅλον τῶν εἰς τὰ Δικαστήρια τοῦ Κράτους εἰσαχθεισῶν καὶ συμβιβασμοῦ δεκτικῶν ὑποθέσεων, ἀναβαίνει ὡς ἔγγιστα εἰς 9028· ὅθεν αἱ δίκαι αἱ διὰ συμβιβασμοῦ ἀποτραπεῖσαι, πρὸς τὰς δίκας, καθ' ἃς οὗτος ἀπέτυχεν, ὑπερβαίνουσι κατά τι τὴν ἀναλογίαν τοῦ 1 πρὸς 2. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο εἶναι βεβαίως καταπληκτικὸν ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἐν Γαλλίᾳ ἡ θεσμοθεσία αὕτη τῆς ἀποπείρας πρὸς συμβιβασμὸν οὐδόλως ἐδικαίωσε τὰς προσδοκίας τοῦ νομοθέτου, θεωρουμένη ἰδίως ἐν ταῖς πόλεσιν ὡς ἁπλῆ καὶ ματαία διατύπωσις, συντελοῦσα εἰς μόνην τὴν αὔξησιν τῶν δαπανῶν καὶ τὴν βραδύτητα τῆς διεξαγωγῆς τῶν δικῶν. (1) Ἐκ τούτου ὅμως μὴ ὑποθέσωμεν, ὅτι παρ' ἡμῖν οἱ Εἰρηνοδίκαι εἶναι ἱκανότεροι καὶ σεβαστότεροι τῶν ἐν Γαλλίᾳ, ἢ ὅτι οἱ διάδικοι αὐτόθι εἶναι μᾶλλον φιλέριδες καὶ στρεψοδίκαι παρὰ τοὺς παρ' ἡμῖν· τὸ τοιοῦτον συμπέρασμα καταψεύδεται ὑπὸ τοῦ προκειμένου πίνακος. Κατ' αὐτὸν οἱ ὀλιγώτεροι τῶν συμβιβασμῶν κατωρθώθησαν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικῶν (248 ἐπὶ 87,692 κατοίκων), οἱ δὲ πλειότεροι ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ἐν Ναυπλίῳ (875 ἐπὶ 105,561 κατοίκων), τῶν ἐν Καλάμαις (689 ἐπὶ 98.400 κατοίκων) καὶ τῶν ἐν Ὑδρᾳ Πρωτοδικῶν (648 ἐπὶ 138.000 κατοίκων). Ἕπεται ἄρα γε ἐκ τούτου ὅτι οἱ Εἰρηνοδίκαι τῆς πρωτευούσης καὶ ἐν γένει τῆς περιφερείας τῶν ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικῶν, εἶναι οἱ ἀνικανότεροι, οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ νομοῦ τούτου μᾶλλον φιλέριδες παρὰ τοὺς λοιποὺς κατοίκους τοῦ κράτους, καὶ ἧττον πειθήμονες εἰς τὰς περὶ συμβιβασμῶν προτροπὰς τῶν Εἰρηνοδικῶν, οἱ δὲ Εἰρηνοδίκαι τῆς Ἀργολίδος, τῆς Κορινθίας, τῆς Μεσσηνίας καὶ τῶν Κυκλάδων ἱκανότεροι, καὶ οἱ κάτοικοι τῶν νομῶν τούτων μᾶλλον εὐσυμβίβαστοι; Οὐδόλως. Τὸν ἀληθῆ λόγον τοῦ κατ' ἐπιφάνειαν παραδόξου τούτου γεγονότος εὑρίσκομεν, ὅταν παρατηρήσωμεν, ὅτι ἐκ τῶν Εἰρηνοδικῶν τοῦ Νομοῦ τῆς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας ὁ τοὺς πλειοτέρους συμβιβασμοὺς κατορθώσας εἶναι ὁ τῶν Τριπόλεων (280), τοῦ ὁποίου τὸ Εἰρηνοδικεῖον περιλαμβάνει δήμους ἀπέχοντας μακρότερον τῆς ἕδρας τοῦ Πρωτοδικείου (15 ἕως 21 ὥρας) παρὰ πάντας τοὺς λοιποὺς δήμους τοῦ Νομοῦ, ὅτι ἐκ τῶν Εἰρηνοδικείων τῆς Μεσσηνίας ὁ τοὺς πλειοτέρους συμβιβασμοὺς κατορθώσας εἶναι ὁ τῆς Ἀνδριτσαίνης (175), τοῦ ὁποίου τὸ Εἰρηνοδικεῖον περιλαμβάνει δήμους ἀπέχοντας μακρότερον τῆς ἕδρας τοῦ Πρωτοδικείου (14 ἕως 19 ὥρας) παρὰ πάντας τοὺς λοιποὺς δήμους τοῦ νομοῦ, ὅτι ἐκ τῶν Εἰρηνοδικῶν τῶν Κυκλάδων, ὁ τοὺς πλειοτέρους συμβιβασμοὺς κατορθώσας εἶναι ὁ τοῦ Κορθίου τῆς Ἄνδρου μεταξὺ τῆς ὁποίας, διὰ τὴν θέσιν τοῦ δήμου τούτου, ὡς γνωστόν, εἶναι εὐκολωτέρα ἡ συγκοινωνία μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ἢ μετὰ τῆς πρωτευούσης τῶν Κυκλάδων, ὅπου ἑδρεύει τὸ Πρωτοδικεῖον.

(*) Τὸ διήγημα τοῦτο εἶναι ἱστορικόν. Αἱ πηγαὶ ἐξ ὧν ἠρύσθη αὐτὸ ἡ δούκισσα Ἀβραντὲς, εἰς τὰς φλέβας τῆς ὁποίας ἐκκλοφόρει τὸ αἷμα τῶν Κομνηνῶν τοῦ Βυζαντίου, εἶναι ἡ τοῦ Καραμσὶν, τοῦ Νιεμσεβίτζ, τοῦ Λεβὲκ, τοῦ Κατέρα, τοῦ Κοβιερζύκ, τοῦ Ποτόκη, καὶ ἄλλαι.

(*) Cuasson, Compétence des juges de paix. Τόμ. 1. Σελ. 13.

Ἐκ τούτων λοιπὸν συνάγομεν τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὅσῳ μεγαλητέραν δαπάνην χρόνου καὶ χρημάτων ἀπαιτεῖ ἡ εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον προσφυγή, ὅσῳ ὀλιγώτερον εὐμαφεῖ, πεφωτισμένων συμβούλων καὶ ὑπερασπιστῶν ἡ πόλις ἢ ἡ κώμη, ἐνθα ἑδρεύει ὁ Εἰρηνοδίκης. διὰ τὴν ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς διανοητικῆς ἀναπτύξεως, ἤτοι τῆς πρωτευούσης τοῦ νομοῦ, μεγάλην ἀποφασιν αὐτῆς, τόσῳ πλειότεροι καταφεύγουσι συμβιβασμοί, διότι πολλοὶ τῶν διαφερομένων προτιμῶσι τῶν δύο κακῶν τὸ μὴ χεῖρον, προτιμῶσι δηλ. νὰ θυσιάσωσι μέρος τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν μᾶλλον ἢ νὰ ἐπιχειρήσωσι μακρὰν ὁδοιπορίαν, καὶ νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς ἔλεγχον τῆς ζημίας αὐτῆς, χωρὶς κἂν νὰ ἔχωσι τὴν βεβαιότητα, ὅτι ὁ δικηγόρος, ὃν θέλουσιν εὕρει ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ νομοῦ, θέλει πεισθῆ ἐντελῶς περὶ τοῦ δικαίου τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν. Ἰδοὺ ὁ κύριος λόγος, δι' ὃν ἐν τῇ Ἀττικῇ, ὅπου ἡ δικαστικὴ καὶ δικηγορικὴ πρωτοπαπία εἶναι προχειροτάτη, καὶ δὲν ἀπαιτεῖ τὰς ἀνωτέρω θυσίας, κατωρθώθησαν οἱ ὀλιγώτεροι συμβιβασμοί. Λέγομεν δὲ ὁ κύριος λόγος, διότι δὲν εἶναι δικαιον νὰ ἀφιερέσωμεν ἀπὸ τῶν μεμακρυσμένων ἐκείνων Εἰρηνοδικῶν πᾶσαν ἀξίαν τῶν ἀξιεπαίνων αὐτῶν προσπαθειῶν περὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν εἰρημένων συμβιβασμῶν· ἐννοοῦμεν μόνον διὰ τῶν παρατηρήσεων τούτων, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι λόγοι ἐπενεργοῦντες ἰσχυρότερον παρὰ τὴν δεξιότητα καὶ τὰς προσπαθείας τοῦ Εἰρηνοδίκου εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο. Μεταβαίνομεν εἰς τὰς ἐκδοθείσας ἀποφάσεις. Αὗται ἀνεβαίνουσιν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 22,602, ἐξ αὐτῶν ἐξεδόθησαν κατ' ἐρήμην 8010, κατ' ἀντιμωλίαν δὲ 13,085. Ἐκ τῶν ἀποφάσεων τούτων ἐξεκαλέσθησαν 1035, ἤτοι περίπου τὸ δωδέκατον τῶν 13085 κατ' ἀντιμωλίαν ἀποφάσεων. Βεβαίως εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον τῶν 13085 περιλαμβάνονται καὶ αἱ ἀνεκκλήτως ἀπηγγελμέναι, καὶ κατὰ κατὰ τοῦτο ὁ πίναξ ἤθελεν εἶσθαι ἀκριβέστερος ἂν διέκρινε τὰς ἀνεκκλήτους τῶν ἐκκλητῶς ἀπηγγελμένων ἀποφάσεων. Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅμως, ὅτι ἐκ τῶν 13085 ἀποφάσεων τὸ ἓν μόνον ἀπηγγέλθη ἐκκλητῶς, ὅπερ βεβαίως εἶναι μᾶλλον κατώτερον ἢ ἀνώτερον τοῦ ἀληθοῦς ἀριθμοῦ τῶν ἐκκλητῶν ἀποφάσεων, πάλιν παρατηροῦμεν, ὅτι οὔτε τὸ τέταρτον ὅλον τῶν ἐκκλητῶν ἀποφάσεων προσεβλήθη διὰ τῆς ἐφέσεως. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο εἶναι τῳόντι καταπληκτικόν, διότι εὐτυχῆς βεβαίως δύναται νὰ λογισθῇ ὁ δικαστής ὅταν ἐπὶ τεσσάρων ἀποφάσεων αἱ τρεῖς πείθωσι καὶ τὸν ἡττώμενον περὶ τοῦ ἀδίκου τῶν ἀξιώσεων αὐτοῦ. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ μᾶς παρασύρῃ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο, εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι αἱ τῶν Εἰρηνοδικῶν ἀποφάσεις προσβάλλονται τόσον σπανίως διὰ μόνην τὴν ὀρθότητα αὐτῶν, καὶ τὴν πεποίθησιν τῶν διαδίκων εἰς τὴν εὐθυδικίαν τοῦ δικαστοῦ, διότι ἐὰν αὐτὸς ἦτον ὁ λόγος, δι' ὃν ἐκκαλοῦνται τόσον ὀλίγαι Εἰρηνοδικῶν ἀποφάσεις, τότε ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ χείριστοι τῶν Εἰρηνοδικῶν εἶναι οἱ τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Πατρῶν, τοῦ Αἰγείου καὶ τοῦ Ἄργους, διότι τὸ τρίτον τῶν ἀποφάσεων τῶν Εἰρηνοδικῶν τούτων ἐξεκλήθη, οἱ ἄριστοι δὲ τῶν Εἰρηνοδικῶν εἶναι οἱ τῆς Σκύρου, τοῦ Πανορμου (τῆς Τήνου), τῆς Πάρου, τῆς Κιμώλου, τῆς Ἀμοργοῦ κλπ. τῶν ὁποίων οὐδεμία ἀπόφασις ἐξεκλήθη. Τὸ παράλογον τοῦ συμπεράσματος τούτου εἶναι πρόδηλον. Ἐκ τῆς θέσεως τῶν τελευταίων τούτων Εἰρηνοδικείων, παραβαλλομένων πρὸς τὰ Εἰρηνοδικεῖα, τῶν ὁποίων πλειότεραι ἀποφάσεις ἐξεκλήθησαν, δυνάμεθα νὰ συνάξωμεν μᾶλλον τὸ ἑξῆς συμπέρασμα, ὅτι ὅσῳ μεγαλητέρα εἶναι ἡ εὐκολία τῆς εἰς τὸ Ἐφετεῖον προσφυγῆς, ὅσῳ ὀλιγωτέραν δαπάνην χρόνου καὶ ἐξόδων ἀπαιτεῖ ἡ κατ' ἔφεσιν διεξαγωγὴ τῆς δίκης, τόσῳ πλειότεραι ἀποφάσεις προσβάλλονται κατ' ἔφεσιν, ἤτοι τόσῳ πληρεστέρα ἀποβαίνει ἡ συζήτησις τῆς διαφορᾶς, καὶ τόσῳ μεγαλητέρα εἶναι ἡ ἐγγύησις τῆς ὀρθότητος τῆς ἐκδοθησομένης ἀποφάσεως· καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ὅσῳ δυσκολωτέρα καὶ δαπανηροτέρα εἶνε ἡ προσφυγὴ εἰς τὸ Ἐφετεῖον (π. χ. ἡ ἀπὸ Σκύρου εἰς Χαλκίδα, ἡ ἀπὸ Ἀνάφης ἢ Ἀμοργοῦ εἰς Σύρον, αὐτοπρόσωπος μετάβασις ἢ ἡ ἀποστολὴ τῶν φακέλλων, ἢ εἰς Σύρον ἢ Χαλκίδα ἀνεύρεσις δικηγόρου, εἰς ὃν κατὰ πρῶτον καταφεύγει ὁ διάδικος κλπ.) τόσῳ ὀλιγώτεραι ἀποφάσεις ἐκκαλοῦνται, προτιμωμένου ἐκ τῶν δύο κακῶν, τῆς ἀδίκου ἀποφάσεως, καὶ τῆς πολλάκις ὑπερβαινούσης τὸ ἀντικείμενον τῆς διαφορᾶς θυσίας χρόνου καὶ χρημάτων, τοῦ μὴ χείρονος, ἤτοι τῆς ἀποδοχῆς τῆς ἀποφάσεως. Ἐκ τῶν παρατηρήσεων δὲ τούτων συνάγεται, ὅτι καθῆκον ἱερὸν τῆς Κυβερνήσεως εἶναι νὰ διορίζῃ τοὺς ἀρίστους, ἐκ τῶν εἰς τὰς θέσεις τῶν Εἰρηνοδικῶν προωρισμένων, δικαστικοὺς ὑπαλλήλους εἰς τὰ εἰρηνοδικεῖα, ὧν αἱ ἀποφάσεις, διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, δὲν ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἐπίκρισιν τοῦ κατ' ἔφεσιν δικάζοντος δικαστηρίου, ἐλαττοῦσα οὕτω τὸ ἐκ τῆς ἐπιτετραμμένης αὐτοῖς ὑπερόγκου ταύτης ἐξουσίας προκύπτον κακόν.

Ὁ πίναξ περιέχει καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπολαυόντων ἐνώπιον τῶν εἰρηνοδικῶν τὰ δικαιώματα τῆς πενίας. Ἐξ αὐτοῦ, ἀναβαίνοντος εἰς 1039, παρατηροῦμεν εὐχαρίστως, ὅτι ἐνώπιον τῶν Εἰρηνοδικείων δὲν ὑπάρχει ἡ κατάχρησις τοῦ δικαιώματος τούτου, ἡ παρεισδύουσα ἐνίοτε ἐνώπιον τῶν ἀνωτέρων δικαστηρίων, διότι ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἐπὶ ἑκάστης δίκης ἐκδίδονται κατὰ μέσον ὅρον δύο ἀποφάσεις, οἱ ἐνώπιον τῶν εἰρηνοδικῶν ἐμφανισθέντες διάδικοι ἀνέβησαν τοὐλάχιστον εἰς 23,602, ἐξ ὧν 1039 μόνοι ἀπέκτησαν τὰ τῶν πενήτων δικαιώματα. Τοῦτο δὲ ἐξηγεῖται ἔκ τε τῆς σμικρότητος τῶν ἐνώπιον τοῦ Εἰρηνοδικείου δαπανῶν, καὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἐπιβεβαιοῦται τὸ τοῦ Δημάρχου περὶ τῆς πενίας ἀποδεικτικὸν, ὑπὸ τοῦ ἐπάρχου, ὅστις ἀπέχει πολλάκις μακρὰν τῆς ἕδρας τοῦ εἰρηνοδικείου, ὥστε ἡ προσέλευσις καὶ ἐπάνοδος ἀπαιτοῦσι δαπάνας καὶ χρονοτριβὰς ὡς πρὸς τὰς ὁποίας ἡ ἐκ τῆς ἀπολαυσῆς τῶν δικαιωμάτων τῆς πενίας οἰκονομία ἀποβαίνει ἀναξία λόγου.

Μεταβαίνομεν ἤδη εἰς τὰ Πρωτοδικεῖα.

Ἐκ τοῦ πίνακος παρατηροῦμεν, ὅτι τὸ μὲν ἐν Πάτραις Πρωτοδικεῖον μετὰ τοῦ ἐμπορικοῦ αὐτοῦ τμήματος ἔχει τὰς πλειοτέρας ὑποθέσεις, διότι αὗται ὑπερβαίνουσι καὶ αὐτὰς τὰς τῶν ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικῶν κατὰ 342 (τὸ μὲν ἐν Πάτραις 3054, τὸ δὲ ἐν Ἀθήναις 2712)· τὸ δὲ ἐν Λαμίᾳ τὰς ὀλιγωτέρας, ἤτοι 656· ὅτι ὁ ὡς πρὸς τὰς Ἀθήνας ὑπερέχων ἀριθμὸς τῶν ἐν Πάτραις δικῶν ἀναφέρεται εἰς μόνας τὰς ἐμπορικὰς ὑποθέσεις, διότι ἐνῷ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πρωτοδικεῖον εἰσήχθησαν κατὰ τὸ 1852, 539 ἐμπορικαί, εἰς τὸ ἐν Πάτραις ὑπεβλήθησαν 890 (κατὰ 351 πλειότεραι), ὅπερ ἐξηγεῖται ἐκ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, καθ' ἃς, ὡς γνωστὸν, αἱ Πάτραι κατὰ πολὺ ὑπερέχουσι τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξαιρουμένων δὲ τῶν ἐμπορικῶν δικῶν παρατηροῦμεν, ὅτι ἐν τῷ Νομῷ τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἠλιδος, ὑπάρχουσι σχετικῶς ὀλιγώτεραι δίκαι παρὰ ἐν τῷ Νομῷ τῆς Ἀττικῆς, διότι, ἀφαιρουμένων ὡς εἴρηται, τῶν ἐμπορικῶν δικῶν, εἰς τὸ ἐν Πάτραις δικαστήριον τῶν Πρωτοδικῶν εἰσήχθησαν 2013 δίκαι, ἐπὶ πληθυσμοῦ 116,941 ἀνθρώπων, εἰς δὲ τὸ τῆς Ἀττικῆς 1873, ἐπὶ πληθυσμοῦ 87233, ἤτοι ἐν μὲν τῷ Νομῷ τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἠλιδος ἀνεφύη μία δίκη ἐπὶ 58, ἐν δὲ τῷ τῆς Ἀττικῆς μία δίκη ἐπὶ 46 κατοίκων. Ὁ λόγος τοῦ γεγονότος τούτου δὲν πιστεύομεν ὅτι εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς πρωτευούσης τοῦ νομοῦ τῆς Ἀχαΐας μεγαλητέρα ἀπόστασις, καὶ ἡ μετ' αὐτῆς δυσκολωτέρα συγκοινωνία τῶν εἰς τὸ δικαστήριον τῶν Πατρῶν ὑπαγομένων πόλεων, κωμῶν καὶ χωρίων, διότι καὶ ἐν τῷ Νομῷ τῆς Ἀττικῆς ἡ Λεβαδία καὶ μέγα μέρος τῆς ἐπαρχίας τῶν Θηβῶν ἀπέχει οὐ μικρὸν τῆς πρωτευούσης, ἐν δὲ τῷ τῆς Ἀχαΐας, ἡ μὲν μετὰ τῆς Αἰγιαλείας συγκοινωνία τῆς πρωτευούσης τοῦ νομοῦ, εἶναι τακτικὴ καὶ ταχυτάτη (δι' ἀτμοκινήτου), ἡ δὲ μετὰ τῆς Ἠλείας εὔκολος, ἕνεκα τοῦ πεδινοῦ τῆς χώρας. Ὁ ἀληθὴς λόγος εἶναι μᾶλλον, ὅτι ἐν μὲν τῷ Νομῷ τῆς Ἀττικῆς τὸ τρίτον περίπου τῶν κατοίκων ἤτοι 29,597, κατοικοῦσιν ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ νομοῦ (ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεῖ, ὅστις διά τε τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν ταχύτητα τῆς συγκοινωνίας δύναται νὰ ὀνομασθῇ προάστειον τῶν Ἀθηνῶν), ὅπου μεγάλη ὑπάρχει εὐκολία περί τε τὴν ἀνεύρεσιν δικαστικῶν συμβούλων, καὶ τὴν ἄνευ μεταθέσεων καὶ ἀπωλείας χρόνου, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Ἀρείου Πάγου διεξαγωγὴν τῆς δίκης, ἐνῷ ἐν τῷ τῆς Ἀχαΐας νομῷ τὸ ὄγδοον περίπου τῶν κατοίκων τοῦ νομοῦ κατοικεῖ ἐν τῇ Πρωτευούσῃ (14,139), ὥστε ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ 7]8 ὑπάρχουσιν αἱ τῆς ἀποστάσεως καὶ τῆς ἐπιτοπίου ἐλλείψεως δικαστικῶν συμβούλων δυσκολίαι αἱ ἀποτρέπουσαι τὸν πολίτην ἀπὸ τῆς ἐπιχειρήσεως δίκης μακρὰν τῆς κατοικίας του. Ἐκ τούτων ὅμως καταδεικνύεται ἡ σπουδαιότης τοῦ ἐν Πάτραις Πρωτοδικείου, καὶ συνάγεται, ὅτι μεγάλη πρέπει νὰ καταβάλλεται προσοχὴ, εἰς τὴν ὅσον ἔνεστι καλὴν συγκρότησιν τοῦ δικαστηρίου ἐκείνου, διότι ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ εἶναι πολὺ σπουδαιοτέρα διὰ τὴν κοινὴν εὐημερίαν παρὰ τὴν τοῦ ἐν Ἀθήναις, τοῦ ὁποίου αἱ ἐνδεχόμεναι ἐλλείψεις μετριάζονται ἢ ἀνορθοῦνται ἔκ τε τῆς εὐκολωτέρας καὶ συντονωτέρας ἐπιτηρήσεως, καὶ ἐκ τῆς προχείρου προσφυγῆς εἰς τὰ ἀνώτερα δικαστήρια.

Ἐν γένει ὅμως ἐκ τοῦ πίνακος τούτου συνάγομεν τὸ εὐχάριστον συμπέρασμα, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1852 τὰ δικαστήρια τῶν Πρωτοδικῶν εἰργάσθησαν μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ πολλῆς ταχύτητος, διότι ἐνῷ ἐντὸς τοῦ ἔτους τούτου ὑπῆρχον ἐκκρεμεῖς ἐνώπιον των 17,268 ὑποθέσεις, δὲν ἔμειναν ἐξ αὐτῶν ἐκκρεμεῖς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους εἰμὴ 2414, ἐὰν δ' ἀφαιρέσωμεν ἐκ τῶν ἐκκρεμῶν τὰς διαγραφείσας ἐντὸς τοῦ ἔτους 3656, προσθέσωμεν δὲ εἰς τὰς ἐκκρεμεῖς καὶ τὰς παρεμπιπτόντως ἐκδικασθείσας 4507, αἵτινες δὲν περατοῦνται διὰ τοιούτων ἀποφάσεων, συνάγομεν, ὅτι αἱ ἡμίσεις περίπου τῶν ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων ἐξεδικάσθησαν ὁριστικῶς ἐντὸς τοῦ ἔτους· ἀναλογιζόμενον δὲ ὅτι ἐκ τῶν 17,268 ὑποθέσεων μόνον τὸ ἔννατον περίπου, 2108, ἦσαν ἐκκρεμεῖς ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους, παρατηροῦμεν, ὅτι κατὰ τὸ ἥμισυ ἅπασαι σχεδὸν αἱ δίκαι ἤρξαντο καὶ ἐπερατώθησαν πρωτοδίκως ἐντὸς τοῦ ἔτους· ὁπότε κατὰ τοῦτο, τῳόντι πρόοδος καταφαίνεται ἐντὸς τῶν δέκα τελευταίων ἐτῶν! Δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ καταδείξωμεν αὐτὴν μαθηματικῶς, οὕτως εἰπεῖν, διότι κατὰ πρῶτον τὸν δημοσιεύεται πίναξ τῆς διεξεργείσεως τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης· ἀλλ' ἐξ οἰκείας πείρας γνωρίζομεν ὅτι ἐν ἔτεσι 1842 καὶ 1843 ὑπῆρχον Πρωτοδικεῖα, παρ' οἷς τὰ ἥ τῶν ὑποθέσεων ὑπῆρχον πρὸ τριῶν ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα ἐκκρεμεῖς, τινὲς δ' ἐξ αὐτῶν μικρὰ ὑπῆρχεν ἐλπὶς νὰ ἐκδικασθῶσί ποτε ὁριστικῶς, διότι οἱ δικασταὶ ἀμφιβάλλοντες περὶ τῶν πλείστων ἐκ τῶν ἀναφυομένων ζητημάτων, ἐξέδιδον κατὰ πᾶν ἔτος δύο ἢ πλειοτέρας προδικαστικὰς περὶ ἀποδείξεως ἀποφάσεις περὶ θεμάτων ἐλαχίστην ἢ μηδεμίαν ἐχόντων ἐπιρροὴν εἰς τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασιν.

Ἐκ τῶν 8003 ὁριστικῶν ἀποφάσεων, 1553 ἐξεκλήθησαν ἐνώπιον τῶν δύο Ἐφετείων, ἤτοι ἐλαττον τοῦ πέμπτου· ἐκ τῶν ἐφέσεων τούτων ἐξεδικάσθησαν 1211, ὧν αἱ ἡμίσεις περίπου ἐγένοντο δεκταί, αἱ δ' ἕτεραι ἡμίσεις ἀπερρίφθησαν. Πόθε ἠδυνάμεθα ἐκ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐφέσεων νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι αἱ ὑποθέσεις ἐκδικάζονται τοσοῦτον ἐπιτυχῶς ἐν τῷ πρώτῳ τῆς δικαιοδοσίας βαθμῷ, ὥστε ὁ ἡττηθεὶς πείθεται περὶ τοῦ ἀδίκου τῆς ἀξιώσεώς του, καὶ ἀποδέχεται τὴν ἀπόφασιν· ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτω τὸ πρᾶγμα. Ἄλλα εἶναι τὰ αἴτια τοῦ γεγονότος τούτου· καὶ πρῶτον, ἡ δυσκολία τῆς συγκοινωνίας καὶ ἑπομένως τὸ δαπανηρὸν τῆς εἰς τὸ Ἐφετεῖον προσφυγῆς· τῳόντι αἱ πλεῖσται τῶν ἐκκληθεισῶν ἀποφάσεων, εἶναι αἱ τῶν Πρωτο[illegible]ίων Ἀθηνῶν, Πατρῶν καὶ Ναυπλίας· ἤθελε δὲ [illegible]παφάλογον, νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι τὰ δικαστήρια [illegible] μειονεκτοῦσι τῶν λοιπῶν κατὰ τὴν ἱκανότητα τῶν δικαστῶν, τὰ δὲ ἐν Λαμίᾳ καὶ ἐν Σπάρτῃ, ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῶν ὁποίων τὸ δέκατον ἐξεκλήθη, συγκροτοῦνται ὑπὸ τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος νομομαθῶν. Ἕτερος λόγος τοῦ εὐαριθμου τῶν ἐφέσεων εἶναι ἡ ἀπὸ τῆς διαιρέσεως τῶν Ἐφετείων εἰς δύο τμήματα ἀναπτυχθεῖσα δραστηριότης τῶν ἀνωτέρων τούτων δικαστηρίων· ἄλλοτε, παρερχομένων τριῶν καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς τῆς ἐφέ-

σεως εἰς τὸ πινάκιον τοῦ Ἐφετείου, μέχρι τῆς ἐν τῷ ἀκροατηρίῳ ἐκφωνήσεως αὐτῆς πρὸς συζήτησιν, πᾶς ὁ πρωτοδίκως ἡττηθεὶς ἐξεκάλει τὴν ἀπόφασιν, καί τοι μὴ σκοπῶν νὰ διορίσῃ πληρεξούσιον ἐνώπιον τῶν Ἐφετῶν, καὶ νὰ ὑποστῇ τὰς δαπάνας τῆς κατ' ἔφεσιν δίκης, διότι διὰ μόνης τῆς ἐφέσεώς του ἐπετύγχανε τὴν ἀναστολὴν τῆς ἐκτελέσεως καὶ καταπιέζων οὕτω τὸν ἀντίδικόν του ἠνάγκαζεν αὐτὸν ἢ νὰ στερηθῇ ἐπὶ πολλὰ ἔτη τῶν καρπῶν τῆς δικαστικῆς νίκης ἢ νὰ συμβιβασθῇ, ἐκπίπτων μέρος τοῦ ἐπιδικασθέντος. Ἀφ' ἧς ὅμως ἐποχῆς τὰ Ἐφετεῖα ἤρξαντο ἐκδικάζοντα μετὰ ταχύτητος τὰς εἰς αὐτὰ ὑποβαλλομένας ὑποθέσεις, ὁ ἐκκαλῶν, ἐνώπιον μάλιστα τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐφετῶν, πρέπει νὰ περιμένῃ τὴν ἐντὸς 30 ἢ 40 ἡμερῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκφώνησιν τῆς ὑποθέσεως πρὸς συζήτησιν, ὥστε ἡ ἀναστολή, ἣν ἐπιτυγχάνει εἶναι μικρά, τὸ δὲ ἐξ αὐτῆς ὄφελος ἐπὶ μικρῶν ὑποθέσεων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ 8/10 τῶν δικῶν, δὲν ἀποζημιοῖ αὐτὸν διὰ τὰ ἔξοδα τῆς κατ' ἔφεσιν ἐγείρας δίκης· ὅθεν ἐκκαλεῖ μόνον τὰς ἀποφάσεις, ὧν σπουδαίως προτίθεται νὰ ἐπιζητήσῃ ἐνώπιον τῶν Ἐφετῶν τὴν μεταρρύθμισιν.

Ὡς πρὸς τὰ Ἐφετεῖα παρατηροῦμεν ἀνισότητά τινα μεταξὺ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ καὶ τοῦ ἐν Ἀθήναις· διότι ἐνῷ αἱ εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ Ἐφετεῖον ἐκκρεμεῖς ὑποθέσεις ὑπερέβησαν κατὰ 602 (2,686 ἐκκρεμεῖς ἐφέσεις ἐπὶ 508,427 κατοίκων τῆς περιφερείας τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Ἐφετείου) τὰς ἐνώπιον τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐφετῶν, ἐκκρεμεῖς (2084 ἐκκρεμεῖς ἐφέσεις ἐπὶ 493,685 κατοίκων τῆς περιφερείας τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐφετῶν) ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ἔτους ὑπὸ τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Ἐφετείου 1094 ὑπὸ δὲ τοῦ ἐν Ἀθήναις 1082, ἤτοι τὸ ἐν Ναυπλίῳ Ἐφετεῖον ὑπερτερεῖ τὸ ἐν Ἀθήναις μόνον κατὰ 12 ἀποφάσεις. Ἐκτὸς τούτου ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1852 γενομένων καὶ εἰς τὸ ἐν Ναυπλίῳ Ἐφετεῖον κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰσαχθεισῶν ἐφέσεων, ἐξεδικάσθησαν 603, ἀνεβλήθη δὲ ἡ ἐκδίκασις διὰ τὸ ἔτος 1853 τριακοσίων εἴκοσι δύο· ἐνῷ ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1852 γενομένων, καὶ εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐφετεῖον κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος εἰσαχθεισῶν ἐφέσεων ἐξεδικάσθησαν 608, οὐδεμιᾶς δὲ ἡ ἐκδίκασις ἀνεβλήθη διὰ τὸ ἔτος 1853.— Ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναιρεσιβλήθεισῶν καὶ ἀναιρεθεισῶν ἀποφάσεων ὑπάρχει ἐπίσης διαφορά τις μεταξὺ τῶν δύο Ἐφετείων, καθότι ἐνῷ αἱ ὁριστικαὶ ἀποφάσεις τοῦ ἐν Ναυπλίῳ Ἐφετείου ὑπερβαίνουσι κατὰ 158 τὰς ὁριστικὰς ἀποφάσεις τῶν ἐν Ἀθήναις Ἐφετῶν, αἱ μὲν ἀναιρεσιβληθεῖσαι ἀποφάσεις τοῦ τελευταίου τούτου δικαστηρίου ἀναβαίνουσιν εἰς 213, αἱ δὲ τῶν ἐν Ναυπλίῳ Ἐφετῶν εἰς 170. Ἀλλὰ καὶ τὸ γεγονὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν εὐκολίαν, ἣν ἔχουσιν οἱ ἐν Ἀθήναις διάδικοι τοῦ νὰ ζητήσωσι καὶ νὰ συζητήσωσι διὰ τοῦ παρ' Ἀρέτας δικηγόρου αὐτῶν τὴν ἀναίρεσιν χωρὶς δαπανῶν καὶ χρονοτριβῶν, μεταβάσεως καὶ προσφυγῆς εἰς νέον δικηγόρον, ἐνῷ οἱ ἐν Ναυπλίῳ στεροῦνται τῶν εὐκολιῶν ταύτων, καὶ ἑπομένως δὲν καταφεύγουσιν εἰς τὸ ἔνδικον τοῦτο μέσον εἰ μὴ μόνον ὁσάκις ὑπάρχει μεγάλη πιθανότης ἐπιτυχίας.

Μεταβαίνομεν τελευταῖον εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον. Εἰς τὸ δικαστήριον τοῦτο εἰσήχθησαν, ἔκ τε τῶν προηγουμένων ἐτῶν καὶ ἐκ τοῦ 1852, 761 ὑποθέσεις, ἔμειναν δὲ ἐκκρεμεῖς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους 55, ὥστε ἀφαιρουμένων καὶ τῶν διαγραφεισῶν 187 πάλιν τὸ δικαστήριον τοῦτο ἐξεδίκασε 519 πολιτικὰς ὑποθέσεις.

Περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν πενήτων παρετηρήσαμεν, ἐπὶ τῶν Εἰρηνοδικῶν, ὅτι μικρὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπολαυόντων αὐτά. Ἐνώπιον τῶν Πρωτοδικῶν αὐξάνει ἤδη ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποκτώντων τὰ τῆς πενίας δικαιώματα ἐπαισθητῶς. Ἐκ τῶν 22,600 περίπου διαδίκων, τῶν ἐνώπιον τῶν Πρωτοδικῶν ἐντὸς τοῦ ἔτους ἐμφανισθέντων, 3,262 ἀπέκτησαν τὰ τῶν πενήτων δικαιώματα, ἤτοι τὸ 1/7 τῶν διαδίκων. Ἐκ δὲ τῶν 4284 περίπου διαδίκων τῶν ἐνώπιον τῶν Ἐφετῶν παραστάντων, 994 ἀπέκτησαν τὰ δικαιώματα ταῦτα, ἤτοι τὸ ¼ περίπου· τέλος ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐκ τῶν 1038 περίπου διαδίκων, 375 παρέστησαν ὡς πένητες, ἤτοι ὑπὲρ τὸ ⅓ τῶν διαδίκων. Ἅπασαι ὅμως αἱ ἀναλογίαι αὗται τῶν καταβαλόντων τέλη πρὸς τοὺς ἀπηλλαγμένους τῆς καταβολῆς δὲν εἶναι ἀκριβεῖς, διότι δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν τὸ πλῆθος τῶν ὑποθέσεων τοῦ Δημοσίου, ὅπερ δὲν καταβάλλει τέλη σημάνσεως, τοῦ ὁποίου ὅμως δὲν γνωρίζομεν τῶν ἀριθμὸν τῶν δικῶν.

Ἐκ τῶν προειρημένων συνάγεται, νομίζομεν, ἀδιστάκτως, ὅτι ἡ διανομὴ τῆς δικαιοσύνης, διὰ νὰ ἦναι ὅσον ἔνεστι ἀκριβής, ταχεῖα καὶ ὀλιγοδάπανος, ἀνάγκη οἱ δικαζόμεναι νὰ δύνανται ἐλευθέρως νὰ προσέρχωνται εἰς τὸν δικαστὴν παντὸς βαθμοῦ. Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν νὰ βελτιώσωμεν τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης πρέπει νὰ καταστήσωμεν εὔκολον, ἀσφαλῆ, ταχεῖαν καὶ ὀλιγοδάπανον τὴν μεταξὺ τῶν διαφόρων κέντρων τῆς δικαστικῆς ἐνεργείας συγκοινωνίαν. Ἡ τοιαύτη συγκοινωνία προσεγγίζουσα τὸν κατώτερον δικαστὴν εἰς τὸν ἀνώτερον, τὸν τῆς κώμης κάτοικον εἰς τοὺς ἐμπειροτέρους συμβούλους τῶν πόλεων, καθίστησιν σχεδὸν ἀδύνατον τὸ ἀφανῶς ἀδικεῖν. Ὁ δικαστής, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν θέλουσι καταταθῇ γνωστὰ εἰς τοὺς ἀνωτέρους αὐτοῦ, ἐὰν μὲν ἦ κακός, δὲν θέλει ἀδικεῖ ἐπὶ πολύ, ἐὰν δὲ ἦ καλὸς θέλει ἐνισχυθῇ διὰ τῆς ἀπανταχοῦ ἀναγνωριζομένης ἱκανότητος καὶ ἀρετῆς αὐτοῦ. Ἡ εὐκολία λοιπὸν τῆς συγκοινωνίας εἶναι καὶ ὡς πρὸς τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς τῆς πολιτείας σχέσεις, ὁ οὐσιωδέστατος ὅρος τῆς κοινῆς εὐημερίας.

Ἐπειδὴ δὲ λόγος περὶ διαχειρίσεως τῆς πολιτικῆς δικαιοσύνης, ἴσως δὲν εἶναι ἀδιάφορον, μάλιστα διὰ τοὺς ἐκτὸς τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος Ἕλληνας, καὶ τοὺς φίλους αὐτῆς ἀλλοδαπούς, τὸ ζήτημα κατὰ τίνας νόμους ῥυθμίζονται παρ' ἡμῖν αἱ μεταξὺ τῶν πολιτῶν νομικαὶ σχέσεις καὶ κατὰ τίνας διατυπώσεις καὶ ὁρισμοὺς συζητοῦνται καὶ ἀποφασίζονται ὑπὸ τῶν Δικαστηρίων αἱ εἰς αὐτὰ εἰσαγόμεναι διαφοραί.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἤδη ἔτος τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικὴ συνέλευσις ἐκήρυξε διὰ τοῦ 98 ἄρθρου τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ πολιτεύματος, « ὅτι μέχρι τῆς δημοσιεύσεως νέων Κωδήκων αἱ πο» λιτικαὶ καὶ ἐγκληματικαὶ διαδικασίαι, βάσιν ἔ» χουσι τοὺς νόμους τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν ἡ» μῶν Αὐτοκρατόρων· » τὸ δὲ 80 ἄρθρον τοῦ ἐν Ἀστρει ψηφισθέντος πολιτικοῦ συντάγματος ἐπαναλαμβάνει, « ὅτι μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τῶν νέων » Κωδήκων, ὡς πρὸς τὰ πολιτικὰ καὶ τὰ ἐγκλη» ματικά, ἰσχύουσιν οἱ νόμοι τῶν ἡμετέρων ἀειμνή» στων Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντι» νουπόλεως. » Ποῖον νόμον ἐνόουν ἄρά γε διὰ τῶν ἀποφάσεων τούτων αἱ ἐθνικαὶ συνελεύσεις; Ἐνόουν ἄρά γε νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα νέον καὶ πρότερον ἄγνωστον ἐν αὐτῇ νόμον; Ἂν οὕτως εἶχε τὸ πρᾶγμα ἤθελεν εἶσθαι παράλογος ἡ διάταξις τοῦ νομοθέτου, ὅστις εἰσάγει νόμους, ὧν οὔτε ὁρίζει οὔτε δημοσιεύει τὰ κείμενα. Αἱ διατάξεις αὗται εἶχον τὴν σαφῆ ἔννοιαν, ὅτι μέχρι τῆς δημοσιεύσεως τῶν νέων νόμων θέλουσιν ἰσχύει ἐν Ἑλλάδι οἱ καὶ πρότερον ἐν αὐτῇ ἰσχύοντες νόμοι, ἤτοι « οἱ τῶν ἀειμνήστων » Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπό» λεως ». Μέχρι δὲ τῆς σήμερον διαρκεῖ ἡ κατάστασις αὕτη. Ἀλλὰ πῶς εἰσήχθη ὁ Βυζαντινὸς νόμος εἰς τὴν Ἑλλάδα; πῶς διετηρήθη ἰσχύων ἐν αὐτῇ κατὰ τὰς τέσσαρας ἑκατονταετηρίδας τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας καὶ πῶς ἰσχύει καὶ σήμερον ἔτι ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ, τῆς ὁποίας αἱ σχέσεις εἶναι τοσοῦτον διάφοροι τῶν σχέσεων τῆς ἀρχαίας Ῥωμαϊκῆς κοινωνίας, ἐν ᾗ παρήχθη τὸ δίκαιον ἐκεῖνο; Τὰ ζητήματα ταῦτα εἶναι βέβαια σπουδαιότατα, ἡ δὲ πλήρης αὐτῶν συζήτησις ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς προκειμένης πραγματείας. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι αἱ ἑξῆς παρατηρήσεις δύνανται ἴσως νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ὀρθὴν αὐτῶν λύσιν.

Ἀπὸ τῆς 6ης. ἑκατονταετηρίδος Μ. Χ., ἤτοι ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, εἶναι βέβαιον, ὅτι αἱ ἀποτελοῦσαι τὸ νῦν Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος χῶραι, ἀπολέσασαι πᾶν ἴχνος αὐτονομίας, ἠκολούθουν τὴν τύχην τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ὡς μέρος αὐτοῦ. Ὁ Ἰουστινιανός, ὡς γνωστόν, καταστήσας διὰ τῶν συλλογῶν αὐτοῦ προσιτὰς εἰς πολλοὺς τὰς συγγραφὰς τῶν τῆς ἀκμῆς τῆς νομικῆς ἐπιστήμης Ῥωμαίων νομοθετῶν, ἔδωκε νέαν ὤθησιν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἐξεργασίαν τοῦ δικαίου, καί τοι ἀπαγορεύσας τὴν σύνταξιν νομικῶν συγγραμμάτων. Ἀλλ' ἐν τούτοις τὸ Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος ὑπέστη μεγάλην μεταβολήν. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἐκπαλαι διὰ τῶν ἀποικιῶν του καὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, διέδωκε τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἤθη του εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν, κατέστη κατὰ μικρὸν τὸ κυριώτερον ἔθνος τῆς χώρας ταύτης, ἀφοῦ μάλιστα διεδόθη εἰς αὐτὰς ὁ Χριστιανισμός, ὅστις ἐκηρύχθη, διεδόθη καὶ ἐπαγιώθη διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, διότι οἱ ἐνδοξότεροι πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἦσαν Ἕλληνες, αἱ Οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἵτινες ἐκανόνισαν καὶ ἐξησφάλισαν τὰ δόγματα τῆς πίστεως, συνεκροτήθησαν ὑπὸ Ἑλλήνων ἀρχιερέων, αἱ δὲ πράξεις αὐτῶν συνετάχθησαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Οἱ νόμοι λοιπὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ, καί τοι « Αὐτοκράτορος Ῥωμαίων », γεγραμμένοι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν, εἶχον τὸ καίριον ἐλάττωμα, ὅτι δὲν ἦταν καταληπτοὶ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ κράτους του, οἵτινες, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνόουν μόνην τὴν Ἑλληνικὴν (1). Ἡ ἀνάγκη αὕτη παρήγαγε τὴν Νομικὴν Σχολὴν τῆς ἕκτης ἑκατονταετηρίδος, τὴν συγκροτηθεῖσαν ὑπὸ πολλῶν ἐπισήμων νομοδιδασκάλων, οἵτινες διδάσκοντες, μεταφράζοντες, καὶ ἑρμηνεύοντες, εἰς τὴν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ἐπικρατοῦσαν ἤδη Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τὰ Λατινιστὶ γεγραμμένα, καὶ τοῖς πολλοῖς ἀκατάληπτα ἐκεῖνα νομοθετήματα, ἀνήγαγον, διὰ τῆς ἐμβριθοῦς συζητήσεως καὶ τῆς ἀκριβοῦς ἑρμηνείας, τὴν ἐπιστήμην εἰς τοσοῦτον βαθμὸν ἀναπτύξεως, ὥστε ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀπηρτίσθη βραδύτερον, περὶ τὰ τέλη τῆς ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος, τὸ μέγα νομοθετικὸν ἔργον τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, τὰ Βασιλικά, τὰ ὁποῖα ἐνόουν αἱ ἀνωτέρω πράξεις τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων τῆς νέας Ἑλλάδος διὰ τῆς ἐκφράσεως « τῶν νόμων τῶν ἀειμνήστων Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως ». Ἡ δραστηριότης αὕτη τῶν Ἑλλήνων νομοδιδασκάλων τῆς 6ης. ἑκατονταετηρίδος, καὶ τὸ τοῖς πολλοῖς ἀκατάληπτον τῆς γλώσσης τῶν νομοθετικῶν ἔργων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπήγαγον κατὰ τὴν 7ην. ἑκατονταετηρίδα, ὅτε οἱ Αὐτοκράτορες, κατὰ Κωνσταντῖνον τὸν Πορφυρογέννητον, « Ἑλληνίζοντες ἀπέβαλον τὴν πάτριον Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν » (Περὶ θεμάτων σελ. 2.), κατάστασιν νομοθεσίας ὁμοίαν τῇ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, διότι τὰ μὲν κείμενα τῆς τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου νομοθεσίας ἔπαυσαν νὰ ἐφαρμόζωνται, ἀντ' αὐτῶν δὲ ἦσαν ἀπαναγκαῖοι ἐν χρήσει αἱ Ἑλληνικαὶ αὐτῶν ἑρμηνεῖαι καὶ ἀναπτύξεις, ὥστε ἡ νομικὴ φιλολογία ἔλαβε τὴν θέσιν τοῦ νόμου, περὶ οὗ οὐδεὶς ἐφρόντιζεν. Ἀλλ' ἡ ἐπιστήμη συνεπάγεται τὴν συζήτησιν καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν γνωμῶν, ἡ δὲ διαδεχθεῖσα τὴν Ἑλληνικὴν ἐκείνην σχολὴν ἐποχὴ δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ συνάξῃ ἐκ τῶν προηγουμένων συζητήσεων ὀρθοὺς καὶ σαφεῖς κανόνας πρὸς ῥύθμισιν τῶν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου σχέσεων, ἐκ τούτου δὲ ἐπῆλθε σύγχυσις καὶ ἀβεβαιότης αὐτῶν. Ὅθεν περὶ τὰ μέσα ἤδη τῆς 8ης. ἑκατονταετηρίδος ἐπέστη ἡ ἀνάγκη νὰ ἐκδοθῇ συλλογὴ τῶν ἐν ἰσχύϊ ὁρισμῶν τοῦ δικαίου· οὕτω παρήχθη ἡ Βληνιστὶ γεγραμμένη « Ἐκλογὴ » Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου. Ἀλλὰ τὸ ἀξίωμα καὶ ἡ ἰσχὺς τῆς Ἐκλογῆς ταύτης δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολύ. Τὸ μῖσος, ὅπερ ἐπέσυραν καθ' ἑαυτῶν οἱ συντάξαντες τὸν νόμον τοῦτον βασιλεῖς, καθὸ εἰκονομάχοι, καὶ τὸ ἀτελὲς καὶ ἀνεπαρκὲς τοῦ ἔργου, ἐπήγαγον τὴν ἔκπτωσιν τῆς ἰσχύος τοῦ νό-

(1) Ἡ πνευματικὴ κοινωνία ἡ συνδέουσα τοὺς συμβιοῦντας ἀνθρώπους εἰς ἕν ἔθνος καταφαίνεται, παγιοῦται, καὶ ἀναπτύσσεται διὰ τῆς χρήσεως τῆς αὐτῆς γλώσσης. Σαβινὸ Σύστημα τοῦ Ρ. Δ. Τομ. 1. Σελ. 19.

μου τούτου, οἱ δὲ νομοδιδάσκαλοι ἀνέτρεχον πάλιν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς ἑρμηνείας τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ συλλογῶν πρὸς ῥύθμισιν τῶν νομικῶν σχέσεων. Ἐν τούτοις ὅσῳ παρήρχετο ὁ χρόνος, τόσῳ ηὔξανεν ἡ ἀνάγκη, ἡ διὰ τῆς « Ἐκλογῆς » μὴ θεραπευθεῖσα, τοῦ νὰ συνταχθῇ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν πληρεστέρα συλλογὴ τῶν ὁρισμῶν τοῦ δικαίου, καταργοῦσα τὰς ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς νομικῆς ἐπιστήμης παραχθείσας διαφωνίας, ἀνατρέπουσα τοὺς εἰς ἀχρηστίαν περιπεσόντας, καὶ εἰς ἓν συνάπτουσα τοὺς εἰς πολλὰ συγγράμματα διεσπαρμένους ἰσχύοντας ὁρισμούς. Οὕτω παρήχθη κατὰ τὴν ἐννάτην ἑκατονταετηρίδα ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει ἡ αὐτὴ ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν πηγῶν τοῦ δικαίου σύγχυσις καὶ τῶν ὁρισμῶν αὐτοῦ ἀμηχανία τῶν δικαστῶν καὶ δικαζομένων, ἃς ἐπροσπάθησε νὰ θεραπεύσῃ ὁ Ἰουστινιανὸς διὰ τῶν συλλογῶν αὐτοῦ τρεῖς ἑκατονταετηρίδας πρότερον. Πρὸς θεραπείαν τοῦ νέου τούτου κακοῦ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν ἐπεχείρησε νὰ συλλέξῃ ἐκ τῶν συγγραφῶν τῆς σχολῆς τῆς 6ης. ἑκατονταετηρίδος, τὰς χρησίμους εἰς τὴν ῥύθμισιν τῶν νομικῶν σχέσεων διατάξεις, καὶ νὰ συναρμολογήσῃ ὅσον οἷόν τε πλήρη Ἑλληνιστὶ συντεταγμένον Κώδηκα τοῦ ἰσχύοντος δικαίου. Ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ « πλάτους τῶν νόμων » δὲν προέβαινε ταχέως, ἐδημοσίευσεν ἐν ἔτει 870 τὸν « πρόχειρον νόμον, » τουτέστι Ἑλληνιστὶ συντεταγμένην ἐπιτομὴν τῶν ἐν ἰσχύϊ διατάξεων τῶν Εἰσηγήσεων, τοῦ Πανδέκτου, τοῦ Κώδηκος καὶ τῶν Νεαρῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τινων ἐκ τῆς « Ἐκλογῆς » τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἣν ῥητῶς κατήργησεν ὁ πρόχειρος νόμος. Ἡ ἐν πλάτει γενομένη συλλογὴ τῶν ἐν χρήσει διατάξεων τοῦ δικαίου, ἡ ὀνομασθεῖσα « ἀνακάθαρσις τῶν νόμων » ἐπερατώθη ἐν ἔτει 884 καὶ ἐδημοσιεύθη εἰς 40 βιβλία. Μετὰ δὲ τὴν ἔκδοσιν αὐτῆς ἐξεδόθη δευτέρα ἔκδοσις (885) τοῦ προχείρου, ἐπιδιορθωθεῖσα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀνακαθάρσεως τῶν νόμων, καὶ ὀνομασθεῖσα « ἐπαναγωγὴ τοῦ νόμου. »

Ἡ ἀνακάθαρσις τῶν παλαιῶν νόμων ἡ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου ἐκδοθεῖσα εἶχε βεβαίως ἐλλείψεις, ὡς πρώτη ἀπόπειρα συντάξεως τοσοῦτον περιεκτικοῦ νομοθετήματος, διὰ τοῦτο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Λέων ὁ σοφὸς ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ἐκδώσῃ ἐκ νέου τὴν ἀνακάθαρσιν. Ἡ νέα αὕτη ἔκδοσις, καθ' ἣν ἡ συλλογὴ διῃρέθη εἰς 60 βιβλία καὶ ὠνομάσθη Βασιλικά, ἐδημοσιεύθη τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη πρὸ τοῦ 911 ἔτους. Ἡ συλλογὴ ὅμως αὕτη δὲν φαίνεται ὅτι κατήργησεν ἐντελῶς τὸ κῦρος τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ συλλογῶν, διότι οὔτε νὰ διαδοθῇ ἐν βραχεῖ διαστήματι ἦτο δυνατὸν διὰ τὸ ἐκτενὲς αὐτῆς καὶ τὴν δυσκολίαν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀντιγράφων, οὔτε νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἄφθονον περὶ τῶν συλλογῶν ἐκείνων φιλολογίαν τῆς 6ης. ἑκατονταετηρίδος, εἰς ἣν εἶχον συνείδησιν νὰ καταφεύγωσι πάντες πρὸς ῥύθμισιν τῶν νομικῶν σχέσεων.

Μέχρι τῶν μέσων λοιπὸν τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος αἱ συλλογαὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ εἶχον τὸ αὐτὸ κῦρος, ὅπερ καὶ τὰ Βασιλικά, ταῦτα δὲ κατίσχυον ἐκείνων μόνον ὅταν ἀντέφασκον πρὸς αὐτάς. Ἀπὸ τῶν μέσων ὅμως τῆς 11ης ἑκατονταετηρίδος, ὅτε ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία εἶχε Ῥωμαϊκὸν μόνον τοὔνομα, οὖσα κατὰ τὰ λοιπὰ Ἑλληνικὸν κράτος, οἱ νομομαθεῖς παρήτησαν τὴν μελέτην καὶ ἐφαρμογὴν τῶν συλλογῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐφήρμοζον μόνον τὰ Βασιλικά. Καὶ τῶν Βασιλικῶν ὅμως ἡ χρῆσις δὲν παρετάθη ἐπὶ πολύ, διά τε τὴν δυσκολίαν τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν, καὶ διὰ τὴν ἀφθονίαν καὶ τὴν ποικιλίαν τῆς ἐν αὐτοῖς ἱστορικῆς καὶ δογματικῆς ὕλης, πρὸς χρῆσιν τῆς ὁποίας ἀπαιτοῦνται ἱκαναὶ ἱστορικαὶ καὶ νομικαὶ γνώσεις, τὰς ὁποίας δὲν διετήρησαν ἐπὶ πολὺ οἱ Βυζαντινοὶ νομοδιδάσκαλοι, κατὰ τὰς ἐποχὰς ἐκείνας τῶν πολιτικῶν σπαραγμῶν καὶ τῶν ἀναστατώσεων ἃς ἐπήγαγον αἱ ἀπὸ τῆς δύσεως ἐπιδρομαί. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς 10ης μέχρι τῆς 14ης ἑκατονταετηρίδος βλέπομεν ἐν τῷ Βυζαντινῷ κράτει δημοσιευομένας ἰδιωτικὰς περὶ δικαίου συγγραφάς, πρὸς εὐκολίαν τῆς χρήσεως τῶν κειμένων τῶν νόμων, ἤτοι τὰς Συνόψεις, τὰς Ἐκλογάς, τὰ Πρόχειρα, τὰς Ἐπαναγωγάς, αἵτινες κατὰ μικρὸν ἐξώθησαν τὰς ἐπισήμους συλλογὰς τῶν νόμων, καὶ κατέλαβον τὴν θέσιν αὐτῶν· διὰ τοῦτο ὁ Ἁρμενόπουλος, ὁ πανσέβαστος νομοφύλαξ καὶ κριτὴς Θεσαλονίκης, οὗ τὸ πρόχειρον (συντεταγμένον ἐν ἔτει 1345) ἢ ἡ ἑξάβιβλος ἀποτελεῖ τὸν παρ' ἡμῖν ἰσχύοντα ἀστικὸν νόμον, καί τοι ἀναφέρων ἐν τῷ προοιμίῳ, ὅτι πρὸς σύνταξιν τοῦ ἐγχειριδίου του διῃλθε τὸ πλάτος τῶν νόμων (τὰ Βασιλικά), οὐδεμίαν ἐποιήσατο αὐτῶν χρῆσιν, θεωρεῖται μάλιστα σχεδὸν βέβαιον, ὅτι οὔτε ἐγνώριζε τὸ κείμενον τῶν Βασιλικῶν, ἀλλὰ μόνον τὴν Σύνοψιν αὐτῶν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἠρανίσθη κατὰ γράμμα πάντα τὰ εἰς τὰ Βασιλικὰ ἀναφερόμενα χωρία. Κατὰ τὴν ἐποχὴν λοιπὸν τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους ἴσχυον ἐν ταῖς χώραις, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ νῦν Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος αἱ ἀνωτέρω ῥηθεῖσαι ἰδιωτικαὶ συλλογαὶ καὶ πραγματεῖαι τοῦ δικαίου, ἰδίως δὲ ἡ τοῦ Ἁρμενοπούλου, καθὸ νεωτέρα, τελειοτέρα καὶ προχειροτέρα συλλογή. Ἴδωμεν ἤδη ὁποία ἡ τύχη τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου ἐπὶ τῆς Τουρκικῆς δυναστείας, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ἀκριβῶς τὴν ἔννοιαν τῶν παρατεθέντων ψηφισμάτων τῶν ἐθνικῶν συνελεύσεων τῆς νέας Ἑλλάδος. Ὁ Ὀθωμανὸς κατακτητής, διὰ λόγους, τῶν ὁποίων ἡ ἔκθεσις ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς παρούσης πραγματείας, οὔτε ἠδύνατο οὔτε ἤθελε νὰ ἐξαλείψῃ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος· ὅθεν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς κατακτηθέντας τὴν διατήρησιν τῆς θρησκείας των, ἀπονεμὼν μάλιστα καὶ πολλὰ προνόμια εἰς τοὺς λειτουργοὺς αὐτῆς. Ἐκτὸς τούτου, ἡ Ὀθωμανικὴ ἐξουσία, μὴ δυναμένη νὰ διατηρήσῃ εἰς ὑποταγὴν δι' οἰκείου στρατοῦ ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ μεγάλου αὐτῆς κράτους, ἐπροσπάθησε νὰ προσοικειωθῇ τοὺς μᾶλλον ἐπιφόβους κατοίκους τῶν ὀρέων τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἠπείρου, τῆς Ἀλβανίας, καὶ τῆς Πελοποννήσου· ἔπραξε δὲ τοῦτο, ἐπιτρέψασα τὴν στρατιωτικὴν ἀστυνομίαν τῶν χωρῶν τούτων εἰς Ἕλληνας ὁπλαρχηγούς, ὑπὸ τὰ ὀνόματα τῶν Ἁρματωλῶν ἢ Καπετάνων. Ἐπειδὴ δὲ

αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι διετήρησαν ἐπί τινα χρόνον μετὰ τὴν πτῶσιν τῆς Αὐτοκρατορίας τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὅταν βραδύτερον ἀνεγνώρισαν τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν, ἔπραξαν τοῦτο λαβοῦσαι ἴδια προνόμια, καθ' ἃ πρὸς τοῖς ἄλλοις δὲν εἶχον παρ' αὐταῖς Ὀθωμανούς, ἀλλ' ἰδίους διοικητικοὺς καὶ δημοτικοὺς ἄρχοντας. Καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δὲ ἐπαρχίαις διετηρήθησαν τινὲς τῶν ἀρχαίων ἐπισήμων οἰκογενειῶν, ἄλλαι δὲ προήχθησαν βραδύτερον εἰς πλοῦτον καὶ ἐπιρροήν, ἀποτελέσασαι τὴν τάξιν τῶν πολιτικῶν προεστώτων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, καὶ συντελέτασαι, μετὰ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν προεστώτων, εἰς τὴν διατήρησιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, διότι αἱ μὲν δύο ἐκ τῶν τριῶν τούτων τάξεων ἤτοι οἱ πολιτικοὶ προεστῶτες καὶ οἱ ἀρχιερεῖς κατέστησαν, διὰ λόγους οὓς θέλομεν ἐκθέσει μετ' ὀλίγον, οἱ φύλακες καὶ οἱ τηρηταὶ τῶν πολιτικῶν, τῶν ἀστυκῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, οἱ δὲ Ἁρματωλοὶ ἀπέβησαν οἱ φύλακες τῶν στρατιωτικῶν ἀρετῶν καὶ τοῦ φρονήματος τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας.

Πρὸ πάντων δὲ προήγαγον τὰς τάξεις ἐκείνας καὶ ἐνίσχυσαν αὐτὰς εἰς τὸ μέγα αὐτῶν ἔργον τῆς διατηρήσεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐθνικότητος, ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ ἀναλγησία τῆς Τουρκικῆς δυναστείας. Οἱ Ὀθωμανοί, καταφρονοῦντες τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ὡς καὶ πάντας τοὺς ἀπίστους, ἐθεώρησαν ἀνάξιον ἑαυτῶν νὰ ἐνασχοληθῶσιν εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τῆς γλώσσης τοῦ δεδουλωμένου ἔθνους καί τοι πολυπληθεστάτου, ὅθεν ἠναγκάζοντο νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς ἀνωτέρω προεστῶτας καὶ τοὺς Ἀρχιερεῖς, οἵτινες καὶ τὴν Ὀθωμανικὴν γλῶσσαν ἐξεμάνθανον, καὶ ἄλλας ἰδίως, τοπικὰς γνώσεις κατεῖχον, ὡς ἑρμηνεῖς καὶ ἐκτελεστὰς πάσης διατάξεως ἀφορώσης τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ τόπου διοίκησιν. Οὕτω δὲ οἱ προεστῶτες καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς, κατασταθέντες ἀντιπρόσωποι, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ ἔθνους αὐτῶν παρὰ τῇ Ὀθωμανικῇ ἐξουσίᾳ, ἀπέβησαν, φυσικῷ τῷ λόγῳ, καὶ σύμβουλοι καὶ προστάται αὐτοῦ, ἀναγνωριζόμεναι ὡς τοιοῦτοι, καὶ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν. Τοιοῦτον δὲ περιβεβλημένοι ἀξίωμα διέλυον ὡς αἱρετοὶ κριταὶ καὶ τὰς μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων διαφοράς, οὐ ἀπέτρεπον τοῦ νὰ δικάζωνται ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ δικαστοῦ, οὐ μόνον ἡ θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ ἀντιπάθεια (1) καὶ αἱ συμβουλαὶ τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν Προεστώτων, ἀλλὰ καὶ τὸ δαπανηρὸν τῆς Τουρκικῆς διαδικασίας, καὶ ὁ εὔλογος φόβος τῆς Τουρκικῆς πλεονεξίας ἂν καθίστατο εἰς τοὺς Τούρκους γνωστή, ἐκ τῶν δικῶν, ἡ τῶν Χριστιανῶν περιουσία· οὔτε ἦτο νέα θεσμοθεσία ἡ ἐκουσία αὕτη δικαιοδοσία καὶ μάλιστα ἡ τῶν Ἀρχιερέων, διότι ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ ἤδη κράτους εἶχεν εἰσαχθῆ ἡ συνήθεια τοῦ νὰ δικάζωσιν οἱ Ἀρχιερεῖς ὡς αἱρετοὶ κριταὶ τὰς τῶν πολιτῶν διαφοράς.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἐννοοῦμεν πόσην ἔκτασιν εἶχεν ἡ διαιτητικὴ αὕτη δικαιοδοσία, ἣν ἐνιαχοῦ μὲν ἐνήργει ὁ ἐπίσκοπος μόνος, ἀλλαχοῦ δὲ μετὰ τῶν προεστώτων. Ἐὰν δὲ εἰς τὴν δικαιοδοσίαν ταύτην προσθέσωμεν καὶ τὴν δυνάμει τῶν διαταγμάτων τοῦ Σουλτάνου εἰς τοὺς ἐπισκόπους ἐπιτετραμμένην ἀναγκαστικὴν δικαιοδοσίαν ἐπὶ τῶν γαμικῶν διαφορῶν, περὶ ὧν ἐδίκαζον εἰς τελευταῖον βαθμὸν ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν Σύνοδος, θέλομεν ἐννοήσει εὐκόλως τὴν ἐπιρροὴν τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν προεστώτων καθ' ὅλας τὰς ὑποθέσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου. Οἱ Ἕλληνες οὗτοι σύμβουλοι καὶ δικασταὶ κατήρτιζον φυσικώτατα τάς τε ἀποφάσεις αὐτῶν καὶ τὰς συμβουλὰς κατὰ τὸ ἀνέκαθεν ἰσχύον παρὰ τοῖς Ἕλλησι δίκαιον, ἤτοι κατὰ τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, ἑπόμενοι τῷ ὑπὸ τοῦ Ἁρμενοπούλου συντεταγμένῳ ἐγχειριδίῳ, ὅπερ ἴσχυε καὶ πρὸ τῆς κατακτήσεως, διὰ δὲ τοὺς ἐν αὐτῷ περιεχομένους ὁρισμοὺς τοῦ κανονικοῦ δικαίου εὑρίσκετο εἰς χεῖρας ἁπάντων σχεδὸν τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἡ χρῆσις τοῦ ἐγχειριδίου ἐν τῇ Ἑλλάδι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῶν πολλῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων αὐτοῦ εἰς τὴν ὁμιλουμένην Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐκδόσεων κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Ἡ πρώτη αὐτοῦ ἔκδοσις εἶναι ἡ γνωστὴ τοῦ Θ. Ἀδ. Σουαλλεμβέργου, ἐν ἔτει 1540. Δύο δὲ αὐτοῦ μεταφράσεις ἐγένοντο εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἡ μὲν ὑπὸ τοῦ Πρωτονοταρίου Θεοδώρου Ζυγομαλᾶ (1605), ἡ δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοκλήτου μοναχοῦ (1671). Κατὰ δὲ τὴν 18ην ἑκατονταετηρίδα ἐγένετο τρίτη μετάφρασις ἐπιθεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Σπανοῦ κατὰ διαταγὴν Γερασίμου τοῦ Μητροπολίτου Ἡρακλείας καὶ δημοσιευθεῖσα ἐν Βενετίᾳ τῷ 1744. Ἑτέρα ἔκδοσις ἐδημοσιεύθη τῷ 1766, τρίτη ἐν ἔτει 1777 ὑπὸ Δημητρίου Θεοδοσίου, τετάρτη ἐν ἔτει 1805 καὶ ἄλλη πάλιν ἐν ἔτει 1820. Ἡ τελευταία μετάφρασις τοῦ Ἁρμενοπούλου εἶναι ἡ τοῦ Κ. Κλωνάρη, ἔτει 1832. Ἡ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας ἰσχὺς τῆς ἑξαβίβλου τοῦ Ἁρμενοπούλου, ὡς βάσεως τοῦ ῥυθμίζοντος τὰς νομικὰς τῶν Ἑλλήνων σχέσεις δικαίου, μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ὅταν ἐν ἔτει 1833 τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης διέτταξε νὰ συλλεχθῶσι τὰ ἀπαντοῦ τῆς Ἑλλάδος ἰσχύοντα ἔθιμα, οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ Εἰρηνοδίκαι, ἀπαντῶντες εἰς τὰ τεθέντα αὐτοῖς ζητήματα, πολλά-

(1) Προοίμιος δὲ παρήχθη ἡ δόξα ἡ διαδοθεῖσα ἐπιτηδείως ὑπό τε τοῦ Ἱεραχείου καὶ ὑπὸ ἁπάντων τῶν ἐλπιζόντων εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους των, καὶ προσπαθούντων ἐκ παντὸς τρόπου νὰ κατορθώσωσι καὶ νὰ διατηρήσωσι τὸν χωρισμὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ, ὅτι πάντες οἱ ὀρθόδοξοι ἤθελον πράξει κακούργημα κατὰ τῆς θρησκείας αὐτῶν, ὑποβάλλοντες τὰς ἀξιώσεις των, ἔστω καὶ περὶ προσκείρων ἀγαθῶν, εἰς τὴν κρίσιν ἀπίστων δικαστῶν, οἵτινες ἄλλως, ἀγνοοῦντες τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἦσαν, καὶ ἂν εἶχον τὴν ἀρίστην θέλησιν, ἀνίκανοι νὰ ἐκτιμήσωσι καὶ νὰ ῥυθμίσωσιν ὀρθῶς τὰς εἰρημένας νομικὰς σχέσεις. Οἱ ὑποβάλλοντες ἑαυτοὺς εἰς τὰ Τουρκικὰ δικαστήρια ἀπειλοῦντο διὰ τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ἐθεωροῦντο δημοσίᾳ ὡς προδόται τῆς θρησκείας καὶ ἀνάξιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος. G. Geib, Darstellung des Rechtszustandes in Griechenland. Heidelberg. 1825. Σελ. 11.

κις μὲν λέγουσιν, ὅτι ταῦτα λύονται κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τοῦ Ἀρμενοπούλου, ἐνίοτε δὲ λύοντες αὐτὰ ἐπίσης κατὰ τοὺς ὁρισμοὺς τῆς ἑξαβίβλου, λέγουσιν ὅτι οὕτως ἔχει τὸ ἔθιμον. Ὅταν λοιπὸν, ἅμα ἀρξαμένου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος, αἱ ἐθνικαὶ συνελεύσεις ἐξέδοντο τὰ ἀνωτέρω ψηφίσματα δὲν ἐνόουν νὰ εἰσάξωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα νέον καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἄγνωστον νόμον, ἀλλὰ νὰ κηρύξωσιν, ὅτι αἱ πρὸ αἰώνων ἐξελληνισθεῖσαι θεσμοθεσίαι, τὰς ὁποίας τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος διετήρησε μετὰ τῶν ἄλλων στοιχείων τῆς ἐθνικότητος αὐτοῦ ἐν τῷ διαστήματι τῆς δουλείας, θέλουσιν ἐξακολουθεῖ ἰσχύουσαι καὶ διὰ τὸ μέλλον. Διὰ τῆς ἐκφράσεως ὅμως « οἱ νόμοι τῶν ἡμετέρων ἀειμνήστων χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Κωνσταντινουπόλεως » ἐνόουν αἱ συνελεύσεις τὰ Βασιλικά, τὴν πληρεστέραν ἐμμεσον πηγὴν τῆς ἑξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου. Ἀλλὰ τῶν Βασιλικῶν, καθὼ περιεκτικωτάτης συλλογῆς, ἡ χρῆσις εἶναι δυνατὴ εἰς μόνους τοὺς ἐπιμελῶς μελετήσαντας τὴν εἰς αὐτὰ διεσπαρμένην ἄφθονον ὕλην, καὶ ἐξ αὐτῆς συναγαγόντας εὐκρινὲς σύστημα κανόνων τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Ἐκτὸς τούτου εἰς ἡμᾶς τὸ κείμενον τῶν Βασιλικῶν, ὡς γνωστὸν, δὲν διεσώθη πλῆρες, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ περισωθέντος μέρους σπανιώτατα ἦσαν τότε ἐν Ἑλλάδι τὰ ἀντίτυπα. Οἱ λόγοι βέβαια οὗτοι ἔπεισαν τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν νὰ εἰσάξῃ διὰ τοῦ ἀπὸ 18 Δεκεμβρίου 1828 ψηφίσματος τὴν ἑξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου ὡς ἀστικὸν νόμον. Ἕτερον ὅμως ψήφισμα, ἀφορῶν εἰς τὴν ἀτέλειαν τοῦ προχείρου τοῦ Ἀρμενοπούλου, ἔδωκεν εἰς αὐτὸ συμβουλευτικὴν μόνον ἰσχύν. Τέλος δὲ ἐξεδόθη ὁ νόμος τῆς 7 Μαρτίου 1835, ὅστις ὥρισεν, ὅτι οἱ πολιτικοὶ νόμοι τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων οἱ ἐμπεριεχόμενοι εἰς τὴν ἑξάβιβλον τοῦ Ἀρμενοπούλου θέλουσιν ἰσχύει ὡς πολιτικὸς νόμος ἐν Ἑλλάδι.

Περίεργος τῳόντι εἶναι ἡ κατάστασις ἡ παραχθεῖσα ἐκ τοῦ τελευταίου τούτου νόμου τοῦ 1835. Κατ' αὐτὸν αἱ ἐν τῇ ἑξαβίβλῳ διατάξεις τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἰσχύουσιν ὡς ἀστυκὸς νόμος ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλ' ἡ ἑξάβιβλος τοῦ Ἀρμενοπούλου, ἔχει ὡς νομοθετικὴν ἔργον, καίρια ἐλαττώματα. Ἄνευ διακρίσεως τοῦ ἀρχαιοτέρου καὶ τοῦ νεωτέρου δικαίου, πολλάκις εὑρίσκει τις ἀπηρχαιωμένας καὶ νεωτέρας διατάξεις ἐν τῷ αὐτῷ τίτλῳ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ σελίδι, ὅτι δὲ πρό τινων στίχων ἐλύθη καταφατικῶς, λύεται μετ' ὀλίγον ἀποφατικῶς. (α) Ἄλλοτε ἀπαντᾷ τις διατάξεις, αἵτινες ἀποδεδειγμένως δὲν ἴσχυον ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῆς συντάξεως τοῦ προχείρου. (β) Ἄλλοτε πάλιν τὰ ἐρανίσματα εἶναι τοσοῦτον ἀτελῆ καὶ κολοβωμένα, ὥστε διαστρέφουσι τὴν τῶν πρωτοτύπων χωρίων ἔννοιαν. (γ) Ἐννοεῖται, ὅτι τὰ ἐλαττώματα ταῦτα καθιστῶσι πολλὰ χωρία τῆς ἑξαβίβλου τοσοῦτον ἀσαφῆ, ὥστε μόνος ὁ γνωρίζων ἀκριβῶς τὰς ἀμέσους καὶ ἐμμέσους πηγὰς τοῦ ἐγχειριδίου τούτου δύναται νὰ ποιήσῃ χρῆσιν αὐτῶν ἀκινδύνως. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 1835 ! τίνες ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν νομομαθῶν εἶχον τοιαύτας γνώσεις ;

Ἅπαντες οἱ τότε νομομαθεῖς, ἐκπαιδευθέντες εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Γαλλίας, Γερμανίας, καὶ Ἰταλίας, εἶχον μὲν μελετήσει τὰς συλλογὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν τῇ Λατινικῇ γλώσσῃ, ἀλλ' οἱ πλεῖστοι οὔτε τὴν Σύνοψιν τῶν Βασιλικῶν εἶχον κἀν ἴδει οὔτε τὰ Βασιλικὰ εἶχον κἀν φιλολογήσει, διότι τὸ βιβλίον ἦν τοσοῦτον σπάνιον, ὥστε μέχρι τοῦ 1850, ὅτε ἐπερατώθη ἡ τοῦ Ἠϊμβάχου ἀρίστη τῶν βασιλικῶν ἔκδοσις, ἐν Ἑλλάδι ὑπῆρχον μόνον τρία ἢ τέσσαρα αὐτῶν ἀντίτυπα.

Ἡ χρῆσις τῆς ἑξαβίβλου τοῦ Ἀρμενοπούλου ὡς ἰσχύοντος νόμου, εἶναι, ὡς ἐρρέθη, ἴσως δυνατὴ ἄνευ δεινῶν παρεξηγήσεων εἰς μόνον τὸν δυνάμενον νὰ παραβάλῃ τὰ ἀσαφῆ, ἀπηρχαιωμένα, ἀντιφάσκοντα, καὶ διεστραμμένα χωρία αὐτῆς πρὸς τὰς πηγάς, ἀφ' ὧν ἐλήφθησαν, Ἀλλὰ πρὸ τῆς ἐν ἔτει 1851 ἐκδόσεως τῆς ἑξαβίβλου ὑπὸ τοῦ Γουστάβου Ἐρνέστου Ἠϊμβάχου, ! τίς ἠδύνατο νὰ ἀνεύρῃ εὐκόλως τὰς πηγὰς ἑκάστου χωρίου τοῦ Ἀρμενοπούλου, διὰ νὰ ἐνοήσῃ τὴν ἀλήθῃ ἔνοιαν αὐτοῦ, καὶ νὰ πεισθῇ ἐὰν ἦναι ἀπειρχαιωμένος ὁρισμὸς ἢ ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἰσχύοντος δικαίου ;

Καθ' ἣν λοιπὸν ἐποχὴν ἐτέθη εἰς ἐνέργειαν ὁ Ἀρμενόπουλος οἱ πλεῖστοι ἀνώτατοι δικαστικοὶ ἄρχοντες, ἵνα μὴ εἴπωμεν πάντες, δὲν ἠδύναντο δι' ἔλλειψιν βοηθημάτων νὰ ἐπιχειρήσωσι τὴν παραβολὴν τῶν χωρίων τῆς ἑξαβίβλου, πρὸς τὰς πηγάς αὐτῶν. Ἐκ τούτου τί συνέβη ; Οἱ δικασταὶ, καὶ τοι οὖσης τῆς ἑξαβίβλου τοῦ ἐν ἰσχύϊ νόμου, ἐδίκαζον καὶ διδάζουσιν εἰσέτι, οἱ δὲ δικηγόροι διεξῆγον καὶ διεξάγουσι τὰς δίκας κατὰ τὰς εἰς αὐτοὺς γνωστὰς ἐμμέσους πηγὰς τοῦ Ἀρμενοπούλου, ἤτοι κατὰ τὰς συλλογὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὰς Βυζαντινὰς αὐτῶν ἑρμηνείας, ὥστε, ἂν καὶ δικαίῳ ὁ παρ' ἡμῖν ἰσχύων νόμος εἶναι αἱ ἐν τῇ ἑξαβίβλῳ διατάξεις τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων, τὰ Δικαστήρια μέχρι μέν τινος ἐδίκαζον κατὰ τὰς συλλογὰς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐπ' ἐσχάτων δὲ καὶ κατὰ τὰ Βασιλικὰ, πολλαὶ δὲ ἀποφάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀναιροῦσιν ἀποφάσεις τῶν κατωτέρων δικαστηρίων, ἕνεκεν ἐσφαλμένης ἑρμηνείας καὶ κακῆς ἐφαρμογῆς χωρίων τοῦ Πανδέκτου καὶ τοῦ Κώδηκος. Μέχρι τῆς σήμερον δὲ ἐν τῷ Πανεπιστημείῳ Ὀθωνος διδάσκονται αἱ συλλογαὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὴν ἑρμηνείαν τῶν ὁποίων πρὸ μικροῦ ὁ καθηγητὴς ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ εἰς ἐπικουρίαν καὶ τὸ κείμενον τῶν Βασιλικῶν, ἡ ἑξάβιβλος ὅμως τοῦ Ἀρμενοπούλου δὲν κατέστη εἰσέτι ἀντικείμενον ἐπιστημονικῆς ἐξεργασίας καὶ παραδόσεως. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐδικαιολογήθη ἡ κατάστασις αὕτη τῆς νομοθεσίας. Τὸ διάταγμα τῆς 7 Μαρτίου 1835, ὥρισεν, ὅτι πολιτικὸς ἐν Ἑλλάδι νόμος εἶναι αἱ ἐν τῇ ἑξαβίβλῳ περιεχόμεναι διατάξεις τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων. Ἐὰν ἦναι δυνατὸν νὰ ἀνευρεθῶσιν αὗται ἀκέραιαι ἐν ταῖς πηγαῖς τῆς ἑξαβίβλου, ! δὲν εἶναι προτιμότερον νὰ ἐφαρμόζωνται, οὕτως εἰπεῖν, ἐν πρωτοτύπῳ, παρὰ ἐν τῇ καταστάσει τῆς κολοβώσεως καὶ τῆς ἀσαφείας, εἰς ἣν κατήντησαν ἐν τῷ ἐρανίσματι τοῦ Ἀρμενοπούλου ; Ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἦτο Βυζαντινὸς Αὐτοκράτωρ ; Αἱ διατάξεις αὐτοῦ δὲν ἀπετέλεσαν τὸ κύριον περιεχόμενον τοῦ Προχείρου νόμου καὶ τῶν Βασιλικῶν, ἀφ' ὧν λέγει ὁ Ἀρμενόπουλος, ὅτι ἠρανίσθη τὸ πόνημα αὐτοῦ ;

Ἐὰν ὁ δικαστὴς προσέχῃ μὴ ἐφαρμόσῃ νόμον τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἢ τῶν Βασιλικῶν καταργηθέντα ὑπὸ μεταγενεστέρας διατάξεως, κατὰ τὰ λοιπὰ ! δὲν πράττει κατὰ τὸν νοῦν τοῦ Διατάγματος ἀνατρέχων εἰς τὰς καθαρὰς πηγὰς τῆς ἑξαβίβλου καὶ προτιμῶν αὐτὰς τῶν πολλάκις ἀσαφῶν καὶ ἀντιφατινῶν ἐρανισμάτων τοῦ Ἀρμενοπούλου ; Ὁμολογητέον δὲ, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ αὕτη τοῦ Διατάγματος ἐφερεν ἄριστα ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν πρόοδον τῆς νομικῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἀνάγκη τῆς μελέτης τῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ νομοθετημάτων ἐξοικειοῖ τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς νομομαθεῖς ἐν γένει μετὰ τῆς Λατινικῆς γλώσσης, τῆς τοσοῦτον συντελούσης εἰς τὴν κατάληψιν σπουδαίου καὶ διδακτικωτάτου μέρους τῆς ἀρχαίας ἱστορίας. Ἡ δὲ συνάφεια τῶν συλλογῶν τοῦ Ἰουστινιανοῦ μετὰ τῶν Βασιλικῶν καὶ τῆς ἑξαβίβλου ἀναγκάζει τοὺς ἐγκύπτοντας εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ δικαίου νὰ μελετῶσι τὴν ἱστορίαν τοῦ τρίτου σταδίου τοῦ Ἑλληνικοῦ βίου, ἤτοι τῆς Βυζαντινῆς ἐποχῆς, ἥτις ἐπίσης λυσιτελεστάτη ἀποβαίνει εἰς πάντα Ἕλληνα. Τελευταῖον ὁ τρόπος, καθ' ὃν εἶναι συντεταγμέναι αἱ συλλογαὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, αἱ διασώσασαι τοὺς ἀπαραμίλλους κατὰ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ὀρθότητα τῶν συμπερασμάτων συλλογισμοὺς τοῦ Παπινιανοῦ, τοῦ Παύλου, τοῦ Οὐλπιανοῦ καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων περὶ τὸ σκέπτεσθαι τεχνιτῶν, ὀξύνει τὸν νοῦν καὶ συντελεῖ οὐ μικρὸν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δώρου τῆς ὀρθῆς κρίσεως, ἄνευ τῆς ὁποίας οὔτε πολυμάθεια, οὔτε ἀκάματος περὶ τὴν ἑρμηνείαν καὶ τὸν συνδυασμὸν τῶν νόμων ζῆλος δύνανται νὰ καταρτίσωσι τὸν ἀληθῆ νομοδιδάσκαλον. Οὕτω διαμορφουμένη καὶ προαγομένη ἡ νέα γενεὰ τῶν νομομαθῶν προπαρασκευάζεται εἰς τὸ μέγα ἔργον τῆς καταρτίσεως τοῦ νέου ἀστυκοῦ τῆς Ἑλλάδος νόμου, ὅστις θέλει μὲν περιλάβει τὰς ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ νόμῳ ἀνεπτυγμένας ἀιδίους ἀρχὰς τοῦ ὀρθοῦ λόγου, θέλει ὅμως καθιερώσει ὡς πρὸς τὸν γάμον καὶ ἐν γένει τὴν οἰκογένειαν, τὴν κυριότητα καὶ τὰ λοιπὰ ἀπόλυτα δικαιώματα, νέας ἀρχὰς συναδούσας πρὸς τὰς περὶ τῶν ἱερῶν ἐκείνων θεσμῶν νέας ἰδέας τοῦ Χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, καὶ πρὸς τὰς περὶ παγιόφεως καὶ ἐξασφαλίσεως τῆς κτηματικῆς πίστεως, ἀπαιτήσεις τῆς ἀκομήτου δραστηριότητας τῆς παρούσης γενεᾶς περὶ τὴν παραγωγὴν τοῦ πλούτου.

Καὶ τοι ὅμως ἰσχύοντος παρ' ἡμῖν τοῦ ἐξελληνισθέντος Ῥωμαϊκοῦ νόμου, πολλαὶ θεσμοθεσίαι αὐτοῦ ἀπᾴδουσαι ἐντελῶς πρὸς τὴν κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἀνάπτυξιν τῶν συναλλαγῶν καὶ τῆς προσωπικῆς καὶ κτηματικῆς τῆς πίστεως, δὲν ἠδύναντο νὰ διατηρηθῶσιν ἐν ἰσχύϊ. Γνωστὸν εἶναι τὸ πλημμελὲς ὑποθηκικὸν σύστημα τῆς Ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας. Ἡ πίστις, ἤγουν ἡ βεβαιότης τοῦ δίδοντος, ὅτι ἐν καιρῷ θέλει ἀναλάβει τὸ δοθὲν, ἐξαρτᾶται βεβαίως ἐκ πολλῶν ὅρων· ἐκ τῆς καλῶς κατηρτισμένης περὶ ἐκτελέσεως τῶν ἀπαιτήσεων νομοθεσίας, καὶ ἐκ τῆς ἀτομικῆς περὶ τὴν ἕκτισιν τῶν ὀφειλομένων ἀκριβείας, ἤτις συνέχεται ἐν γένει μετὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς βιομηχανίας· ἡ πρωτίστη ὅμως βάσις τῆς πίστεως εἶναι ἀναντιρρήτως ἡ βεβαιότης, ὅτι ἡ νῦν κεκτημένη περιουσία τοῦ ὀφειλέτου θέλει χρησιμεύσει εἰς τὴν ἐξόφλησιν τῶν χρεῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἡ βεβαιότης αὕτη εἶναι ἀδύνατος ἐὰν δὲν στηρίζεται εἰς ἀπόλυτον δικαίωμα τοῦ δανειστοῦ ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ ὀφειλέτου, ἤτοι εἰς δικαίωμα, ὅπερ ὁ ὀφειλέτης δὲν δύναται νὰ ματαιώσῃ μεταβιβάζων εἰς τρίτους τὴν περιουσίαν του, ὅπερ ἐστὶν εἰς δικαίωμα ἰσχύον κατὰ παντὸς τρίτου ἀποκτῶντος τὴν περιουσίαν τοῦ ὀφειλέτου, τῆς ὁποίας δύναται νὰ ἐπιληφθῇ ὁ δανειστὴς, εἰς οἱουδήποτε χεῖρας καὶ ἂν εὕρῃ αὐτὴν· τοῦτό ἐστι τὸ τῆς ὑποθήκης δικαίωμα. Ἐνταῦθα ὅμως ἀναφαίνεται ὁ κίνδυνος ὡς πρὸς τοὺς τρίτους, οἵτινες μὴ γνωρίζοντες τὸ ἐπὶ τῆς περιουσίας τοῦ δικαιοδότου αὐτῶν ἐπικείμενον δικαίωμα τῆς ὑποθήκης, ἀποκτῶσι καλῇ τῇ πίστει τοιαύτην περιουσίαν, βραδύτερον δὲ ἀνακαλύπτουσιν, ὅτι οὐδὲν ἀπέκτησαν καὶ ὅτι ματαίως ἐθυσίασαν τὸ πρὸς ἀπόκτησιν τῆς τοιαύτης περιουσίας δοθὲν ἀντάλλαγμα, διότι τρίτος τις ἔχων κεκτημένην ἐπὶ τῆς περιουσίας ταύτης ὑποθήκην, ἐπιλαμβάνεται αὐτῆς, καί τοι εὑρισκομένης εἰς χεῖρας αὐτῶν, τὴν ἐκποιεῖ, δυνάμει τοῦ τῆς ὑποθήκης ἀπολύτου δικαιώματος, καὶ ἡ οὐδὲν ἢ ἐλάχιστον ἐκ τοῦ τιμήματος αὐτῆς μέρος ὑπολείπεται εἰς χεῖράς των. Τὸν κίνδυνον τοῦτον, ὅστις παραλύει τὰς κτηματικὰς συναλλαγὰς, ὁμοθόλως ἐφρόντισε νὰ ἀποσοβήσῃ ὁ Ῥωμαϊκὸς νόμος. Αἱ ἀφανεῖς αὐτοῦ ὑποθῆκαι αἱ πολλάκις εἰς ἅπασαν τὴν ἐνεστῶσαν καὶ τὴν μέλλουσαν περιουσίαν τοῦ ὀφειλέτου ἐκτεινόμεναι, τὰ πολυειδῆ προνόμια, τὰ εἰς τινας ἐκ τῶν ὑποθηκῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπονεμόμενα, κατέστησαν τὸ σύστημα τῶν ὑποθηκῶν σύστημα ἀπάτης καὶ παγίδων· διά τε τοὺς δανειστὰς καὶ τοὺς τρίτους· τὸ δὲ κακὸν εἶχε κορυφωθῆ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνατίθησιν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ ἐπιτρόπου ἢ κηδεμόνος, ἢ νὰ *καταθέτῃ* ἀσφαλῶς τὰ χρήματα τοῦ ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειάν του διατελοῦντος, φυλάττων αὐτὰ αὐτούσια, ἢ νὰ τὰ τὰ δανείζῃ, ἀλλ' ὑπὸ *τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εὐθύνην*. (Νεαρ. 72 Κεφ. 6). Τοιοῦτον σύστημα ὑποθηκῶν δὲν ἐδύνατο βεβαίως νὰ διατηρηθῇ παρ' ἡμῖν ἐν ἰσχύϊ, διὸ οἱ νόμοι τῆς 11ης Αὐγούστου καὶ 1ης Δεκεμβρίου 1836 περὶ ὑποθηκῶν καὶ ἐνεχύρου, καὶ ὁ μετ' αὐτῶν συνεχόμενος περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμος τῆς 21 Ἰουνίου 1837 εἰσήγαγον νέον σύστημα ὑποθήκης καὶ ἐνεχύρου, συνᾴδον πρὸς τὰς νέας ἀρχὰς τῶν συναλλαγῶν καὶ τῆς κτηματικῆς πίστεως, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐν Γερμανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ καθιερωμένης δημοσιότητος καὶ εἰδικότητος τῶν ὑποθηκῶν καὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι εἰς μόνα τὰ κινητὰ τὰ εἰς τὴν νομὴν τοῦ δανειστοῦ ἢ τρίτου εὑρισκόμενα ἰσχύει τὸ τοῦ ἐνεχύρου δικαίωμα. Οἱ νόμοι οὗτοι,

(α) Π. χ. (2. 8) 2. 3. 4. (3. 1) 15. 16. 17. (4. 15) 3. 4.
(β) Π. χ. (2. 3.) 8. (4. 4) 14. 15. 19.
(γ) Π. χ. (3. 8) 20 (3. 1) 15.

ὧν τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰς ἐλλείψεις κατέδειξεν ἄλλοτε μετὰ πολλῆς δεξιότητος καὶ πολυμαθείας ὁ παρὰ τῷ Ἀρείῳ Πάγῳ Ἀντεισαγγελεὺς Κ. Παῦλος Καλλιγᾶς, ἐν τῇ πλείστου λόγου ἀξίᾳ αὐτοῦ συγγραφῇ περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος Ῥωμαϊκοῦ νόμου, ἀπήλλαξαν τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀνωτέρω εἰρημένων κινδύνων τῆς Ῥωμαϊκῆς νομοθεσίας, καὶ δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀχὴ παγιώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῆς κτηματικῆς πίστεως, ἧς ὅμως ἡ πλήρης ἐξασφάλισις εἶναι ἀδύνατος ἄνευ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς εἰς δημόσια βιβλία ἐγγραφῆς πάσης οὐ μόνον μελλούσης μεταβιβάσεως τῆς τῶν ἀκινήτων κυριότητος, καὶ τῶν λοιπῶν ἀπολύτων δικαιωμάτων, ἐπὶ ποινῇ ἀκυρότητος τῆς μεταβιβάσεως, ἀλλὰ καὶ πάσης προηγουμένως γενομένης τοιαύτης μεταβιβάσεως, μὴ δυναμένης ἄλλως νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τοὺς τρίτους, τοὺς κεκτημένους ἀπόλυτα δικαιώματα ἐπὶ τῶν κτημάτων τούτων. Ἐκτὸς τοῦ σπουδαίου τούτου κεφαλαίου τοῦ ἀστυκοῦ δικαίου, ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ νομοθεσία ἐτροποποίησε καὶ τὰς δυσχερείς Βυζαντινὰς διατυπώσεις τῆς συντάξεως τῶν διαθηκῶν, εἰσαγαγοῦσα νέας περὶ τοῦ τύπου αὐτῶν διατάξεις, διὰ τοῦ περὶ διαθηκῶν ψηφίσματος τῆς 21 Φεβρουαρίου 1831). Τὸ ψήφισμα τοῦτο, ἂν καὶ δὲν διακρίνεται διὰ τὴν σαφήνειαν καὶ ἁπλότητα τῶν διατυπώσεων, εἶναι οὐδὲν ἧττον προτιμότερον τῶν Βυζαντινῶν διατάξεων, διότι καθιεροῖ τὸ κῦρος τῆς ὁλογράφου διαθήκης, ἥτις παρέχει μεγάλας εὐκολίας εἰς τοὺς εἰδότας γράμματα διαθέτας. Ἐπίσης διὰ νέου νόμου τῆς 15 Μαΐου 1835 ἐρρυθμίσθη τὸ ζήτημα περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἰθαγενείας, διότι αἱ περὶ τούτου διατάξει τοῦ Ρ. νόμου, συνεχόμεναι μετὰ τοῦ δημοσίου αὐτῶν δικαίου καὶ τῶν περὶ δουλείας δοξασιῶν τῆς ἀρχαιότητος, ἦσαν ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὰς νέας ἰδέας καὶ ἀνάγκας, τὰς προκυπτούσας ἐκ τῆς εἰρηνικῆς συνυπάρξεως πολλῶν ἐθνῶν, τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἰσότητος τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν, τῆς αὐξήσεως τῆς ἐπιμιξίας καὶ τῶν συναλλαγῶν αὐτῶν, καὶ τέλος τῆς ἐξαιρετικῆς σχέσεως τῆς μικρᾶς μοίρας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἥτις ἀπετέλεσε τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον, πρὸς τὸ ἐκτὸς τὴν ὁρίων αὐτοῦ ὑπάρχον μέγα μέρος τῆς Ἑλλάδος. Τὰς ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης σχέσεως προκυπτούσας ἀνάγκας ἐπροσπάθησεν ἰδίως νὰ θεραπεύσῃ ὁ νέος νόμος. Ἐπίσης σπουδαίαν τροποποίησιν τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου ἐπήγαγεν ὁ ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου 1836 περὶ ἐνηλικότητος νόμος, ὁρίσας τὴν ἐνηλικότητα εἰς ἔτη πλήρη 21, καθ' ἣν ἐποχὴν, διὰ φυσικοὺς λόγους, ὑπάρχει τῷ ὄντι ἰδίως παρ' ἡμῖν πλήρης ἡ ἀνάπτυξις τῶν διανοητικῶν δυνάμεων, ἡ δὲ κηδεμονία ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης μέχρι τῆς Βυζαντινῆς ἐνηλικότητος τῶν 25 ἐτῶν, ἣν ἁπλῆ διατύπωσις περιπλέκουσα τὰς νομικὰς σχέσεις τῶν νέων καὶ παρατείνουσα ἐπὶ ματαίῳ τὸ μέγα βάρος τοῦ οἰκογενειακοῦ τῆς κηδεμονίας λειτουργήματος. Τετευταῖον μνημονευτέον τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς 20 Ὀκτωβρίου 1836 περὶ ληξιαρχικῶν πράξεων γενομένην ἀπόπειραν τοῦ νὰ βεβαιῶνται δι' ἀσφαλοῦς μέσου ἀποδείξεως τὰ σπουδαιότατα διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὰς λοιπὰς τοῦ ἀνθρώπου νομικὰς σχέσεις γεγονότα ἤτοι αἱ γεννήσεις, οἱ γάμοι, αἱ ἀποθιώσεις. Ἐὰν προσθέσωμεν εἰς τὰς νομοθετικὰς ταύτας μεταρρυθμίσεις τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου, τὰς ὑπὸ τοῦ κανονικοῦ δικαίου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἰδίως ἐν τῷ οἰκογενειακῷ δικαίῳ ἐπιγενομένας τροποποιήσεις τοῦ Βυζαντινοῦ νόμου καὶ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰσαγωγὴν τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς Γαλλίας νόμου, ἐννοοῦμεν εὐκόλως τοὺς λόγους, δι' οὓς ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐξελληνισθέντος Ῥωμ. νόμου, ἐν Ἑλλάδι δὲν παρέχει πρόσκομμα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς δραστηριότητος καὶ εὐημερίας, ἀλλ' ἐξεναντίας, διὰ τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας λόγους, χρησιμεύει ὡς προπαρασκευὴ καὶ προπαίδευσις εἰς τὸ μετ' οὐ πολὺ ἀνοιχθησόμενον στάδιον τῆς νέας νομοθετικῆς ρυθμίσεως τῶν σχέσεων τοῦ ἀστυκοῦ βίου.

Ὑπολείπεται εἰσέτι τὸ ἕτερον ζήτημα, τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν ὑπεσχέθημεν ἀνωτέρω, ἤτοι τὸ ζήτημα, κατά τίνας ὁρισμοὺς συζητοῦνται ἐνώπιον τῶν Δικαστηρίων καὶ λύονται παρ' αὐτῶν αἱ εἰς αὐτὰ εἰσαγόμεναι διαφοραί.

Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο περὶ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ὁποίου θέλουσι προκύψει τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα πλεονεκτήματα τῆς νέας Ἑλληνικῆς νομοθεσίας, κατὰ τὰ ὁποῖα ὑπερτερεῖ πολλῶν νομοθεσιῶν τῶν νεωτέρων Εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, ἐπιφυλαττόμεθα νὰ ἐνασχοληθῶμεν βραδύτερον δι' ἰδίας πραγματείας.

ΠΕΤΡΟΣ ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ.

Η ΠΑΝΑΓΙΑ
Ἢ
ΚΑΛΟΓΗΡΟΣ ΝΗΣΟΣ.

ὑπὸ

Ι. Δε-Κιγάλλα.

In quest' angola sol del ferreo mondo
Creil' io che ricovrasse il secol d' oro,
Quando fuggia le scelerate genti. (Guarini, Past. Fid.)

Πέντε ὡς ἔγγιστα στάδια πρὸς δυσμὰς τῆς νήσου Νισύρου, ἀνυψοῦται ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους ὡς πύργος ἀπρόσιτος νηπιδίον τι, Παναγία ἢ Καλόγηρος καλούμενον, ὃ μᾶλλον σκόπελον δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν, ὡς συγκείμενον ἐκ βράχων καθετῶν, καταξήρων καὶ ἀποτόμων, καὶ διατεθειμένων οὕτω πως, ὥστε ἀδύνατος σχεδὸν καθίσταται, ἡ εἰς αὐτὸ ἀνάβασις. Ἐπὶ τῆς ὑπερνεφοῦς αὐτοῦ κορυφῆς, ἥτις ὑπερέχει τῶν παρακειμένων νήσων, ὡς ὑψίκομός τις δρῦς ἐν μέσῳ δένδρων ταπεινοτέρων, κεῖται μικρὸν μὲν, ἀλλὰ τερπνότατον ὀροπέδιον, μαγευτικωτάτην ἔχον τὴν θέαν· διότι, ἐὰν ὁ ἀναβὰς ἐκεῖ στρέψῃ τὰ βλέμματα πρὸς τὰ ἄνω, βλέπει σωρὸν αἰθερίων νεφῶν φερομένων ἐλαφρῶς ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων· ἐὰν δὲ περὶ ἑαυτόν, παρατηρεῖ καθαρὰν καὶ φαεινὴν ἀτμοσφαῖραν, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας εὑρίσκεται ὡς μετεωρόν τι· καὶ ἐὰν πάλιν ῥίψῃ αὐτὰ ἀπώτερον, ἀνακαλύπτει τὸ πλεῖστον μέρος τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, κατὰ διαφόρους ἀποστάσεις καὶ ὑπὸ μυρίας μορφάς, ἐν μέσῳ διαυγῶν ὑδάτων γαληνοτάτου πελάγους, ὡς κνύουσι τρανώτατα ὅτι ἄλλοτε ἡ γῆ αὕτη οὐδαμῶς ὑπῆρξεν ἄμοιρος κατοίκων. Ἀλλὰ τίνες ἦσαν οὗτοι; . . . Ἦσαν τάχα αἰμοχαρεῖς πειραταὶ ἀποκαταστάθέντες ἐν τῇ ἀκρωρείᾳ ταύτῃ, ὅπως εὐχερέστερον ἀνακαλύπτωσι τὰ διαπλέοντα πλοῖα, καὶ ἀσφαλέστερον κακουργῶσιν; ἦσαν βδελυροί τινες κακοῦργοι καταδιωκόμενοι ὑπὸ τῆς πολιτείας, καὶ ἐλθόντες εἰς τὸ ἀπρόσιτον τοῦτο μέρος ἵνα διαφύγωσι τὴν δικαίαν τῶν νόμων ὀργήν; ἢ μὴ ἦσαν ἐκ τῶν ἀγχαίων ἐκείνων δημαγωγῶν τῶν ἐπὶ τῆς ἀστάτου τοῦ παλιμβούλου ὄχλου εὐνοίας ἐπερειδομένων, καὶ διὰ δικαίας εἴτ' ἀδίκου ἀποφάσεως αὐτοῦ τούτου ἐνταῦθα ἐξορισθέντων; Ἐξ ἐναντίας τὰ σωζόμενα λείψανα μαρτυροῦσιν ὑπὲρ τοῦ ἀμωμήτου βίου τῶν παλαιῶν οἰκητόρων τοῦ νησιδίου ἐκείνου· διότι, ἐνταῦθα μὲν ναὸς ἑτοιμόρροπος, ἀφιερωμένος τῇ Θεομήτρῃ, καὶ οὐχὶ πλέον ἱερουργιῶν ἀλλ' οὔτε κἂν φωτὸς ἀξιούμενος, ἀναγγέλλει τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν χαρακτῆρα, ἐκεῖ δὲ ἴχνη πενιχρῶν οἰκίσκων, ἔνθα νῦν ἐμφωλεύουσιν ἀπαίσιοι νυκτικόρακες, ἀποδεικνύουσι τὴν αὐτῶν λιτότητα· ἀλλαχοῦ ἠμελημένος ἀγρὸς καὶ ἐγκαταλελειμένος κῆπος, ὅπου ἀντὶ εὐόσμων ἀνθέων βλαστάνουσιν ἄκανθαι καὶ βάτοι, βεβαιοῦσι περὶ τῆς φιλοπονίας τῶν· καὶ ἐπὶ τέλους μικρὰ ἀναβάθρα ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὀλίγον πρὸς τὰ κάτω ἄγουσα, καὶ ἐπὶ σκληρῶν βράχων ἐγκεκολαμμένη ἐπικυροῖ τὴν ἰδιάζουσαν

Παναγία ἢ Καλόγηρος νῆσος.

ὡραίας παρθένους ἐξ εὐρυτάτων λουτρῶν ἐξερχομένας. Ἐὰν δὲ φέρῃ τὸ βλέμμα πρὸς τὰ κάτω, ἀπαντᾷ εὐρύπορον πέλαγος, ποτὲ μὲν ὑπὸ λιγυρᾶς πνοῆς χαριέντων ζεφύρων μόλις ῥυτιδούμενον, ποτὲ δὲ ὑπὸ τῆς ὁρμῆς ἀμειλίχων ἀνέμων ὀφοδρῶς ταραστόμενον, καὶ καλυπτόμενον ὑπὸ πελωρίων καὶ παφλαζόντων κυμάτων, ἅ τινα, ὠθούμενα ἀλληλοδιαδόχως, συντρίβονται μετὰ πατάγου ἐπὶ σπιλάδων πολυόγκων. Μάτην ὅμως περιερχόμενος τὸ ὀροπέδιον τοῦτο ζητεῖ νὰ ἀπαντήσῃ ἄλλους κατοίκους παρὰ τοὺς πολυπληθεῖς ὠμοβόρους ἱέρακας, ὧν μόναι αἱ τραχεῖαι φωναὶ διακόπτουσι τὴν ἐπικρατοῦσαν βαθεῖαν σιγήν. Καὶ ὅμως διάφορα τεμάχια ἔνθεν κακεῖθεν διεσκορπισμένα, καὶ πλεῖστα μέχρι τοῦδε σωζόμενα ἐρείπια, ἀποδεικνύουσι τὴν ἀνωτάτην ἀκμὴν τῆς νήσου ταύτης, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκατοντάδες ἀνθρώπων ἔζων ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀφθονίᾳ ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῶν ἀρχαίων ἐκείνων ἱερῶν, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς εὐσεβείας, ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἀρχαίας

αὐτῶν ἐπιτηδειότητα, ἥτις καταφαίνεται πρὸ πάντων ἐξ αὐτῆς τῆς θέσεως; ἐν ᾗ ταῦτα πάντα κατεσκευάσθησαν. Ἡ ἱστορία λέγει ὅτι πρὸ τριῶν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδων, τέσσαρες τῶν Αἰγαιοπελαγιτῶν καλογήρων, γνωρίσαντες τὴν ματαιότητα τοῦ κόσμου καὶ τὸ πρόσκαιρον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἀνεχώρησαν ἐνταῦθα, ἵνα ἐν τῇ αὐστηρότητι τοῦ μοναχικοῦ βίου διέλθωσι τὰς ἡμέρας αὐτῶν, εὐχόμενοι ὑπὲρ τῆς ἰδίας καὶ τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας. Οὐδ' ἀπεμακρύνοντο πώποτε τῆς ἐρήμου ἐκείνης κατοικίας, εἰμὴ ὁσάκις ἠναγκάζοντο ἐκ τῆς ἐλλείψεως τροφίμων· διότι τὸ ξηρὸν καὶ ἄγονον νησίδιον δὲν προῆγεν ὅλα τὰ πρὸς ζωάρκειαν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δέ, διὰ τὸ ἀπότομον τῶν βράχων ἦτο ἀδύνατος ἡ εἰς τὴν κορυφὴν ἄνοδος, ἐπενόησαν νὰ θέσωσιν ὁριζοντίως ἱστόν τινα, φέροντα πρὸς τὴν ἐξωτέρω ἄκραν τροχαλίαν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ κρεμῶντες, ὡς ἐν τοῖς πλοίοις, μικρὰν λέμβον, νὰ ἀνυψώσι καὶ νὰ καταβιβάζωσιν αὐτὴν εὐκόλως μετὰ δύο ἐπιβατῶν. Οὕτω πως συγκοινωνοῦντες ἐν ἀνάγκῃ μετὰ τοῦ κόσμου, μακρὰν δὲ ζῶντες αὐτοῦ, ἐνομίζοντο οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι ἄνδρες ἠσφαλισμένοι ἀπὸ πάσης καταδρομῆς, διότι ἡ πενία καὶ αὐστηρότης τοῦ βίου αὐτῶν οὐδὲ τὸν φθόνον ἐδύνατο νὰ ἐρεθίσῃ, οὐδὲ τὴν αἰσχροκέρδειαν νὰ διαγείρῃ. Καὶ ὅμως, ὦ τῆς ἀνθρωπίνης κακίας! ἀπάνθρωποί τινες ἀγαρηνοί, νομίσαντες ὅτι οἱ ὅσιοι ἐκεῖνοι ἄνδρες ἦλθον ἐν τῇ ἀκρωρείᾳ ταύτῃ ἵνα κρύψωσι θησαυρούς, διενοήθησαν νὰ λῃστεύσωσιν αὐτούς· ἀλλ' ἰδόντες ὅτι ἦτο ἀδύνατον ν' ἀναβῶσιν εἰς τὴν κορυφὴν, ἐτεχνάσθησαν τάδε· Βενδρεύσαντες περὶ τὸ νησίδιον ἀνέμεινον ἐωσοῦ οἱ ἀναχωρηταὶ, λαβόντες ἀνάγκην τροφῶν κατεβίβασαν τὴν λέμβον αὐτῶν μετὰ τῶν δύο μοναχῶν τῶν μεταβαινόντων, πρὸς προμήθειαν ταιούτων, εἴς τινα τῶν παρακειμένων νήσων. Τότε, ὁρμήσαντες πρὸς τὴν λέμβον, ἐπέπεσον ὡς ἐξηγριωμένοι τίγρεις κατὰ τῶν ἐλαυνόντων αὐτὴν, καὶ κατεσπάραξαν αὐτούς. Εἶτα δὲ, ἐνδυδέντες δύο τούτων τὰ ἱμάτια τῶν δολοφονηθέντων, καὶ ἐπιβιβασθέντες ἐν τῇ αὐτῇ λέμβῳ προσώρμησαν εἰς τὸ μέρος ὅπου ὑπῆρχεν ὁ πρὸς ἀνάβασιν ἱστός. Οἱ δὲ μοναχοὶ, ἰδόντες τὴν λέμβον πλησιάζουσαν καὶ νομίσαντες ὅτι ἦσαν οἱ συνάδελφοι αὐτῶν, ἔσπευσαν νὰ καταβιβάσωσι τὸ σχοινίον, καὶ ἔλκοντες ἀνέσυρον μετὰ προθυμίας τὴν φέρουσαν τοὺς δολοφόνους αὐτῶν ἀπαίσιον λέμβον! Μόλις δὲ οἱ βάρβαροι ἀνεβιβάσθησαν, καὶ ἐπιπεσόντες μανιωδῶς κατὰ τῶν δύο νέων θυμάτων, ἀφῄρεσαν αὐτῶν τὴν ζωὴν πρὶν ἢ σχεδὸν ἐννοήσωσι τὴν ἑαυτῶν ἀπάτην. Ἀλλ' ἀντὶ θησαυρῶν! τί εὗρον; . . . ῥάκη καὶ ξηρὸν ἄρτον! . . . Οὕτω, πλήρεις τύψεως, ἄν ποτε εἰς τοιαύτας σκληρὰς καρδίας εἰσδύῃ μεταμέλεια, κατέβησαν μετὰ πολλοῦ κόπου καὶ ἐπεβιβάσθησαν ἐν τῷ πλοίῳ αὐτῶν, ὁ, παρακολουθοῦν τὰ ἴχνη των, εἶχεν ἤδη πλησιάσει. Ἐν τοσούτῳ ὁ Θεὸς ὁ θᾶττον ἢ βράδιον τιμωρῶν τὴν κακίαν, οὐδόλως ἐμάκρυνε τὴν δικαίαν ὀργήν του, ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα, ἀποστείλας τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὑδάτων, διήγειρε σφοδρὰν τρικυμίαν, ἥτις ἀνηλεῶς κατεπόντισε αὐτάνδρον τὸ πλοῖον τὸ φέρον τοὺς δολοφόνους! . . . καὶ οὕτως οἱ κακοῦργοι ἔλαβον ἐπαξίαν τῆς σατανικῆς αὐτῶν πράξεως ἀμοιβήν! . . . Ἡ δὲ νῆσος ἐκτοτε μένει ἀκατοίκητος καὶ ἐγκαταλελειμένη.

ΑΡΧΑΙΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ.

Τὰ Προπύλαια.

Εἰς τὰ λαμπρὰ ἀρχιτεκτονικὰ μεγαλουργήματα δι' ὧν ὁ Περικλῆς ἐκόσμησε τὴν Ἀκρόπολιν, ἠθέλησε νὰ προσθέσῃ εἴσοδον μὴ ἐλαττουμένην αὐτῶν, καὶ ἀνήγειρε τὰ Προπύλαια, τὸ θαυμαστότατον τῶν ἀρχαίων μνημείων, ἂν δὲν ὑπῆρχεν ὁ Παρθενών. Ἡ οἰκοδομὴ αὐτῶν συμπεριελαμβάνετο ἀναμφιβόλως εἰς τὸ γενικὸν σχέδιον τὸ διαγραφὲν ὑπὸ τοῦ Φειδίου, διότι ἀνηγέρθησαν συγχρόνως μετὰ τοῦ Παρθενῶνος· καὶ ἐκείνου μὲν ἐτέθησαν τὰ θεμέλια κατὰ τὸ τρίτον, αὐτῶν δὲ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ὀγδοηκοστῆς πέμπτης ὀλυμπιάδος, ἐπὶ Εὐθυμένους ἄρχοντος. Ἀλλ' ὁ Φειδίας καί τοι ὅλων τῶν Περικλείων ἔργων ἐπίσκοπος αἱρεθεὶς καὶ ὑπατος καλλιτέχνης, καὶ εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν, τὰ γλυπτικὰ μάλιστα, ἰδιοχείρως ἐργασθείς, τῶν οἰκοδομημάτων ὅμως ἀνέθηκε τὴν ἐπιστασίαν εἰς ἰδιαιτέρους ἀρχιτέκτονας, καὶ οὕτω τὸν μὲν Παρθενῶνα ἀνήγειρεν ὁ Ἰκτῖνος, τὰ δὲ προπύλαια ὁ Μνησικλῆς.

Ὁ λόφος τῆς Ἀκροπόλεως, τραπέζα λιθίνη, ὑψουμένη ἐν τῷ μέσῳ τῆς πεδιάδος, εἶναι πανταχόθεν ἀπότομος καὶ ἀπρόσβατος, ἐκτὸς πρὸς δυσμάς, ὅπου οἱ βράχοι ταπεινούμενοι, παρέχουσι βατὴν ἄνοδον. Ἀπὸ τὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων, ἀπ' αὐτῶν τῶν καιρῶν καθ' οὓς λέγονται κατοικήσαντες τὰς Ἀθήνας οἱ Πελασγοί, ὁ λόφος οὗτος, τότε πᾶσαν σχεδὸν περιέχων τὴν πόλιν, καὶ Πόλις αὐτῆς ὀνομαζόμενος, ὠχυρώθη φρουρίῳ, οὗ ἓν μέρος, τὸ πρὸς βορρᾶν, αὐτῶν τῶν Πελασγῶν ἦν ἐπώνυμον, καὶ οὗ ἡ πύλη ἦν ἀναμφιβόλως κατὰ τὴν ὁμαλωτέραν δυτικὴν πλευράν. Ἀλλ' οἷα δήποτε καὶ ἂν ἦν ἡ τῶν ἀρχαιοτέρων τειχίσεων διεύθυνσις καὶ ἡ τύχη, οὐ μόνον πιθανόν, ἀλλὰ βέβαιον φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἀκροπόλεως ὑπὸ τῶν στρατευμάτων τοῦ Ξέρξου, ὅτε πάντα τὰ ἐντὸς οἰκοδομήματα ἐπυροβολήθησαν, πρὸ παντὸς ἄλλου οἱ βάρβαροι ἐφρόντισαν νὰ καταρρίψωσι τὰ τείχη αὐτῆς, καὶ ἰδίως τὰς πύλας αὐτῶν νὰ καταστρέψωσι. Καὶ μέχρι τοῦδε σώζονται τῷ ὄντι πολλὰ λείψανα, ἀποδεικνύοντα τὴν ὕπαρξιν ἀρχαιοτέρων πυλῶν, καὶ μάλιστα δύο ἐποχῶν διαφόρων, ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ ὅτι τὰ μὲν ἐρείπια ἐκ λευκοῦ λίθου καὶ ἐρυθρῷ χρίσματι κεκαλυμμένα εἰσὶ τὰ τῶν πυλῶν ἃς οἱ Πέρσαι κατέστρεψαν, τὰ δὲ ἐξ ὀγκωδεστάτων λίθων, κατὰ ῥυθμὸν πολυγώνιον διατεθειμένα, εἰσὶ τὰ λείψανα τοῦ συγχρόνως μετὰ τῶν πυλῶν ἐκείνων ὑπάρχοντος περιβόλου.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν λοιπὸν τῶν ἀρχαιοτέρων ἐκείνων πυλῶν, περὶ ὧν οὐδὲν ἕτερον γνωρίζομεν, ὁ Περικλῆς ἠθέλησε διὰ τοῦ Φειδίου καὶ Μνησικλέους ν' ἀνεγείρῃ ἄλλας, ἀνταξίους τῶν θαυμασίων ἔργων ἃ περιέκλειον, καὶ πρὸς τοῦτο ἐλήφθη ὁλόκληρον τὸ πλάτος τοῦ δυτικοῦ ἄχθους τῆς Ἀκροπόλεως, ἐκτεινόμενον ἐπὶ 168 πόδας. Ἐνταῦθα ἀνηγέρθησαν αἱ μεγαλοπρεπεῖς αὗται πύλαι, πρὸς ὧν τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ κάλλος ὀλίγα ἀμιλλῶνται τῶν πολυτελεστέρων οἰκοδομημάτων. Διηρέθη δὲ τριχῇ ἡ ἔκτασις αὕτη τῶν 168 ποδῶν, ἀπαρτίζουσα τὴν κυρίως στοὰν τῶν πυλῶν, μετὰ δύω πτερύγων ἔνθεν καὶ ἔνθεν. Ἓξ κίονες δωρίου ῥυθμοῦ, 29 ποδῶν ὕψος ἔχοντες, πέντε δὲ ποδῶν διάμετρον, ἔφερον κατὰ μέτωπον τῆς μέσης στοᾶς τὸ ἀέτωμα, κεκοσμημένον ἀναμφιβόλως δι' ἀγαλμάτων, ὧν ὅμως οὐδὲν ἀνευρέθη, καὶ ζώνην τριγλύφων μετὰ μετοπῶν, ὧν αἱ μὲν, ἐναλλάξ, ἦσαν εἰσέχουσαι, φέρουσαι ἀναμφιβόλως ἐπιγλύφους πίνακας, αἱ δὲ ἐξέχουσαι καὶ πιθανότατα διὰ γραφῶν κοσμούμεναι. Τὸ βάθος τῆς στοᾶς ταύτης ἦν ποδῶν 32, καὶ ἐκοσμεῖτο δι' ἐξ ὡραιοτάτων κιόνων ἰωνικῶν, οἵτινες διπλῆν ἀπετέλουν σειράν, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τοὺς δύο μεσαιτάτους τῶν δωρίων κιόνων. Ἦν δὲ λίαν ἔντεχνος ἐνταῦθα ὁ σύνδεσμος τῶν δύω ῥυθμῶν, διότι οἱ μὲν ἓξω κίονες ἔφερον ἐπὶ τῶν κιονοκράνων των τὰ ἐπιστύλια καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν ζωοφόρον, οἱ δὲ ἔσω ἀμέσως τὰς εἰς τὴν ζωοφόρον ἀντιστοιχούσας ὀροφιαίας δοκούς, ὥστε ὤφειλον νὰ εἶναι καθ' ὅλον τὸ ὕψος τῶν ἐπιστυλίων ὑψηλότεροι τῶν ἔξω, ἔχοντες πρὸς ἐκείνους κατὰ τὸ ὕψος καὶ πάχος ὡς οἱ φύσει ἰσχυνότεροι καὶ ἐπιμηκέστεροι Ἰωνικοὶ κίονες πρὸς τοὺς ὀγκωδεστέρους καὶ παχυωτέρους δωρίους. Ἀπεῖχον δὲ αἱ σειραὶ αὗται τῶν ἰωνικῶν κιόνων ἀπ' ἀλλήλων μὲν πόδας 18, ἀπὸ ἑκάτερον δὲ τῶν πλαγίων τῆς στοᾶς τοίχων πόδας 22, καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ μῆκος τῶν δοκῶν αἵτινες ἐζεύγνυον αὐτὰς πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς ἀμφοτέρους τοὺς τοίχους. Ὁποῖοι τεράστιοι ὄγκοι, καὶ πόσον ἐξαισίως ἐξηργασμένοι! Πόσον δ' ἀκατανόητον ὅτι ἀπεκόπτοντο οὗτοι ἀπὸ τὰ πλευρὰ τοῦ τρεῖς ὥρας ἀπέχοντος Βρυλισσοῦ, ὅτι μετεκομίζοντο καὶ ὅτι ἀνείλκοντο εἰς τὴν ἀπότομον τῆς ἀκροπόλεως κορυφήν.

Τὸ βάθος τῆς στοᾶς ταύτης κατεῖχε τοῖχος ἐκ λίθου Πεντελησίου, εἰς ὃν πέντε ἠνοίγοντο πύλαι, μία μὲν μεγίστη ἐν τῷ μέσῳ, ἑκατέρωθεν δὲ ἀνὰ δύω βαθμηδὸν ἐλάσσονες, καὶ εἰς ταύτας ἔφερον πέντε ἀνιοῦσαι βαθμίδες. Τὰ δὲ θυρώματα ἦσαν ἐπίχαλκα, ὡς ἴσως καὶ αἱ παραστάδες. Ὀπίσω δὲ, ἡ ἔνδον τῶν πέντε πυλῶν, εἰς ἀπόστασιν ποδῶν 18, ἕτεροι ἓξ δώριοι κίονες, ἴσοι τὰς διαστάσεις πρὸς τοὺς ἐξωτερικοὺς, παρετείνοντο παραλλήλως πρὸς τὸν τοῖχον, καὶ ἀνεῖχον ἀναμφιβόλως τὸ ἐσωτερικὸν ἀέτωμα, κοσμούμενοι κατὰ τὰς βάσεις αὐτῶν διὰ διαφόρων μνημείων· ἐν μάλιστα τούτων εἶναι λίαν περίεργον, καθ' ὃ ἀναφερόμενον εἰς αὐτὴν τῶν προπυλαίων τὴν οἰκοδομὴν. Καθ' ἃ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ὅτε Πλούταρχος καὶ ὁ Πλίνιος διηγοῦνται, εἰς τῶν οἰκοδόμων κατέπεσεν ἀπὸ τῆς ὀροφῆς τῶν Προπυλαίων καὶ συνέτριψε τὰ μέλη αὐτοῦ, δι' ὃ μεγάλως ἐθλίβη ὁ Περικλῆς. Τὸ δυστύχημα τοῦ ἐργάτου τούτου οὐδὲ τὸν ὕπνον ἐπέτρεπεν ἡσύχον εἰς τὸν φιλάνθρωπον ἄρχοντα, μέχρις οὗ ἡ Ἀθηνᾶ ἐπιφανεῖσα αὐτῷ κατ' ὄναρ, τὸ παρήγγειλε τὴν κατάλληλον τοῦ ἀνθρώπου θεραπείαν, ἥτις φυσικῷ τῷ λόγῳ καὶ ἐπέτυχεν· εὐγνωμονῶν δὲ ὁ Περικλῆς, ἀνήγειρε τῇ ἰασαμένῃ θεᾷ ἄγαλμα εἰς τὸν τόπον τοῦ θαύματος, ἐπιγράψας αὐτὴν Ὑγείαν, καὶ τὸ βάθρον τοῦ ἀγάλματος τούτου σώζεται μέχρι τοῦδε μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν του, τὸν πρὸς μεσημβρίαν τελευταῖον ἐσωτερικὸν κίονα.

Οὕτω δὲ σοφῶς ἐξελέγη ἡ θέσις τῶν Προπυλαίων ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ μνημεῖα τῆς Ἀκροπόλεως, ὥστε ἡ ὀροφὴ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν στοᾶς εἶναι ἰσοϋψὴς πρὸς τὴν βάσιν τοῦ Παρθενῶνος, καὶ ὁ ἐκ τῆς στοᾶς ταύτης πρὸς τὴν ἀκρόπολιν προχωρῶν, βλέπει διὰ τοῦτο τὸν Παρθενῶνα αἰρόμενον ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς του, καὶ ἐναέριον καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν πλησιάζοντα.

Ἡ μέση αὕτη πεντάπυλος στοὰ προτείνει πρὸς δυσμὰς δύω πτέρυγας συγκειμένας ἐκ τριῶν δωρίων κιόνων, κατ' ὀρθὴν χωρούντων γωνίαν πρὸς τὴν τῶν προπυλαίων διεύθυνσιν, ἐλασσόνων δὲ κατὰ τὰς διαστάσεις, οὕτως ὥστε ἡ κορυφὴ τοῦ θριγκοῦ αὐτῶν λήγει ὅπου ἄρχεται τοῦ μετώπου ἡ ζωοφόρος. Τρεῖς δὲ βαθμίδες, ἄγουσαι ἔξωθεν πρὸς τὴν μέσην στοὰν, στρέφονται ὀρθογωνίως περὶ ἑαυτάς, καὶ περιλαμβάνουσι καὶ τὰς δύω πτέρυγας. Κατὰ δὲ τὴν ἐπίλοιπον αὐτῶν διάθεσιν αἱ δύω πτέρυγες ἦσαν ἀνόμοιαι πρὸς ἀλλήλας. Ἡ ἀριστερὰ τῷ ἐξιόντι, εἶχεν εἰς ἀπόστασιν 20 ποδῶν ἀπὸ τῶν κιόνων, τοῖχον συνεχόμενον μετὰ τοῦ τοίχου τῶν προπυλαίων, διευθυνόμενον δὲ παραλλήλως πρὸς τοὺς κίονας, καὶ ἀπολήγοντα εἰς ἁπλῆν παραστάδα. Πρὸς δυσμὰς δὲ, μεταξὺ τῆς παραστάδος ταύτης, καὶ τοῦ τρίτου τῶν κιόνων τῆς πτέρυγος, ὑπῆρχε τετράγωνος ὀρθοστάτης, ἄνευ τοίχου, χρησιμεύων εἰς τὸ ν' ἀνέχῃ τὴν στέγην τῆς πρὸς τοῦτο τὸ μέρος ἀναπεπταμένης ταύτης στοᾶς. Ἴσως δ' ἐχρησίμευεν αὕτη ὡς ὁρμητήριον τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἐν καιρῷ πολιορκίας κατεῖχον τὸ ἄνθηρον τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀπτέρου Νίκης, καὶ ἐντεῦθεν προσέβαλλον τὴν ἄφρακτον δεξιὰν τοῦ ἐπίοντος ἐχθροῦ.

Ἡ δ' ἀριστερὰ πτέρυξ, εἰς ἀπόστασιν 12 ποδῶν ὀπίσω τῶν κιόνων εἶχε τοῖχον, ἔχοντα δύω παράθυρα, καὶ θύραν ἐν τῷ μέσῳ, ἥτις ἔφερεν εἰς θάλαμον ἐκ λευκοῦ λίθου ᾠκοδομημένον, καὶ εἴκοσι ποδῶν βάθος ἔχοντα. Ὀπίσω τέλος τοῦ θαλάμου τούτου ἴχνη σωζόμενα ἀποδεικνύουσιν ὅτε ἔμελλε καὶ ἄλλος νὰ οἰκοδομηθῇ θάλαμος, ἡ ἀναπεπταμένη στοὰ, ἥτις ὅμως οὐδέποτε συνετελέσθη. Τὰ δώρια κυμάτια τῆς θύρας καὶ τῶν παραθύρων ἐκοσμοῦντο διὰ γραπτῶν ἀνθεμίων, ἐντὸς δὲ τοῦ θαλάμου εἶχον κατατεθῇ ἐπὶ τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐπώζοντο εἰσέτι, εἰ καὶ κατὰ μέ-

ρος ἐξηλειμμένοι ἐπὶ Παυσανίου, πίνακες τῶν περιηγητοτέρων ζωγράφων. Μεταξὺ διαφόρων ἄλλων διεκρίνεν ὁ Παυσανίας καὶ δύω ἔργα τοῦ Πολυγνώτου, καλλιτέχνου ἀκμάζοντος ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς τῶν Προπυλαίων, τὸν Ἀχιλέα παρὰ τῷ Λυκομήδῃ, καὶ τὸν Ὀδυσσέα μετὰ τῆς Ναυσικάας. Τινὲς ἐξέλαβον ὅτι πᾶσαι αἱ τὸ δωμάτιον τοῦτο κοσμοῦσαι ζωγραφίαι ἦσαν ἐντοίχιοι. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν, διότι ἡ ἐσωτερικὴ τῶν τειχῶν αὐτοῦ ἐπιφάνεια εἶναι ὁμαλὴ καὶ ἐστιλβωμένη, καὶ οὐχὶ κατάλληλος καὶ πρὸς ἐπικόλλησιν χρίσματος, ἐνῷ τὸ Θησεῖον, περὶ οὗ ῥητῶς λέγεται ὅτι ἦν κατάγραφον, ἔχει εἰς τοὺς τοίχους αὐτοῦ πυκνὰς δι' ὀξέως ἐργαλείου γενομένας

Ἦν δὲ τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο πάντοτε ἓν τῶν ἐγκαυχημάτων τῶν Ἀθηνῶν, καὶ οἱ ῥήτορες ὑπερηφάνως τὸ ἐδείκνυον ἀπὸ τῆς Πνυκός, συγκαταριθμοῦντες αὐτὸ μετὰ τοῦ Παρθενῶνος.

Ἡ μετὰ ταῦτα τύχη τῶν Προπυλαίων εἶναι ἄγνωστος. Φαίνεται δ' ὅτι ὁ Αὔγουστος, ὅταν ἦλθεν εἰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ Ἀγρίππου, προσέθηκεν εἰς αὐτὰ ἀναβάθραν ἐκ λίθου λευκοῦ, ἄγουσαν πρὸς τὰς πύλας ἀμέσως ἐκ δυσμῶν, ἐν ᾧ ἡ ἀρχαιοτέρα ἀνάβασις πιθανῶς ἐγίνετο ἐκ μεσημβρίας ἑλικοειδῶς· καὶ εἰς μνήμην τῆς εὐεργεσίας ταύτης ἀνήγειρεν ἴσως ὁ δῆμος παρὰ τὴν αὐτὴν ἀναβάθραν τὸ πυραμιδοειδὲς βάθρον, τὸ φέρον τοὺς ἐφίππους ἀνδριάντας τοῦ Αὐ-

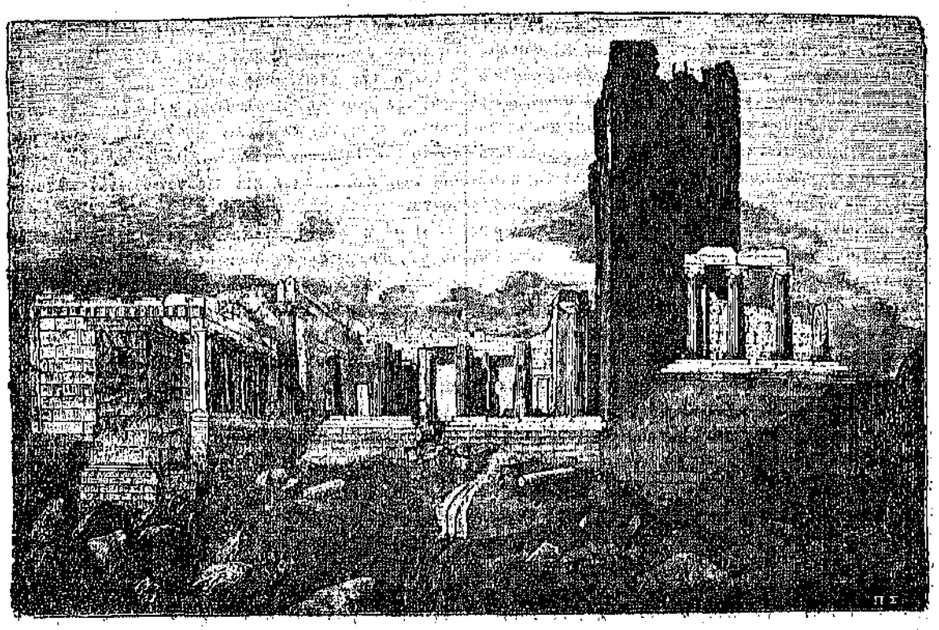

Τὰ Προπύλαια.

ἐντομὰς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ χρίσματος, τοῦ φέροντος τὰς γραφάς. Ἂν δ' ὑποτεθῇ ὅτι ἐπ' αὐτοῦ τοῦ στιλπνοῦ μαρμάρου ἐζωγράφησαν ὁ Πολύγνωτος καὶ οἱ λοιποί, ἔπρεπεν ἴχνη κἂν τινα τῶν βαφῶν νὰ διασωθῶσιν, ὡς σώζονται τὰ τῶν Βυζαντινῶν εἰκόνων ἐν Παρθενῶνι καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ οἰκοδομὴ τῶν προπυλαίων διήρκεσε πέντε ἔτη, καὶ ἐδαπανήθησαν εἰς αὐτὰ 2012 τάλαντα ἤτοι ὑπὲρ τὰ δώδεκα ἑκατομμύρια δραχμῶν. Ὅτι δ' ἀτελῆ ἔμειναν ὡς ἐκ τῶν ἀνωμαλιῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἀποδεικνύουσιν οὐ μόνον τὰ ἴχνη τοῦ οὐδέποτε οἰκοδομηθέντος δευτέρου δωματίου περὶ οὗ διελάβομεν, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ τῶν λίθων, ὧν οὐδὲ κἂν ἀπεκόπησαν οἱ κατὰ τὸ μέσον τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, πρὸς εὐχερῆ μετακίνησιν ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς καταλιμπανόμενοι ὄγκοι.

γούστου καὶ τοῦ Ἀγρίππου. Εἰς ἔτι δὲ μεταγενεστέρους καιροὺς, ἴσως ἐπὶ Οὐαλεριανοῦ καὶ τῆς κατ' Ἀθηνῶν ἐκστρατείας τῶν Γότθων, ἢ ἴσως εἰς χρόνους νεωτέρους καὶ βαρβαροτέρους, ἐμπρὸς τῆς ἀναβάθρας αὐτῆς, ἢ μᾶλλον διὰ μέσου, αὐτῆς κατεστραμμένου τοῦ κατωτέρου της μέρους, ἀνηγέρθη προτείχισμα μετὰ δύω πριμαχώνων, καὶ πρὸς οἰκοδομὴν αὐτοῦ ἐχρησίμευσαν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων λίθοι, μάλιστα δὲ χορηγικοῦ τινος οἰκοδομήματος, πιθανῶς κειμένου παρὰ τὸ θέατρον, καὶ προσέτι τινὰς ἐξ αὐτῶν τῶν Προπυλαίων, οἷον μέρος τῆς ἐκ μέλαινος ἐλευσινίου λίθου ζώνης αὐτῶν, ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ὅταν ὁ τεῖχος οὗτος ἀνεγείρετο, τὰ Προπύλαια ἦσαν ἤδη κατὰ μέρος κατεστραμμένα.

Ἐπὶ τῶν Φράγκων ἡγεμόνων ὑπέστησαν αὐτὰ νέας τινὰς μεταβολάς. Οἱ δύω ῥηθέντες προμαχῶνες ἠ-

νώθησαν διὰ τοίχου, καὶ ἐκλείσθη ἡ μεταξὺ αὐτῶν θύρα, ἡ δ' ἀνάβασις ἐγίνετο πάλιν ἀπὸ μεσημβρίας· ἐπὶ τῆς νοτίας δὲ πτέρυγος ἀνηγέρθη οὐρανομήκης καὶ βάρβαρος πύργος, ὡς φρυκτώριον ἢ ὡς τηλέγραφος χρησιμεύων, καὶ ἡ ἐν τῇ ἄλλῃ πτέρυγι πινακοθήκη, διαιρεθεῖσα εἰς δύω δόμους καθ' ὕψος, καὶ εἰς δύω δωμάτια κατὰ πλάτος, μετεβλήθη εἰς γραφεῖον τῶν Δουκῶν.

Εἰς τοιαύτην φαίνεται ὅτι παρέλαβον κατάστασιν τὰ Προπύλαια οἱ Ὀθωμανοὶ, καὶ μετεσκεύασαν αὐτὰ εἰς ὁπλοθήκην καὶ πυριτιδοθήκην, ὥστε κατὰ παράδοξον σύγχυσιν ἰδεῶν, οἱ μετὰ τὴν ἅλωσιν ἡμιμαθεῖς τῶν Ἀθηναίων τὰ ἐκάλουν καὶ τὰ ἐνόμιζον *Ὁπλοθήκην τοῦ Λυκούργου.*

Ἡ ἡμέρα τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀνέτελλε, καὶ ὁ τότε Ὀθωμανὸς διοικητὴς ἀπάνθρωπον, ὡς ἡ παράδοσις διηγεῖται, συνέλαβε σκοπὸν, νὰ ἐξολοθρεύσῃ πάντας τοὺς χριστιανοὺς, καταπυροβολῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν Προπυλαίων, ἅμα συνήρχοντο νὰ λειτουργηθῶσιν εἰς τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, τὴν ἐν τῷ κοιλώματι κειμένην μεταξὺ τοῦ Μουσείου καὶ τῆς Πνυκός. Ἀνύποπτοι οἱ χριστιανοὶ συνέρρεύσαν ἀπὸ πρωΐας περὶ τὸ παρεκκλήσιον εἰς ὃ κατ' ἔθος ἀρχαῖον ἐτελεῖτο πανήγυρις. Ἤδη τὰ κανόνια εἶχον στηθῇ, καὶ ἡ στυγερὰ διαταγὴ ἐδίδετο, ὅταν θύελλα ἐπῆλθε σφροδρὰ, καὶ κεραυνὸς ἐνσκήψας εἰς τὴν πυρίτιν τὴν τεταμιευμένην ἐν τοῖς Προπυλαίοις, κατέστρεψεν αὐτὰ, καὶ ἐσφενδόνισεν εἰς μακρὰς ἀποστάσεις τὰ πυροβόλα, τὰ ὄργανα τοῦ ἀνασιουργήματος, καὶ τὰ πτώματα τῶν ἐργατῶν αὐτοῦ. Οὕτως ὁ Θεὸς διεφύλαξε τὸν πιστὸν αὐτοῦ λαὸν, καὶ ἐτιμώρησε τοὺς συλλαβόντας τὴν κακοῦργον ἰδέαν τῆς ἐξολοθρεύσεώς του.

Ἀλλὰ τὰ Προπύλαια κατεστράφησαν· καὶ ἔκτοτε οἱ Τοῦρκοι ὠκοδόμησαν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἐμπρὸς αὐτῶν προμαχῶνας, οἵτινες οὕτω κατεκάλυψαν τὰ ἐρείπιά των, ὥστε πολλοὶ περιηγηταὶ κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, ὅσοι ἐλάμβανον κατ' ἐξαίρεσιν τὴν ἄδειαν ν' ἀναβῶσιν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, παρήρχοντο ἐμπρός των, μὴ δυνηθέντες τὰ τ' ἀναγνωρίσωσι. Τέλος δὲ ἐπὶ τῆς αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος, φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως, ἀπεδόθησαν καὶ ταῦτα, ὡς καὶ τόσα ἄλλα μνημεῖα, εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν πεπαιδευμένων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΙΕΡΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ,

ἡ χωρογραφία τῆς ἁγίας γῆς, καὶ ἄλλων ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ νέᾳ διαθήκῃ μνημονευομένων πόλεων κτλ., μετὰ πίνακος τῆς ἁγίας γῆς. Ὑπὸ Δ. Πανταζῆ, ἐλληνοδιδασκάλου.

Κατ' ἔγκρισιν τῆς ἱερᾶς Συνόδου τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας ἐκπαιδεύσεως.

Ἀθήνησι, τύποις Δ. Ἀθ. Μανρομάτη, 1853.

—o—

Ἡ Ἱερὰ Ἱστορία εἶναι, ὡς εἰκὸς, κατὰ τὸν ὀργανισμὸν τῶν ἡμετέρων σχολείων, εἰς τῶν πρωτίστων κλάδων τῆς ἐν αὐτοῖς διδασκαλίας, καὶ οὐ μόνον ἐν τοῖς δημοτικοῖς καὶ ἑλληνικοῖς σχολείοις καὶ ἐν τοῖς Γυμνασίοις τοῦ ἐλευθέρου Ἑλληνικοῦ κράτους διδάσκεται κατ' ἔκτατιν ἀναλογοῦσαν πρὸς τὸν βαθμὸν τοῦ διδακτηρίου, ἀλλὰ καὶ πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχουσιν Ἑλλήνων κοινότητες, καὶ τῆς οἰκοδιδασκαλίας προσέτι ἀπαρτίζει σπουδαιότατον μέρος, διότι συντελεῖ καὶ εἰς φωτισμὸν καὶ ἐκπαίδευσιν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εἰς θρησκευτικὸν τῆς νεολαίας καταρτισμόν. Ἀλλ' ὁ ἱστορίαν ἄνευ γεωγραφίας σπουδάζων, ὁμοιάζει ἀόμματον περιηγητὴν· προσέτι δὲ εἶναι ἄτοπον καὶ ἀνοίκειον εἰς χριστιανὸν, ν' ἀγνοῇ τὰς θέσεις ὅπου ἐτελέσθη τὸ δρᾶμα τῆς σωτηρίας του, αἵτινες ἡγιάσθησαν διὰ τῆς παρουσίας τοῦ Θεανθρώπου, καὶ ἐν αἷς ἐνηργήθησαν τὰ μεγαλήτερα τῶν θαυμάτων.

Διὰ τοῦτο φρονοῦμεν ὅτι ἀληθῆ ὑπηρεσίαν προσέφερεν εἰς τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν ὁ διὰ τῆς φιλοτιμίας του διακρινόμενος ἐν τοῖς ἑλληνοδιδασκάλοις Κ. Δ. Πανταζῆς, ἐρανισάμενος ἐξ ἀρίστων πηγῶν τὸ προκείμενον ἐγχειρίδιον, ὃ ἐπλούτισε καὶ διὰ γεωγραφικοῦ πίνακος.

Ἐπὶ βιβλίων σχέσιν ἔχόντων μετὰ τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας, στηριζομένων δὲ κατὰ μέγα μέρος ἐπὶ ἐρευνῶν ἀλλοθρήσκων πεπαιδευμένων, πολλάκις δύναται νὰ ὑπάρχῃ ἡ ὑποψία, μὴ διαφύγῃ τὸν μεταφράζοντα ἢ ἐρανιζόμενον σκορπιός τις ἀλλοδοξίας ὑπὸ λίθον καθεύδων. Ἀλλὰ τὸ χρησιμώτατον τοῦτο βιβλιάριον ἐπεθεώρησε μετὰ προσοχῆς ἡ ἱερὰ τοῦ βασιλείου Σύνοδος, καὶ ἐνέκρινεν αὐτὸ ὥστε οὐδόλως διστάζομεν συνιστῶντες αὐτὸ πᾶσι, τοῖς τε διδάσκουσι καὶ τοῖς διδασκομένοις, ὡς βοήθημα ἄφευκτον εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱερᾶς ἱστορίας, ἀναπτυσσόμενον ἢ συστελλόμενον ὑπὸ τῶν διδασκάλων, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τοῦ σχολείου εἰς ὃ διδάσκουσι.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΠΘ'.).

—o—

X.

Τοῦ Ἀνδρούτσου.

Τίνος μανούλα θλίβεται, τίνος μανούλα κλαίει;
Τ' Ἀνδρούτσου ἡ μάνα θλίβεται, τ' Ἀνδρούτσου ἡ μάνα κλαίει

Μὲ τὰ βουνὰ ἐμάλλονε καὶ μὲ τοὺς κάμπους κλαίει·
Ἐσεῖς βουνὰ τῆς Ἤγριπος καὶ σεῖς βουνὰ τῆς Νικόνας
Καὶ σεῖς βουνὰ τῆς Διάκουρας ὁποῦ 'στε λυπημένα,
Καὶ σεῖς κορίτσια τοῦ δαδιοῦ ὅλα νὰ λαιρωθῆτε.
Ἀνδροῦτσος ἀποκλείστηκε στὸ μέγα Μοναστῆρι,
Δώδεκα ἡμέραις πολεμᾷ δώδεκα ἡμερονύκτια.
Φέρνουν τόπια ἀπ' τὴν Ἤγριπο κανόνια ἀπ' τὴν Ἀθήνα,
Νὰ βίξουν νὰ χαλάσουνε τὸ μέγα Μονασταῆρι.
Καὶ Ἀνδροῦτσος ἔτραγ' ἔπινε καὶ στρίφτες τὸ μουστάκι.
Μουστάκι μου καραμπογιὰ καὶ φρύδια μου γραμμένα.
Καὶ τὸν Τσαούσην του ἔκραξε, κρυφὰ τὸν κουβεντιάζει.
Τσαούση μοίρασ' τὸ ψωμὶ καὶ φτιάσε τὸ φαΐ μας
Γιουρούσι θὲ νὰ κάμωμε διὰ νὰ βγοῦμε ὄξω,
Καὶ βρίσκει φίδι δυνατὸ καὶ χάλασε τὸ κάστρο.
Καὶ ἐπάτησαν καὶ ἐχούλιαξαν, βάνουν μπροστὰ τοὺς Τούρκους.
Πιάνουν Πασάδες ζωντανοὺς, Μπέϊδες σκοτωμένους.
Καὶ Ἀνδροῦτσος ἐχαυχούτησε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι
Ἐδὺὼ εἶν' Ἀνδροῦτσος ξακουστὸς, Ἀνδροῦτσος ξακουσμένος
Μένα μὲ ξέρει ὁ βασιλεὺς μὲ ξέρει ὁ κόσμος οὖλος
Μὲ ξέρουν καὶ τὰ Τρίκερα 'ποῦ τὰ 'χω ἐγὼ κατμένα.

XI.

Λεβέντης ἐρροβόλιαε ἀπὸ ψηλὴ ῥαχούλα·
Εἶχε τὸ φέσι του σιραβὶ καὶ τὸν τσουμπὲ στριμμένο
Καὶ ὁ χάρος τὸν ἀγνάντευε ἀπὸ ψηλὴ ῥαχούλα.
Πῆγε καὶ τὸν καρτέρεσε σ' ἕνα στενὸ σοκάκι.
Καλή σου ἡμέρα, χάρε μου. Καλῶς τον τὸν λεβέντη.
Λεβέντη ποῦθεν ἔρχεσαι; λεβέντη ποῦ πηγαίνεις;
Ἀπὸ τὰ πρᾶτά μου ἔρχομαι, στὸ σπῆτι μου πηγαίνω.
Βάγω νὰ πάρω τὸ ψωμὶ καὶ ὀπίσω νὰ γυρίσω
Καὶ 'χω τὰ πρᾶτα μ' μοναχὰ καὶ τὸ τυρὶ 'στὸ ζύγι,
Καὶ τὰ σκυλιά μου μοναχὰ νὰ πάω νὰ τὰ ταΐσω.
Λεβέντη, μ' ἔστειλε ὁ Θεὸς νὰ 'πάρω τὴν ψυχή σου.
Ἄφσε με, χάρεμ', ἄφσε με ἀκόμη τρεῖς μερούλαις.
Νὰ πάω νὰ πέσω σπῆτι μου νὰ πάω στοὺς ἐδικούς μου,
Νὰ τοὺς ἀφήσω τὴν ὑγειά, νὰ τοὺς φιλήσω χέρι.
Δὲν ἠμπορῶ, λεβέντη μου, γιατί 'μαι προσταιμένος·
Ἐμένα μ' ἔστειλε ὁ Θεὸς νὰ πάρω τὴν ψυχή σου.
Ἄφσε με χάρε μ' ἄφσε με, γιατί 'μαι παρανέος
Κ' εἶμαι λεβέντης ξακουστὸς, λεβέντης ξακουσμένος,
Κ' ἡ μάνα μου ἐγέρασε καὶ ἄλλο παιδὶ δὲν κάνει.
Τί νὰ σοῦ εἰπῶ; λεβέντη μου; ρετσόδες δὲν περνᾶνε
Τί εἶναι προσταγὴ ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ πάρω τὴν ψυχή σου.

XII.

Ὁ Σύρος ἀπὸ τὴ Σερὶὰ καὶ ὁ Νάκος ἀπ' τὴ Βέρροια
Κονάκια ἔχουν στὴν Τσαπουρνιὰ, κονάκια στὰ Κανάλια,
Κονάκια ἔχουν στὴν Κερασιὰ σ' ἑνοῦ παππᾶ τὸ σπῆτι.
Παππᾶ ψωμί, παππᾶ κρασί, παππᾶ ταΐ τ' ἀλόγου
Παππᾶ φέρε τὴν κόρη σου τὴν θέλει ὁ καπετάνος.
Ἐγὼ ψωμί, ἐγὼ κρασί, ἐγὼ ταΐ τ' ἀλόγου
Ἡ κόρη μου δὲν εἶναι Ἀλὼ τὴν ἔστειλα στ' ἀμπέλι.
Τὸν λόγον δὲν ἀπόσωσε τὸν λόγο δὲν ἀπόπε·
Ἰὸ γιὰ καὶ ἡ κόρη π' ὄρχεται τὰ μῆλα φορτωμένη
Φέρνει τὰ μῆλα στὴν ποδιὰ, τὰ κύτρα στὸ μανδύλι.
Σκύφτει τοῦ πέρνει τὴν ποδιὰ καὶ τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι.
Ἔλα κόρη μ' στὸ γόνα μου νὰ μοῦ κερνᾶς νὰ πίω,
Ὅσο νὰ σκάσῃ ὁ Λύγερινὰς νὰ πάῃ ἡ πούλιά γεύμα.
Ἐγὼ 'μαι κόρη τοῦ παππᾶ, ἐγὼ μ' παπαδοπούλα,
Ποτέ μου δὲν ἐκίρασα κανέναν καπετάνιο.
Εἶναι ντροπὴ σ' ἐμένανε ντροπὴ καὶ στοὺς δικούς μου
Νεροπὴ καὶ στὸν πατέρα μου ὁποῦ ν' ἕνα, ἀφέντης.
Σὲ πέρνω μὲ τὸ χέρι μου σὲ πέρνω μὲ τὸ σπαθί μου.
Ἐγὼ πασᾶ δὲν σκιάζομαι Βεζύρι δὲν φοβοῦμαι,
Πασᾶ ἔχω τὸ τουφέκι μου, Βεζύρι τὸ σπαθί μου·
Ἐγὼ 'μαι ὁ Σύρος ξακουστὸς, ὁ Σύρος ξακουσμένος
Μέρα καὶ νύχτα πολεμῶ, ταῖς ἕνα ταῖς τρεῖς κάρτέρι,
Ἔχω καπετανέους ξακουστοὺς καὶ ἀσκέρι διαλεγμένο,
Τὸν Τζέγι τὸν περίφανο καὶ τὸν καπετὰν Τάσο.

Ὅταν ἰδοῦν τὴν βούλα μου ἰδοῦνε τὴν γραφή μου
Τὴν 'μέρα νύχτα κάνουνε νὰ 'ρθοῦν νὰ ἀνταμωθοῦμε,
Καὶ 'πῆγαν καὶ ἀποκλείσθηκαν στὴν Νιάουσ' ἀπὸ 'πάνω
Τρεῖς μέραις κάνουν πόλεμο, τρεῖς μέραις καὶ τρεῖς νύχτας.

XIII.

Τίνος Μανούλα θλίβεται; Τίνος μανούλα κλαίει;
Τοῦ Κίτσου ἡ *μάνα θλίβεται*, τοῦ Κίτσου ἡ μάνα κλαίει·
Μὲ τὸ ποτάμι ἐμάλλονε καὶ τὸ λιθοβολάει.
Ποτάμι μου λιγόστευσε, ποτάμι κάμε πόρο,
Γιὰ νὰ περάσω ἀπόπερα νὰ πάω κατὰ τὸ Βάλτο
Νὰ πάω 'στὰ μὲς τοὺς Ἀρκουμανέους (1).
Μοῦ 'πανε πῶς λαβώθηκε καὶ στὸ γιατρὸ τὸν πάνε
Γιὰ νὰ ρωτήσω καὶ νὰ ἰδῶ νὰ μάθω γιὰ τὸν Κίτσο.
Μοῦ πανε πῶς τὸν λάβωσαν καὶ στὸ γιατρὸ τὸν πάνε.
Γιατροί μου ποῦ γιατρεύετε κομμένους καὶ σφαγμένους
Τὸν Κίτσο νὰ γιατρεύσετε ὁποῦ 'ναι λαβωμένος
Χίλια φλωριὰ τὰ γιατρικὰ καὶ τρεῖς χιλιάδας γρόσια.
Ὁ Κίτσος δὲν γιατρεύεται γιατί 'ναι λαβωμένος
Γιατὶ τὴν ἔχει 'στὴν καρδιὰ, τὴν ἔχει καὶ στὸ χέρι.
Σκούζει ἡ μανούλα τὴν αὐγὴ κ' ἡ ἀδελφὴ τὸ βράδι,
Καὶ εἰς τὸ γέρμα τοῦ ἡλιοῦ σκούζουν ὅλαις ἀντάμα.
Κίτσο μου γιὰ δὲν φαίνεσαι τοῦτο τὸ καλοκαίρι
Νὰ πᾷς εἰς τὸ ξερόμερο νὰ πᾶς κατὰ τὸ Ἰάλτο,
Νὰ κινδυνεύσῃς τὰ χωριὰ καὶ αὐτὸ τὸν Κύρ. . .
Ἕνα πόλεμον ἔκαμε στὴν Κολιανὴ 'στὴν ῥάχη·
Τὸν ἀδελφό του σκότωσαν καὶ πέντε παλληκάρια·
Καὶ κάνει τὸν κατήφορο 'στὰ Ἄγραφα πηγαίνει·
Μικρὸ καρτέρι τοῦ ἔκαμεν μικρὸ φαρμακισμένο.

(1) Εἶχαν μίαν τρύπα καὶ ἤτον κλέφταις.

ΔΙΑΦΟΡΑ.

—o—

Ἡ ΧΕΛΙΔΩΝ. (*Σουηδὸς ἀπόλογος.*) Τὰ ἔαρ μ' ἔφερε δύο χελιδόνας, αἵτινες ἔκτισαν τὴν φωλεάν των ἄνω τῆς πύλης μου. Πῶς ἐπέτωντο ἔνθεν κἀκεῖσε διὰ νὰ εὕρωσι λάσπην! Πόσους κτύπους ἔδωκαν μὲ τὰ μικρὰ ῥάμφη των διὰ νὰ στερεώσωσι τὴν φωλεάν των! Ἠρώτησαν νὰ συγκολλήσωσι καλῶς τοὺς τοίχους τῆς μικρᾶς κατοικίας των, νὰ κλείσωσιν ἐπιμελῶς ὅλας τὰς ὀπάς, καὶ νὰ τὴν περιβάλωσι μὲ λεπτὰ πτερά. Ἡ θήλεια ἀπέθεσεν εἰς αὐτὴν τέσσαρα ὠά, καὶ καθήσασα συνεσταλμένη ἐντὸς τῆς φωλεᾶς ἐπώαζεν. Ἔγεινε δὲ μήτηρ, καὶ, πᾶσαν πρωΐαν καὶ πᾶσαν ἑσπέραν, ἔφερεν εἰς τοὺς νεοσσούς της τροφήν· δὲν εἶχε πλέον οὔτε ἀνάπαυσιν, οὔτε ἡσυχίαν. Καὶ τὴν μὲν αὐγὴν, αἱ ἀδιάκοποι φωναὶ τῶν μικρῶν της τὴν ἐξυπνίζουσιν ἐνωρίς· τὸ δ' ἑσπέρας δὲν τὴν ἀφίνουσι νὰ ἡσυχάσῃ εἰμὴ πολλὰ ἐξώρας. Οἱ σκνῆπες ἔχουσι τὰ πτερὰ ἐλαφρὰ, οἱ μύρμηκες ἀνακαλύπτονται δυσκόλως, καὶ ὅμως οἱ νεοσσοὶ ζητοῦσιν ἀκαταπαύστως! Λύτὴ νηστεύει διὰ νὰ θρέψῃ τὰ μικρά της, τὰ ὁποῖα ἠλικιοῦνται καὶ γίνονται ἀπαιτητικώτερα. Ἡ ταλαίπωρος μήτηρ, ἐξασθενήσασα, ἐπιστρέφει ῥόλις πταρυγίζουσα, καὶ μόλις δύ-

ναται ν' ἀνοίξῃ τὸ ῥάμφος της· μετὰ ταῦτα ἀπέρχεται καὶ αὖθις εἰς θήραν, ἐπειδὴ ὁ ἔρως δίδει δυνάμεις. Τοιαύτη δὲ ἡ φιλοστοργία της ὥστε ἀνησυχεῖ, θλίβεται, φοβουμένη μὴ συμβῇ σπάνις τροφίμων εἰς τὴν μικρὰν φωλεάν της. Ἐν τοσούτῳ ὅλοι ἐχορτάσθησαν, ὅλοι κοιμοῦνται, καὶ δὲν ἐξυπνοῦσιν εἰμὴ ὅταν ἀναχωρῇ ἡ μήτηρ· τότε ὅλοι κραυγάζουσιν ὡς ἂν ἐπείνων. Ἐν τοσούτῳ ὅλοι παχύνονται καὶ ἐνδυναμοῦνται, τὰ πτερὰ φύονται διὰ τῶν ὑποξάνθων πτίλων, αἱ πτέρυγές των σκεπάζονται μὲ πτερὰ, τὸ ῥάμφος των τραχύνεται, καὶ ἐθήρευσαν μάλιστα καὶ τινας σκνῆπας τολμήσαντας νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν φωλεάν.

Ἰδοὺ αὐτοὶ πέτονται πρὸς τὴν γείτονα στέγην, καὶ ἀπὸ τῆς στέγης εἰς τὸ δένδρον, καὶ ἀπὸ τοῦ δένδρου φεύγουσι καὶ γίνονται ἀφανεῖ. Ἡ μήτηρ ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἔρημον φωλεάν. Ἀφίνει φωνὰς θρηνώδεις, καὶ κράζει· πέταται ἀπὸ τῆς φωλεᾶς εἰς τὸ δένδρον, ἀπὸ τοῦ δένδρου εἰς τὴν φωλεάν, περιφέρεται ἔνθεν κἀκεῖσε· τὴν ἡμέραν μένει ἄσιτος, τὴν νύκτα στενάζει. Ἀ! ταλαίπωρε χελιδών! λησμονεῖς, λοιπὸν ὅτι καὶ σὺ ποτὲ ἐγκατέλειψας τὴν μητέρα σου; Καὶ αὐτὴ τότε ἀφῆκε κραυγὰς γοερὰς, ὅτ' ἔφυγον τὰ μικρά της.

(*Ἐκ τοῦ Σουηδικοῦ. Συγγραφεὺς ὁ σοφὸς Σουμα-Κουάγκ*).

ΠΑΡΑΒΑΣΙΣ *τῆς πρὸς τὸν σύζυγον πίστεως.* Ὁ Τουρνεφόρτιος, ὅς τις, ὡς γνωστὸν, περιηγήθη τὴν Ἑλλάδα τὸ 1700 ἔτος, ἐξιστορεῖ πῶς ἐτιμωρεῖτο ἐν Σκύρῳ, ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ πῶς ἀλλαχόσε μετάξὺ τῶν Τούρκων, ἡ παράβασις τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα πίστεως τῆς συζύγου.

« Ὀσάκις, λέγει, ὑπανδρός τις γυνὴ φωραθῇ ἀπιστοῦσα πρὸς τὸν σύζυγον αὐτῆς, καθίζουσιν αὐτὴν, εἴτε εὔμορφος εἶναι εἴτε ἄσχημος, ἐπὶ ὄνου, καὶ περιφέρουσι καθ' ὅλην τὴν πόλιν ἢ τὸ χωρίον. Οἱ δὲ ἀπαντῶντες αὐτὴν ῥίπτουσι κατὰ τοῦ προσώπου της λάσπην, κόπρον καὶ ὠά. »

Ἰδοὺ δὲ πῶς ἐτιμώρουν τὴν ἀπιστίαν αὐτὴν καὶ οἱ Ὀθωμανοί·

« Ἡ πρὸς τὸν σύζυγον ἀπιστία τιμωρεῖται αὐστηρότατα ἐν Τουρκίᾳ· κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην οἱ ἄνδρες εἶναι κύριοι τῶν γυναικῶν αὐτῶν· καὶ ἐὰν ἔχωσι τὴν καρδίαν ἀπάνθρωπον, βάλλουσιν αὐτὰς ἐντὸς σάκκων περιεχόντων λίθους καὶ τὰς καταποντίζουσιν· αἱ πλεῖσται ὅμως εἶναι τοσοῦτον ἔμπειροι περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐρωτικῶν αὐτῶν ἐπιχειρήσεων ὥστε σπανιώτατα συλλαμβάνονται. Ἐὰν δὲ ὁ σύζυγος χαρίσῃ τὴν ζωὴν πρὸς αὐτὴν, γίνεται πολλάκις εὐτυχεστέρα, ὅότι βιάζεται νὰ νυμφευθῇ τὸν ἔνοχον, ὅςτις ἄλλως καταδικάζεται εἰς θάνατον, ἤ, ἐὰν εἶναι χριστιανὸς, ὑποχρεοῦται νὰ γίνῃ Τοῦρκος. Πολλάκις δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς ὁ κλεψίγαμος καθίζεται ἐπὶ ὄνου καὶ περιφέρεται εἰς τὰς ὁδοὺς, τὴν κεφαλὴν ἔχων ἐστραμμένην πρὸς τὴν οὐράν, τὴν ὁποίαν κρατεῖ ὡς ἄλλον χαλινόν, καὶ φορῶν στέφανον καὶ λαμοδέτην ἐξ ἐντέρων. Τὴν θριαμβικὴν ταύτην παράταξιν ἐπισύρει ἀριθμὸς τις μαστιγώσεων ἐπί τε τῶν ποδῶν καὶ τῆς ῥάχεως. Οἱ ἅγιοι κάτοικοι τῆς Καναδικῆς δὲν δεικνύονται τοσοῦτον αὐστηροί· διότι, εἰ καὶ καταδικάζουσι τὴν ἀπιστίαν πρὸς τὸν σύζυγον, ὁμολογοῦσιν ὅμως ὅτι ἡ ἀσθένεια τῆς ἀνθρωπίνης σαρκὸς εἶναι φυσικὴ καὶ πρὸς τὰ δύο φῦλα . . .

« Τὸ Κοράνιον τοσοῦτον ἀποτροπιάζεται τὸ ἁμάρτημα τοῦτο, ὥστε ἐντέλλεται, ὅτι ἂν τις ἐγκαλέσας τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐπὶ ἀπιστίᾳ δὲν ἀποδείξῃ τὸ ἔγκλημα, πρέπει νὰ καταδικασθῇ εἰς μαστίγωσιν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ δικαστικαὶ ἀποδείξεις εἰς τὴν Τουρκίαν εἶναι δυσκολώταται, ὁ σύζυγος ἀναγκάζεται νὰ ὀμώσῃ τετράκις ἐνώπιον τοῦ δικαστοῦ ὅτι λέγει τὴν ἀλήθειαν. Τὴν δὲ πέμπτην φορὰν ἐπικαλεῖται καθ' ἑαυτοῦ τὰς ἀρὰς τοῦ τε θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐὰν ψεύδεται. Ἡ γυνὴ ὅμως δὲν τρέμει· διότι οἱ ὅρκοι αὐτῆς πιστεύονται ἔτι μᾶλλον, καὶ μάλιστα ὅταν, ὀμνύουσα τὸ πέμπτον, παρακαλῇ τὸν Θεὸν νὰ τὴν κεραυνοβολήσῃ ἐὰν ἐψεύσθη. Εἰς τοιαύτην περίστασιν ποία γυνὴ εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν; »

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΗΜΑΡΤΗΜΕΝΩΝ.

—o—

Ἐν τῷ 91ῳ φυλλαδίῳ τῆς Ν. Πανδώρας κατὰ λάθος ἐρρέθη ὅτι ὁ δημοτικὸς ναὸς τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἐπώνυμος τῆς Μεταμορφώσεως (οὗτο γρ. ἀντὶ ἀναμορφώσεως) τοῦ Σωτῆρος. Ὑπὸ τὴν ἐπίκλησιν ταύτην ἐπρόκειτο ν' ἀνεγερθῇ ἐν Ἀθήναις ναὸς Πανελλήνιος εἰς μνήμην τῆς ἐθνικῆς ἀπελευθερώσεως. Ἡ δὲ ἤδη οἰκοδομουμένη ἐκκλησία τῶν Ἀθηνῶν, ἧς ἐδημοσιεύσαμεν τὸ σχέδιον, ἀνεγείρεται εἰς μνήμην τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Προσέτι δὲ καὶ ἄλλην ἐσφαλμένην πληροφορίαν νομίζομεν καθῆκον δικαιοσύνης νὰ διορθώσωμεν, ἀποδίδοντες τὸν ἀνήκοντα ἔπαινον εἰς ὃν δεῖ. Ὁ Κ. Ἄνσεν ἐθεμελίωσε τὴν ἐκκλησίαν ταύτην κατὰ σχέδιον μεταποιηθὲν μετὰ ταῦτα ἐντελῶς. Τὸ δὲ δύσκολον πρόβλημα τοῦ νὰ μεταβάλῃ τὸ σχέδιον, διατηρῶν ὅμως τὰ θεμέλια ὡς εἶχον, ἀνετέθη εἰς τὸν Κ. Ζέζον· ὥστε ἡ ἐκκλησία, ὡς ἔχει σήμερον, διάγραμμα καὶ οἰκοδομὴ, εἶναι ἔργον τοῦ ὅλη.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

—o—

Ὁ πίναξ τῆς ἐν Νεοκάστρῳ ναυμαχίας, ἧς τινος ἡ περιγραφὴ ἐδημοσιεύθη διὰ τοῦ φυλλαδίου ΠΘ΄., λιθογραφηθεὶς ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ ἐμπειροτάτου τῶν ἐν Ἑλλάδι λιθογράφων Κ. Ν. Στερογιάννη, καὶ ἐκτυπωθὲν ἐπὶ μεγάλου καὶ λαμπροῦ χάρτου, πωλεῖται, ὡς προαναγγελλαμεν, ἐν τῷ γραφείῳ τῆς Πανδώρας πρὸς δραχμίαν. Οἱ θέλοντες ν' ἀποκτήσωσιν ἀντίτυπον τοῦ Πίνακος τούτου, ἂς στείλωσι τὸ ἀντίτιμον διὰ νὰ λάβωσιν αὐτό.

—o—

Μετεωρολογικαὶ παρατηρήσεις ἐν τῷ ἀστεροσκοπείῳ Ἀθηνῶν ὑπὸ Ἰω. Γ. Παππαδάκη.

Ἀριθ. 2. *Ἰούλιος* 1853.

Ἡμερομηνία. Π. Ε.	Ν. Ε.	Βαρόμετρον εἰς θερμοκρασίαν 0 8 ὥρα π. μ.	2 ὥρα μ. μ.	9 ὥρα μ. μ.	Θερμόμετρον (Ῥωμύρου) 8 ὥρα π. μ.	2 ὥρα μ. μ.	9 ὥρα μ. μ.	Ὑγρόμετρον (Δεσλάνδου) 8 ὥρα π. μ.	2 ὥρα μ. μ.	9 ὥρα μ. μ.	Ἄνεμος καὶ σφοδρότης αὐτοῦ 8 ὥρα π. μ.	2 ὥρα μ. μ.	9 ὥρα μ. μ.	Νέφη 8 ὥρα π. μ.	2 ὥρα μ. μ.	9 ὥρα μ. μ.	Ὅρια τῆς θερμότητος. Μεγίστου	Ἐλαχίστου	Μεγίστου	Ἐλαχίστου
11	28	753. 4	753. 4	754. 3	22. 9	26. 3	21. 6	63. 34	57. 09	50. 51	ΒΔ. 1	ἄσατ.	Α. 1	0	1	1	17 5	26 7	36 2	
12	24	754. 2	753. 1	752. 5	22. 3	24. 5	20. 4	59. 46	55. 13	57. 51	ΒΑ. 2	ἄσατ.	ΒΔ. 1	0	1	1	18 1	25 6	36 0	
13	25	752. 2	751. 3	753. 1	20. 8	22. 3	19. 5	57. 71	57. 89	57. 88	ΒΑ. 2	ΒΑ. 3	ΒΑ. 1	1	2	0	16 4	23 2	30 0	
14	26	754. 0	754. 3	755. 4	20. 4	22. 9	20. 0	53. 71	62. 21	51. 60	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	0	1	0	0	16 9	23 1	34 2	
15	27	755. 8	755. 4	756. 0	21. 0	23. 2	20. 8	46. 84	51. 33	49. 83	ΒΑ. 2	ΒΑ. 3	ΒΑ. 1	0	0	0	18 4	23 2	30 8	
16	28	755. 2	754. 8	754. 9	22. 0	23. 3	21. 2	43. 23	46. 64	53. 29	ΒΑ. 3	ΒΑ. 3	ΒΑ. 2	0	1	0	17 7	23 4	29 9	
17	29	754. 4	753. 4	753. 7	21. 2	23. 0	21. 7	52. 42	42. 97	49. 23	ΒΑ. 3	ΒΑ. 3	ΒΑ. 1	1	0	0	18 0	23 6	30 2	
18	30	753. 5	752. 5	752. 6	22. 2	24 6	20. 5	47. 00	40. 68	45. 37	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	ΒΑ. 1	0	0	0	18 7	25 0	33 6	
19	31	752. 5	751. 9	852. 5	23. 1	25. 3	22. 0	43. 90	40. 44	38. 67	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	ΒΑ. 1	1	0	0	18 0	25 5	34 7	
20	1	754. 1	753. 3	754. 9	24. 0	27. 0	23. 2	55. 62	46. 95	52. 38	0	ΒΑ. 2	ἄσατ.	0	0	0	20 3	27 0	36 0	

Ἀριθ. 3. *Ἰούλιος* 1853.

21	2	754. 9	753. 9	754. 1	23. 8	26. 7	22. 9	53. 59	53. 16	50. 92	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	ΒΑ. 1	0	0	0	20 5	26 8	33 9	
22	3	753. 5	752. 9	752. 8	23. 8	26. 2	22. 6	53. 30	54. 08	54. 19	ΒΑ. 1	ΒΑ. 2	ΒΑ 2	0	0	0	19 6	26 4	35 5	
23	4	751. 6	750. 8	751. 6	23. 4	26. 4	22. 6	57. 03	55. 11	54. 00	ΒΑ. 2	ΒΑ. 2	Α. 2	0	0	1	19 9	26 7	35 1	
24	5	751. 6	750. 4	751. 7	24. 8	26. 7	22. 5	66. 03	55. 78	58. 05	0	ἄσατ.	Α. 1	1	1	0	19 7	26 8	36 7	
25	6	752. 0	751. 0	751. 0	24. 8	27. 0	21. 8	60. 90	65. 01	72. 17	0	ΝΔ. 1	0	0	0	0	20 2	27 3	30 3	
26	7	750. 3	749. 4		24. 7	27. 8		58. 65	61. 77		0	ΝΔ. 2	0	0	1	0	19 0	27 9	31 0	
27	8	749. 2	747. 0	748. 0	22. 2	24. 7	21. 0	68. 08	69. 54	77. 58	Α. 1	ΝΔ. 2	Δ. 1	0	1	3	16 2	25 0	28 0	
28	9	748. 4	747. 7	748. 3	22. 2	22. 1	20. 1	65. 39	67. 84	70. 37	0	Ν. 2	Ν. 1	0	1	1	16 5	22 1	25 3	
29	10	747. 8	746. 5	746. 4	22. 9	22. 9	19. 2	57. 89	66. 64	63. 51	0	ΝΔ. 2	ΒΔ. 1	0	1	3	15 3	23 2	28 1	
30	11	748. 5	748. 4	750. 3	18. 6	21. 8	18. 8	59. 80	57. 61	65. 74	ΒΑ. 1	ἄσατ.	Ν. 1	1	2	1	15 6	22 9	31 4	
31	12	752. 5	752. 4	753. 6	20. 9	23. 0	19. 4	67. 69	59. 22	72. 29	0	ΝΔ. 2	Ν. 1	1	1	2	17 6	23 0	27 9	

Τῇ 12 (24) Ἰουλίου τὸ ἐπίπεδον ἀστρικοῦ εἰς τὸν ὁρίζοντα πρὸς βορρᾶν.
Τῇ 23 Ἰουλίου (4 Αὐγούστου) τὸ ἐπίπεδον ἀστρικοῦ πρὸς βορρᾶν.
Τῇ 27 Ἰουλίου (8 Αὐγούστου) μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἥλιου μέχρι τοῦ μεσουρανίου ἀστρικοῦ πρὸς βορρᾶν.
Τῇ 29 Ἰουλίου (10 Αὐγούστου) εἰς τὰς 7 ὥρας μ. μ. ἔλλειψις βροχῆς.